

קובץ גליונות

פרשת שמיני-פרה
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי היים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ היים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:

*קיויתי

שיויתי

אלעד

054-8415551 (הופנר)

ישיבת בני ראובן

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

058-3231891 (שוורץ)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

באר יעקב

ישיבת גרודנא באר יעקב

באר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)

רמה א'

ישיבת נתיבות התורה-תפרח

052-7138967 (אמרון)

ביהכנ"ס לב אליהו

רמה ג'

*ביהכנ"ס אהבת תורה

02-9920797

כולל עטרת שלמה

ביתר

גבעה A

*ביהכנ"ס זכור לאברהם

בית חלקיה

054-8413562 (פיינר)

בני ברק

***שכון ג'/יהודה הנשיא**

053-3145900 (גולדשטוף)

***דסלר/כולל ברסלב**

052-7159869 (בן אריה)

ויזניץ

050-4192923 (טסלר)

בבתי הכנסת:

*ביהכנ"ס הגדול החדש

(בכניסה לכולל גרטלר)

*הליכות חיים

*המרכזי - רמת אלחנן

*הליגמן

*לדרמן

*נאות יוסף

*משכנות יעקב

*דברי שיר

*שם אבות

*אוהל משה ורחל- רח' פרל

*היכל משה

בכוללים:

*בית הלל

*נחלת משה

*חזון איש

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

בית מאיר

בית מדרש עליון

גאון יעקב

משך חכמה

פונוביז'

קהילות יעקב

קרית מלך

שערי תורה

תפארת ציון

פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

בבתי הכנסת:

*חניכי הישיבות (ברוט 20)

*מנין אברכים (אבוחצירא 9)

קרית הרצוג

03-5708404 (שטרן)

052-7640848 (פרידמן)

שכון ה'

053-3151405 (נמירובסקי)

זכרון יעקב

04-6392214 (קניגסבוך)

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזויער)

טבריה

053-3115735 אלמלם

טלז סטון

02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות

054-8413562 (פיינר)

*ביהכנ"ס המרכזי

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

*ישיבת מיר

052-7677676 (לוי)

גאולה

053-3172626 (אלה)

*חנות גל פז (מלכי ישראל)

בית וגן

02-6449498 (שעין)

הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גבעת שאול

052-7159755 (גינזבורג)

הר נוף

בבתי הכנסת:

*אמרי שפר

*קהילת בני תורה

*חניכי הישיבות- רח' ברנד

כנסת

054-8429113 (גרס)

מאה שערים

בבית הכנסת

תפארת בחורים (הישן)

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

סורוצקין

בבתי הכנסת:

*אהבת תורה

*באר שמואל

סנהדריה

052-7171376 מקוה פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

*בית הכנסת בית ישראל

קרית יובל

052-7639488

רוממה

*בית כנסת חניכי הישיבות

רמת שלמה

02-5710175 (לאפיר)

בבתי הכנסת:

חזון איש

המרכזי כולל ישכר באוהליך

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

רמות ג'

*ביהכנ"ס

חניכי הישיבות צא"י

053-3120780 (גליקסברג)

רמות פולין

*ביהכנ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

רמת אשכול

ביהכנ"ס חניכי הישיבות

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

052-7166636 (ברוורמן)

ישיבת רינה של תורה

מבוא חורון

054-8413562 (פיינר)

מודיעין עילית

*בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

הרב אברמוב

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

נאות הפסגה

052-7608620

קרית ספר

בית הכנסת: קהילת משך חכמה

053-3127555

מעלה אדומים

*בבית הכנסת

תלמידי הכתב סופר

נס ציונה

מוסדות אור תורת שלום

בכולל בראשות הרב יפת

שליט"א

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

נתניה

רמת אפרים

052-7664668

פתח תקוה

בבתי הכנסת:

*אבי עזרי

*אוהל אברהם

*חניכי הישיבות

גני הדר

*מקוה בעש"ט

צפת

כולל בראשות הרב קפלן

שליט"א

054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים

052-7129279

ראש העין

ישיבת בית הלוי

בראשות הגה"צ ר' אבנר עפג"ן

רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

ישיבת מאור התלמוד

רכסים

גבעה א'

052-7606491

כולל נר ישראל בית יצחק

052-7183722

גבעה ג'

052-7171992 (פרקש)

תל אביב

ביהכנ"ס אביר יעקב

050-6824384 (נוביק)

תפרח

08-9924520

ניתן להשיג את הקובץ

בארה"ב במקומות הבאים:

- בורו פארק
- פלאטבוש
- וויליאמסבורג
- מונסי
- לייקווד

בשבוע הבא יפורסמו רשימת

מוקדי ההפצה לימי בין הזמנים

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גיליון מס' 166 | פרשת שמיני-פרה
תשע"ו שנה ד'

גיליון זה נודב ע"י התורם החשוב
להצלחתו ולהצלחת בני משפחתו
ברוחניות ובגשמיות

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

דבר העורך

אמר רבינו שיש הנהגה מיוחדת בלומדי התורה שמסייעים להם משמים ללימודם, וכשעסק בחיבור קונטרס "קרני חגבים" נצרך לראות חגב, ובדיק באותו זמן נזדמן חגב בביתו, וראה מה שהיה צריך. ושאלתי לרבינו מהיכן ידע שזה חגב, והשיב לפי הסימנים. והוסיף רבינו שבהגהות מיימוניות פ"א ממאכלות אסורות אות מ' כתב וכשהיה עוסק ר"י בעופות בא קור"ץ אחד על ישיבתו ומצאוהו קורקבנו נקלף וכו' ע"ש.

שמעתי מהרבני ע"ה שאחר זמן שוב היה ספק לרבינו בדיני חגב, ונצטער שבפעם הראשונה לא הסתכל גם על פרט זה, ושוב הגיע חגב פעם שניה.

ושמעתי מהגאון רבי עמוס טבצני' שליט"א שלאחר שסיים רבינו כתיבתו בענין חגבים, שאלו למורה בטבע, ואמרה דלא כך נראה החגב, והיה לו מכך עגמת נפש. ואז בדיק הגיע החגב וראה שאכן נראה כפי שכתב, ושמח על כך רבינו והלך מיד לספר זה לאביו ואביו מאד התפעל מכך.

ובשנת תשע"ב שעסקו בשינויים בתוך דירת רבינו לפתע הלך לבדוק איזה קיר אם שברוהו, ושאלוהו מדוע בודק, ואמר שעל קיר זה הגיע החגב, ורוצה שישאר זכר לחסד ה' שעשה עמו.

(מנחת תודה)

בברכת שבת שלום
יצחק אברהם (א"ב)

ראה זה חדש

הגדה של פסח - מדה כנגד מדה
ביאור המדה כנגד מדה
בסיפור יציאת מצרים
הלכות והנהגות וכן שו"ת מרבינו
מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

יצא לאור במהדורות מפוארות
בעברית ובאנגלית
מידידתו היקר תלמיד מרן שליט"א
ניתן להשיג בחנויות הספרים
ואצל המחבר: 077-5424737

החיה הכי מאוסה

מובא בספר "מעשה איש" על החזו"א שפעם אחת אמר להוציא הכ' ל' ב' מהחצר, ולא הוציא תיבת "כלב" מפיו, ושאלתי האם יש מקור לזה, והראה רבינו תוספתא בכורות (פרק א' הלכה ב'): "בכל בהמה טמאה אין לך שחייב בבכורה אלא חמור בלבד, בכל חיה אין לך שאסור משום מחיר אלא כלב בלבד". והיינו שכלב הוא הכי מאוס ואילו החמור הפחות מאוס. [ולפי"ז אפשר ללמוד מעובדא דהחזו"א רק על כלב ולא על חמור].
ושאלו לרבינו שליט"א האם יש בחז"ל מקור שאין להסתכל על חיה או בהמה טמאה, היום הולכים עם ילד ברחוב ומראים לו: הנה חתול, הנה כלב... ותיריך: בספרי קבלה כתוב לא להסתכל, אבל העולם לא נהגו כן.

(דרד שיחה)

ל' יום קודם החג

בעז"ה בשבועות הנותרים עד לפסח, נביא מקבץ הנהגות לא ידועות, שנוהג מרן שליט"א בעניני חג הפסח, מתוך הספר הנודע 'אלא' - הנהגות מרן שליט"א לפי סדר השולחן ערוך הנהגות אפיקות מצות והפרשת חלה

- א. כשהיו ילדיו צעירים הי' מרן שליט"א לוקח אותם לראות שאיבת מים שלנו ולישת המצות וקטיפת סכך לסוכה, כדי לחנכם ולהרגילם בחבוב המצוות. וכן נהג אביו מרן הקה"י זצ"ל.
- ב. מים שלנו נוהג לשאוב מיד אחרי השקיעה. ע"י שו"ה תנ"ה ז', ועל ברז המים מונח בד לסינון המים, ואיני יודע אם זה עפ"י הוראת מרן.
- ג. וכשפותח הברז אומר לשם מצת מצוה.
- ד. רוב החיטים שעושין מהם המצות הם מקצירת מכונה אבל מעט הם מחיטים שנקצרו ביד לשם מצת מצוה, וחיטים אלו טוחן מעט בעצמו עד כדי שיזיע גופו.
- ה. בשעת אפיק מצות שוהה במקום איזה זמן ובעיקר בתחילת החבורה שאז משתמשים בקמח של קצירת יד ואופין את זה בתנור ראשון בדוקא.
- ו. וקודם שמתחילים להתעסק במצות ולהכניס לתנור בודק שאכן הילכו גחלים על פני כל התנור ורצפת התנור אדומה מאוד.
- ז. ממצות הקצירת יד אוכל כליל הסדר הוא וכל המסובין אצלו.
- ח. לא נוהג לאפות מצת מצוה בערב פסח.
- ט. אחר שגומרין לאפות המצות מביאים אל ביתו המצות ותיכף מפרש מעשרות וחלה. ע"י בד"א פ' ממעשר ס"ק ובצה"ל אות מ' שמרן החזו"א הי' מזהיר שלא להשאיר בבית דבר שאינו מתוקן אלא לעשר מיד.
- י. אחרי שמפרש מעשר מהמצות מסמן ע"ג הקופסא היכן מונח המעשר ראשון כדי שלא יבואו לאוכלו כליל הסדר. ע"י דרך אמונה פ"ו מתרומות ה"ב בה"ל ד"ה כהני ובצה"ל אות ע"ז.

(המשך בעמוד הבא)

עלי שי"ח

גלגולו של כהן

השבוע ביום שני נכנס אל רבינו שליט"א אברך בן תורה, שמפאר את אחד הכוללים החשובים בכני ברק, ובפיו שאלה מאוד לא מצויה: "בני הקטן בן השלוש" - פתח האברך ואמר, נמשך בתקופה האחרונה, בצורה די משונה לכל מיני דברים השייכים לבית המקדש. קרבנות, דיני הכהנים והלויים וכדומה. למשל כשמבחי' בספר ציורים על פרשיות חומש ויקרא, הוא מבקש שוב ושוב שאספר לו, וכשמבחי' בתרשימי המקדש הוא מעין בהם שוב ושוב, והדבר תופס אצלו מקום הרבה יותר מציורים וסיפורים בנושאים אחרים. "האם יש כאן איזה רמז, יש פה איזה סימן, ואיך עלי להתנהג איתו" שאלה האברך בתום לב.

רבינו חיך ומיד השיב - אדרבה! טוב מאוד שבנך נמשך אחרי נושאים שכאלו! הרי לימוד הלכות קרבנות נחשב כאילו הקריב קרבן, ואחרי כמה שניות הוסיף "ואולי הוא בגלגול הקודם, כהן, ולא התעסק מספיק בעבודות אלו כראוי ובא כעת לתקן את זה, ואדרבה תרבה איתו בלימוד זה" יעזור שיהיה לך הרבה נחת."

ודבר בעתו מה טוב להביא סיפור זה בפרשיות שקוראים בהם על קרבנות בית המקדש, יה"ר שיכנה בית המקדש בב"א.

המולד יהיה ביום חמישי בשעה 10 עם 15 דק' ו-16 חלקים, ר"ח ביום שבת קודש

המשך הנהגות אפית מצות והפרשת חלה

יא. סדר הפרשת החלה: בד"כ המצות מונחים כל ק"ג בשקית בפנ"ע, וכמה שקיות בארגז. גם אם יש שיעור חלה בארגז המצות צריכים שיגעו כל המצות זה בזה, ולכן מגביה מכל שקית מצות מצה אחת ועל כל המצות המוגבהות מניח מצה נוספת לחבר את כולם יחד.

ע" ד"א פ"ו מביכורים הט"ז בבהה"ל סוף ד"ה ואין, ושו"ה תכ"ז ב'. ורבינו נותן לאשתו הרבנית תחי' להפריש מן החלה באומרו, זהו מצוה שלה.

יב. ומעל כל קופסאות המצות מניח סדין כדי שיהי' סל מצרפן, וממילא מצורפים בזה גם הקופסאות שלא הי' בהם שיעור חלה בפנ"ע.

יג. פ"א מצאו בתוך המצות אחר האפי' גרגרי חטה ונתברר שלא טחנו הקמח היטב. והורה מרן לקולא ואפשר להשתמש במצות פסח, אבל במצות שטוחנין כדי לבשל קניידלא"ך לא משום דזה שרויה ובפסח אין ביטול בשישים.

אני מאד רוצה ללמוד, אבל המילים קופצות לי מול העיניים

אני מאד רוצה ללמוד, ואני אוהב ללמוד, אך בכל פעם שאני מתיישב ליד ספר קודש, אני מרגיש איך שהמילים קופצות לי מול העיניים, ואיני מצליח להתרכז אפילו לדקה אחת. יצוין שבמשך השנה יש לי חודש בערך, שאז אני מצליח להתרכז, ואז אני באמת יושב ולומד כמה שעות טובות. ניסיתי כבר לקחת איזה כדור, ואז באמת זה השפיע עלי לחודש, אבל לאחר מכן, גם הכדור הפסיק להשפיע, ניסיתי להחליף כדור, אבל זה לא עזר. אני שואל מה חטאתי ומה פשעתי שזה קורה לי, אני כל כך רוצה ללמוד ואני לא יכול, יש לציין, שבקריאת ספרים, ובשאר עבודתי השוטפת שדרוש ריכוז אני יכול להתרכז שעות, כך שיתכן שהבעיה שלי היא לא ריכוז, מה עלי לעשות? [שאלה זו נשאלה בבית מדרשו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ולהלן התשובה שהשיב]

תשובה ברורה אין לנו, אבל אנחנו יכולים לספר לכם סיפור: בשנת תקצ"ו הגיע הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל לעיר לומזא, באחד הימים הגיעה אשה חשובה שקראו לה עטיל וכינו אותו עטיל די גבאיטע [עטיל הגבאית, היא היתה גבאית צדקה] ודמעתה על לחיה, היא נתברכה בתשעה בנים בעלי כשרון, חוץ מאחד בחור בן חמש עשרה שאין לימודו בגמרא עולה יפה, ואינו מצליח לקלוט כלום, בו בזמן שבלימודים אחרים כגון חשבון וכתביה, הוא עולה על הילדים האחרים, כך שהוא בעל כשרון נפלא, אבל בגמרא אינו מצליח לקלוט כלום. השיב לה רבי עקיבא איגר, שגדולי הפוסקים כותבים שיש ליזהר ולהשמר ממאכלות אסורות, ושאפילו תינוק לא יינק מנכרית, כי זה עלול להוליד בו מזג רע, ויטמטם את מוחו מלקלוט דבר תורה, כמבואר בש"ך (י"ד סימן פא). האשה התחילה לבכות, איך זה יתכן, והרי הם שמרו עליו מכל משמר, אבל רבי עקיבא איגר, אמר לפי דעתי זו הסיבה היחידה, ולכן מוחו נטמטם ואינו מצליח בלימוד תורתנו הקדושה. שאלה האשה אם כן מה עליה לעשות, השיב לה רע"א, וחזר על כך כמה פעמים רק דבר אחד, "לימוד ועמל התורה מתוך הדחק". היא ספרה את הדבר לבעלה רבי הירש לייב, וכאן החלו שניהם לחקור את בנם, היכן נכשל באכילת מאכלות אסורות, כאשר טען בתוקף שלעולם לא נכשל, התחילו לחקור היכן אכל אצל זרים, עד שהגיעו לאותה חתונה ששם נתכבד הילד במנה הגונה של מרק ועוף. אך גדלה התמיהה אצל ר' הירש לייב, הלה הכיר היטב בנאמנותו וביושרו של בעל המלון, מה גם שהשוחט דמתא אף הוא מנקיי הדעת שבעיר, וכי אפשר שהאכילו טריפות חלילה. רבי הירש הגיע לשוחט ושאל אותו אם הוא זוכר את השחיטה באותה חתונה, השוחט החזיר כולו, רבי הירש לייב, לחץ אותו ושאל אותו מה קרה, השחיטה לא היתה טובה, לא, השיב השוחט השחיטה היתה מצוינת, אם כן מה בכל זאת קרה. סיפר לו השוחט דברים כהווייתם, באותו חתונה התחתן יקותיאל בזיווג שני, יקותיאל זה היה נשוי בזיווג ראשון לרחל, כאשר נתן לה גט, יצא ערעור של בעל התניא על הגט, כי אמנם שם עריסתה היתה רחל, אבל כולם קראו לה ראש'י. וגם זה לא ברור שאכן שם עריסתה היה רחל, ולכן הבעל התניא (שו"ת סימן לט) פסק שהגט פסול מדאורייתא, ואסור על יקותיאל בעלה להנשא שנית, עד שיתן לה גט נוסף, והוסיף מילים מזעזעות: "ובפרט בגזירת חכמים על השוחטים שלא ישחטו על החתונה ח"ו שום בהמה ועוף, ואם יעברו ח"ו תהא שחיטתן נבילה כדין העובר כו'. ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב מה' הטוב". השוחט התחיל לבכות, איך לך כמה כבר חזרתי בתשובה על המכשול שיצא מתחת ידי בשוגג, אני כלל לא ידעתי מכל הסיפור, רק לאחר החתונה נודע לי שהבעל תניא אסר לשוחט על חתונתו וכל הבשר יהיה נבילה. כששמע רבי הירש לייב את הסיפור כבר נתחזר לו היטב למה התכוון רע"א, הבן שלם אמנם אכל מאכל כשר, אבל גדולי הפוסקים אמרו ששחיטתו נבילה, וגם מאכל כזה מטמטם, וכל שכן מאכלות אסורות ממש. כעת עמד בפניהם ההוראה השניה של רע"א ללמוד תורה מתוך הדחק, מה עושים, בלב כבד, שלחו את בנם לארץ ישראל, שאז היה מקום דחק גדול בגשמיות, ומבורכת בכל טוב ברוחניות, ואכן הבן שקד על דלתי התורה בעמל ויגיעה רבה וחיי צער בתוככי ירושלים, ולאט לאט ראה פרי בעמלו, עד שנהפך לאיש אחר, ובעזרת השם גדל והצליח בתורה, וכאשר הגיע לפרקו נשתדך עם אחד מנקיי הדעת שבירושלים. וסיפר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (דרך שיחה) באחד הימים בא אלי יהודי בן תשעים וסיפר לי שאביו שלחו לישיבה בהונגריה, ושם היה נהוג לשכור בחור שיחזור עמו על הלימוד, בא אביו לשאול את הבחור על בנו ואמר לו שהוא נפלא מאד וכי אם ימשיך כך יכול להיות גדול בישראל, והנה נסע לביתו לחג השבועות ובחזרתו נתהפך הגלגל ולא תפס כלום מהלימוד, וכמה שהשתדל אביו לשכור לו מלמד ללמוד, לא הועיל, ובעוד שבעניינים אחרים היה משכיל ובעל כשרון גדול כשהגיע ללימוד תורה נסתמו מעיינותיו, כך עד היום אינו יודע ללמוד גמרא, וכשמגיע לגמרא ראשו מטומטם. והנה לאחרונה נזדמן לו ספר שם קרא על הסיפור הנ"ל שרע"א אמר שהדבר בא ממאכלות אסורות, ואז נזכר שבחג השבועות כשהיה בביתו, היו לו חברים גויים ונתנו לו חתיכת דבר אחר, אכל ונהנה ממנה והביא לביתו קצת, ואביו צעק עליו על מעשהו, וחושב היהודי שזה המעכב אותו מלקלוט את הגמרא, וביקש תשובה מה יעשה, אמרתי לו שיתענה יום אחד, ואמר שזה קשה לו מאד, אבל מאד ישתדל לזה. ויתכן שגם בשאלה הנ"ל זה המעכב, ואמנם יש את העצות הנזכרות לעיל לימוד מתוך הדחק, ותענית יום אחד, ויתכן שיש עצה נוספת, שכל מה שיראה בחייו, יחשוב מה דעת תורה בנדון ויברר, ויקח לעצמו שאלות מעניינות מחיי היום, ויבררם על פי ההלכה, וכשיתרגל שכח מחשבתו תהיה סביב התורה, בעזרת השם יפתח לבו בתורתו הקדושה.

(קובץ ווי העמודים)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

מקצת היום ככולו באבילות

וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני ה' ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' (ויקרא י"ט).

מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה אינו דין תורה (רמב"ם הלכות אבל פרק א' הלכה א').

ויש לעיין, להפוסקים דאבילות יום ראשון הוא מן התורה, למה לא יהיה סגי במקצת היום ככולו, וכמו דאמרין ביום שמועה רחוקה בפסחים דף ד' ע"א? דבשלמא אם כל ז' הימים הם חיוב אחד, לא אמרין על כל יום מקצת היום ככולו, רק על היום האחרון, אבל אם זה רק יום אחד צריך עיון.

ובאמת דצריך עיון לכולי עלמא, מיום מיתה וקבורה דאסור באכילת קדשים ומעשר שני, למה לא אמרין דמקצת היום ככולו.

והנה ברמב"ם מבואר מקור דין אבילות יום ראשון מן התורה הוא מהפסוק [כאן] ואכלתי חטאת היום, והכא על כרחך לא מהני מקצת היום ככולו, דאם כן היה יכול לאכול החטאת, ועל כרחך דגזירת הכתוב דלא אמרין בזה מקצת היום ככולו. אלא דאם כן נילף מזה לשאר דוכתי, משמע דיש בזה גדר אחר, דבכזה דבר לא אמרין מקצת היום ככולו, וצריך ביאור מהו הגדר. ועיין בגליון מהרש"א יורה דעה סימן שצ"ה בשם גינת ורדים דתמיד אמרין מקצת היום ככולו חוץ ממקום שיש טעם שלא לומר⁶.

¹ כדעת הרמב"ם וטוש"ע יו"ד סימן רצ"ח, ועיין בנו"כ שם ושם.

² י"ל לפמש"כ הלבוש (יו"ד סימן שצ"ה) והחכמ"א (כלל קס"ח ס"א) דהא דאמרין מקצת היום ככולו בסוף שבעה ושלושים הוא קולא דרבנן, א"כ גבי יום ראשון דאין לא מקילין לומר מקצת היום ככולו, ורק בשמועה רחוקה שכולה דרבנן אמרין בה מקצת היום ככולו. אבל שו"ר דמבואר בכמה וכמה דוכתי דאמרין מקצת היום ככולו גם במילי דאין (גבי נזירות בנזיר ה', וגבי שומרת יום בנזיר טו', וגבי השרשה דשביעית בפסחים נה', וגבי ספירת נדה בנדה לג', ובעוד מקומות), וכ"כ להדיא הגינת ורדים דלהלן דאין בדאין אמרין מקצת היום, ועל כן לכאורה ד' הלבוש והחכמ"א צ"ע.

³ ביאור כוונת רבינו, דבשלמא אם אבילות יום ראשון נמי דרבנן לק"מ כיון שכל חיוב ז' הימים הוא אחד, לא אמרין בהו מקצת היום ככולו רק ביום האחרון, אבל כיון שיש ב' חיובים, א' חיוב יום א' מה"ת, וב' חיוב מדרבנן עוד י' ימים, א"כ נימא בכל חיוב מקצת היום. ואין לומר דה"ל אמרין על חיוב יום ראשון מקצת היום ככולו והמשך האבילות שבאותו היום הוא מחיוב דרבנן, דהא זה אינו שהרי דיני אבילות דאין ממשכים עליו עד הלילה ופשוט. ⁴ משום שהדין הוא "מקצת יום אחרון ככולו", וכמו בנזירות ושאר דוכתי דלא אמרין מקצת היום אלא ביום אחרון. והנה בשו"ע יו"ד סימן שצ"ה ס"ג איתא דלא אמרין מקצת יום ככולו בסוף השנה רק בשבעה ושלושים, לפי ששנה אינו תלוי בימים רק בחודשים, ועיין בנוב"ה או"ח סימן פ"ד שכתב סברא זו גבי תוספת שביעית, וע"ע במהרי"ט אלגזי בכורות פ"ח סקע"ג ובהערות המגיה שם הגאון רבי ב. א. זל"ה בנדמ"ח כרך ב' עמ' קס"ה בזה.

⁵ כבר כתב הערוה"ש יו"ד סימן שצ"ה ס"ג דאין כוונת הרמב"ם להוכיח מפסוק זה עצם דין אבילות דאין, דהא עיקר הפסוק קאי באונן, וגם דאין ראה מאיסור אכילת קדשים לכל דיני אבילות, וכן שהרמב"ם בסהמ"צ הביא מקור אחר לאבילות יום ראשון דאין, אלא עיקר כוונת הרמב"ם להוכיח מפסוק זה דהאבילות דאין הוא רק יום אחד ולא יותר, מדכתיב ואכלתי 'היום' אבל למחר

[ואפשר לומר טעם למה בז' ימי המשתה בסופם לא אמרין מקצת היום ככולו, דכיון שהחיוב הוא אליה שישמח אותה, לא נתחדש ענין מקצת היום ככולו לגבי חיוב שמחוייב לאחר, ואפילו אם מוחלת מכל מקום כיון שענין החיוב הוא אליה, לא נאמר בזה דין שמקצת היום ככולו]. (אילת השחר כתובות דף ד' ע"א ד"ה שם יש לעיין)

לא תאכילום - ספייה באיסור דרבנן

לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם (ויקרא י"א ג') לא תאכלום כי שקץ הם, לא תאכילום, להזהיר גדולים על הקטנים. כל נפש מכם לא תאכל דם, להזהיר גדולים על הקטנים. אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים. (יבמות דף ק"ד ע"א).

שיטת הרשב"א בתשובה חלק א' סימן צ"ב [וביבמות דף ק"ד ע"א], שמותר להאכיל לקטן איסור דרבנן אם זה לצורכו⁴⁰.

וצריך עיון קצת, מהא דמבואר בנדה דף ל"ב [ע"א] דהטבילו קטנה מיד לאחר לידתה, כדי לסוכה בתרומת חוצה לארץ דרבנן, משום דסיכה כשתיה, ולמה הוצרכו לזה, הא כיון שזה לצורכה מותר להאכילה בידים⁴¹.

ויש לומר כיון שיש אופן להאכילה בהיתר, לא הותר בלי זה. (אילת השחר בבא מציעא דף ע' ע"א ד"ה ובדברי הרשב"א)

לא תאכילום במאכיל את הגדול או את עצמו

א. מה דילפינן איסור להאכיל קטן בידים דבר איסור, לכאורה למה לא יכלול גם איסור להאכיל גדול, ונמצא דהמקיף את הגדול יעבור בלי הלאו המיוחד דלא תקיפו, ואולי אין הכי נמי דיעבור גם איסור דלא תאכילום, או דאפשר דהלאו דלא תאכילום, אינו אלא למי שהוא כמו

שרי, עכ"ד, וכ"כ בספר בן אריה ח"א סימן י"ב בשם הקנאת סופרים. וכן נראה מבואר להדיא ברמב"ם פ"ג ממע"ש ה"ו וז"ל: איזהו אונן וכו' שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' היום אסור וללילה מותר, עכ"ל.

עכ"פ לפ"ז לכאורה צ"ע בדברי רבינו דהלא מה דלא אמרין הכא מקצת היום ככולו הוא משום דקרא עסיק באנינות ולא באבילות יום ראשון, וצ"ע.

6 הגינת ורדים בח"א או"ח כלל א' סימן כ"ח, ושם הביא לפרש הא דלא אמרין מקצת יום ככולו גבי ז' ימי המילואים, ז' דהסגר מצורע, ז' ימי נדה וזבה, ז' ימי חמץ בפסח, ז' ימים יהא עם אמו, וכן גבי ז' ימי המשתה כמו שהבאנו בסמוך, וכלל דמסיק שבכל מקום אמרין מקצת היום ככולו ואפי' במילי דאין בר מהיכא שיש טעם לומר שיהיו הימים שלמים, וע"ש לפרש הטעם בכל הנ"ל. וע"ע בשדי חמד מערכת מ' כלל ק"ד (ח"ה טו-ד) שאסף בקונטרס גדול כל דוכתי דאמרין מקצת היום וכל דוכתי דבעינן ימים שלימים מעת לעת.

7 בגינת ורדים הנ"ל כתב הטעם מדכתיב מלא שבוע זאת לשון השלמה בעינן עד שעה אחרונה, וכ"כ בשו"ת באר יצחק או"ח סימן כ"ג. ועיין באוצר הפוסקים אבה"ע סימן ס"ב ס"ו אות ל' שליקטו הרבה בזה.

8 היינו שיש גם חיוב אליה, אבל בר מן דין יש גם משום לתא ידידיה, בין בחיוב השמחה ובין בחיוב הברכות.

9 שמבואר ברמ"א אבה"ע סימן ס"ב סעיף ב' דמהני מחילתה

10 והו"ד בפוסקים סימן שמ"ג עיין ב"מ מג"א שו"ע הרב ובבה"ל ועוד, ועיין בספר הקטן והלכותיו פרק ה' סעיף ב' ובמגיה להריטב"א ביבמות שם מה שצינו בזה. וע"ע באיה"ש כאן מש"כ רבינו לפי שיטת הרשב"א בישוב הסוגיא דב"מ ע' גבי מעות של יתומין להלוותן בריבית.

11 כה"ק בחי ה"ר נדה שם, והוכיח דלא כד' הרשב"א, ומסיים בסו"ד: ולי אפשר דמשום איסור אלו הסכין הטבילות, דאל"כ הו"ל מטמא בידים את התרומה, ולא משום איסור התינוק, עכ"ל

אנוס כגון קטן. שוב ראיתי באחיעזר חלק ג' סימן פ"א ס"ק ו'. (אילת השחר בבא מציעא דף י' ע"א ד"ה ומה דילפינן איסור) ב. כבר נסתפקנו, אם כמו שיש איסור משום לא תאכילום להאכיל בידים לקטן, הכי נמי יש איסור להאכיל לגדול, אלא דתמיד בגדול, כיון דבר דיעה הוא, ועליו מוטל שלא לאכול, אינו נקרא מאכילו. מכל מקום במאכיל באופן שעל ידי זה ודאי יאכל, שייך לדון מחמת לא תאכילום¹². ולפי זה יש לדון, דאם אחד הולך לישון, ויניח נבילה לתוך פיו, באופן שבדאי יבלענה מתוך שינתו, הוי ליה כמאכיל נבילות, דנהי דאי אפשר לחייבו על האכילה, כיון דכשיבלע הוא ישן, מכל מקום לא גרע ממאכיל נבילות, דהא מאכיל עצמו נבילה, ויעבור משום לא תאכילום. (אילת השחר בבא מציעא דף צ' ע"א ד"ה והיה אפשר לפרש)

קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו

יבמות דף ק"ד ע"א, קטן אוכל נבילות, אין בית דין מצווין להפרישו. לכאורה זה שייך אם להקטן אין כלל עבירה. וצריך עיון, לפי מה שהביא בפתחי תשובה יורה דעה סימן רפ"א בשם הנודע ביהודה, דקטן אחרי שיגדיל, יתבעו אותו בשמים על העבירות שעשה בקטנותו, אם הוא כבר הבין שזה איסור, אם כן למה לא יהיו מחוייבים להפרישו (אילת השחר גיטין דף נ"ה ע"א רש"י ד"ה שמא יאכיל וכו')

לא תאכילום בהקפת הראש לקטן

בבבא מציעא דף י' ע"ב מבואר, דלאשה אין האיסור המיוחד דלא תקיפו, ומותרת להקיף בין את הקטן בין את הגדול. ויש לעיין, דמכל מקום הא כל המאכיל איסור בידים לקטן, עובר בלא תאכילום, וכן בטומאת כהנים למותם, מי שיטמא כהן קטן עובר מן התורה, וכן בדם, דבכולהו ילפינן דגדולים מוזהרים שלא להאכיל לקטנים, ולמה לא יהיה איסור דאורייתא בזה שמקיפה האשה לקטן. [כעת ראיתי במנחת חינוך מצוה רנ"א שעמד בזה].

וצריך לומר, דסבירה ליה דכלול בזה מיעוט מיוחד, דאף על גב שמאכילה אותו איסור בידים, אינה עוברת איסור. [או דאפשר דכיון שכתבה תורה איסור מיוחד על המקיף, גילתה תורה דאין בזה איסור אחר]. (אילת השחר בבא מציעא דף י' ע"א ד"ה דאמר לה לאשה)

לא תאכילום כשאין הקטן עושה בידים

דעת הרשב"א בבא מציעא דף ע' ע"א, דכשהקטן אינו עושה עבירה בידים, אין משום לא תאכילום, ולא משום בית דין מצווין להפרישו. ועיין מה שנביא בעזרת ה' מדברי רבינו בזה, בגליון פרשת אמור (ויקרא כ"א א').

בעיקר גדר קטן באיסורים

עיין קהלות יעקב יבמות סימן ל"א שהביא מה שכתבו האחרונים אם יש לקטן איסורים, ועיין באורח חיים סימן שמ"ג ברמ"א ובט"ז שם. והנה ביבמות דף ל"ד ע"א רש"י ד"ה לאיחיובי אינהו, כתב גבי גדלות דיום י"ג דבהך יומא אתו לכלל עונשין, וכן כתב שם בהמשך. ומדנקט רש"י דבאין לכלל עונשין, משמע דרק לעונשין תלוי בשנת י"ב וי"ג, אבל איסור יש עליו כבר קודם לכן. (אילת השחר יבמות דף ל"ד ע"א רש"י ד"ה לאיחיובי אינהו)

הקובץ שעורים בבא בתרא אות ת"ג כתב, שיש ב' דינים בקטן, א' דאינו מצווה, וב' דאינו נענש, ועיין מה שכתב רבינו בקדושין דף ס"ד ע"א ד"ה ואם נימא כן, לדון בדבריו.

הקטרה על המזבח

ויקרא על המזבח (שמיני ט יז)

הרשב"ם מפרש שם אותם על המזבח וכשבא אש מעלה נקטר, וכן צ"ל להלן (פסוקים י' י"ד) דהעלאתם ע"ג המזבח נקרא הקטרה [ועי' תרגום] ולכאורה מאחר שהאש הגיע רק אח"כ, למה זה נקרא עכשיו הקטרה?

ואולי כיון שמשאמר שתרד אש מהשמים זה נחשב כרוח מצוי משום שסוף האש לבוא אמנם מאחר שמצינו שמשאמר ואהרן הוצרכו להתפלל אח"כ שתרד האש משמע שזה לא נחשב עומד לבוא [עמ"ש"כ להלן פסוק כ"ג וא"כ אפשר שלא נחשב כרוח מצוי].

ולפי"ז משמע דזה הקטרה דהעלאת תמיד דין הקטרה עליו וכשמעלה פסולין עובר האיסור, ואם זה נכון לא יקשה דאין יצויר איסור להקטיר פסולין אם בעצם ההעלאת אין איסור, וכשעלו הא גם טוב להקטיר ומתי יש דין איסור [וכמו שהקשינו לעיל ו' ב] אבל אם נימא כדאמרין כאן דזה הקטרה א"ש. ועמ"ש"כ לעיל (א יג) בשם הגר"ח זצ"ל, ועי' מקדש דוד סימן ה' ס"ב.

בדעת זקנים כאן הקשו דלעיל פסוק ד כתוב שנצטוו לעשות תחילה שור ואיל לשלמים ואח"כ מנחה, ולמה הקדים לעשות את המנחה, ובאמת גם לולא זה שה נאמר כאן לעשות תחילה שור ואיל לשלמים ה' צריך להקדימם דהא איתא בזבחים פ"ט א דמיני דמים קודמים למנחות אלא דבקרוב שנאמר לשעה י"ל שאין דין זה. ועי' במשך חכמה כאן.

תפילה על השארת השכינה

שמיני ט, כג. פרש"י מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים. משמע ששניהם התפללו וירדה שכינה לישראל, והנה הרי ה' נבואה לטובה שתשרה שכינה במעשה ידיהם, והקב"ה לא חוזר בו מנבואה לטובה כמש"כ הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ, ולא כתוב שזה נאמר בתנאי שיתפללו על זה וא"כ מאחר שעשו כל מה שצריכים לעשות למה לא ירדה שכינה קודם שהתפללו?

ו"ל שלא הובטחו שתרד האש מיד, והי' אפשר שתרד בסוף היום ובכדי שאהרן לא יתבייש הם התפללו שתרד האש מיד.

ובספר חסידים אות תתר"כ כתב וא"ת למה נאמר ויברך אותם משה שתשרה שכינה במשכן, והלא כבר הבטיחו הקב"ה ושכנתי בתוכם אלא שהי' ירא שמא יגרום החטא עכ"ד.

והוסיפו דלדברי הצ"ח בברכות דף ד' שכלל זה שנבואה לטובה הקב"ה לא חוזר ממנה לא נאמר על נבואת משה בלא"ה א"ש.

הבגדים שעל נשרפים

ויקראו וישאם בכתונתם. (שמיני י' ה)

הנה אין כונת הפסוק לומר שנשאום ע"י שאחזום בכתונתם, אלא לומר דכשנשאום הם היו עדיין עם בגדיהם [כדאיתא בת"כ נשרפו ובגדיהם קיימים] וצ"ב למה הזכיר במיוחד את הכתונת ולא כתוב וישאם בבגדיהם.

והנה אין לומר דהטעם שלא הורידו בגדיהם מעליהם הי' בכדי שלא להרבות טומאה [דכל זמן שהבגדים עליהם הם בטלים להם עיין נגעים פ"ג מ"ט] וכשהורידו מעליהם נמצא שמוסיפים דברים טמאים במקדש וזה כהבאת טומאה חדשה למקדש, משום שאצל מת לא אומרים הבגדים טפלים לו, עי' ביאור הלכה סימן שי"א סעיף ד' וממילא גם כשהבגדים היו עליהם הי' נחשב כאן שני דברים, המת והבגדים ולא היו מוסיפים טומאה ע"י הורדת בגדיהם.

לקראת ימי הפסח הבעל"ט

אנו מבקשים מכל מי שיש בידו ד"ת בהלכה ובאגדה או הנהגה על עניני פסח

והגדש"פ מרבנו שליט"א שיואל להעבירם בהקדם מערכת לזיכוי הרבים

כמו"כ אנו נוציא אי"ה גליון מורחב על עניני חינוך ממשנת רבנו שליט"א, מי שיש בידו שיחה או הוראה מרבנו

שליט"א בענינים אלו נשמח לקבל בהקדם

להצלחה מ, ב בת ד' ולרך הנולד הנימול לשמונה בעש"ק שיגדל בתורה ויר"ש

12 וע"פ זה כתב רבינו לבאר ד' התוס' בב"מ כאן, גבי נותן נבילה לתוך פיו של נכרי אם יש בזה איסור, ע"ש היטב.

המשך אודות ישיבת חפץ חיים בכפר סבא

רבי נחום גולדשמיד זצ"ל

כבר כתבנו בגליון פר' בשלח תשע"ו אודות הקמת הישיבה בכפר סבא, והאירו לנו בני משפחת הרה"ג ר' נחום גולדשמיד זצ"ל, שהרב הנ"ל כיהן בישיבה משנת תש"א – עד שנת תש"ג שאז עבר לכהן כרב שכונה בתל אביב, ע"פ המלצת החזון איש זצ"ל שאמר לו שרמ"ם עוד ימצאו אחרים המתאימים לזה, אבל רב לא ימצאו כמותו.

בעצת החזון איש

סיפר רבנו שאחרי שהציעו לו לכהן כראש ישיבה בכפר סבא, שאל את החזון איש שהרי אינו מדבר טוב עברית וכיצד יסתדר עם הבחורים, והחזון איש אמר לו תנסה ותראה שאתה יכול להסתדר, וכך היה בסוף.

עוד שאל את החזון איש מה יהיה עם חינוך הילדים שם, ואמר לו החזון איש עכשיו הם קטנים וזה בסדר כעת. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

רבי שמואל אליהו אורלנסקי זצ"ל

סיפר רבנו: שהיה פעם אצל החזון איש ושאל אותו שצריך להביא עוד ר"מ לישיבה, החזון איש אמר לו, היה כאן בחור מיישיבת סלבודקה בשם הרב שמואל אלי' אורלנסקי, ושאל שאלה בלימוד, ולפי נוסח השאלה ששאל, ראיתי שהוא יודע טוב ללמד תלמידים, כדאי לכם לקחתו לישיבתכם בכפר סבא, [והתבטא שהוא יכול להסביר את הסוגיא שאפי' בול עץ יוכל להבין], ואכן לקחו אותו בקיץ תש"ח, ואכן הצליח שם מאוד, והוא היה המגיד שיעור של שיעור א'. [ראה מכתב הגר"נ פרצוביץ זצ"ל בקובץ ישורון כב עמ' קסט, שבו כותב לו על המינוי של ר' שמואל אליהו בכפר סבא].

[לאחר חתונתו דאג ר' שמואל לרבנו שליט"א והשיג לו שולחן וכסאות לביתו, שעד אז היה לו רק כסאות מארגזים של תפוזים בסלון שעליהם היו יושבים, וכן דאג לו לעוד פרטים נחוצים בביתו].

רבי דוד רוטברג זצ"ל

בשיעור ב' היה הר"מ רבי דוד רוטברג בנו של הגאון ר' טוביה ה"ד אב"ד לונא. בתחילה הביאו אותו לכהן כמשגיח ואחר מכן נתנו לו גם לכהן כר"מ. מלבד מסירת השיעורים, בישיבה היה נהוג שאם אחד מהם חש שלא בטוב הוא הגיע להתאספן בביתו של רבי דוד רוטברג זצ"ל.

כשהישיבה נקלעה לקשיים תקציביים סובב ר' דוד בין כפר סבא בחיך ובשמחה, הוא לא נסוג אל מול אלה שטרקו את דלתם בבזוז בפניו ולא חת מפני שהחילוניים שהנידו ראשם בשלילה כששמעו את מטרות איסוף הכספים, אך הוא הצליח להגיע לכמה זקניות בכפר סבא שהפרישו בכ"ז מידי חודש סכום כלשהו עבור הישיבה.

פנקס קטן היה לו לר' דוד מסודר למופת ובו רשומות הכנסות הישיבה והוצאותיהם והוא נותר עדות לישיבה שהיתה, וכשנותרו חובות לאחר סגירת הישיבה ר' דוד הוא שנסע לגייס כספים כדי לפרוע את החובות.

המשכורות היו זעומות לעיתים שולם רק כעשרים אחוז מהמשכורת, ולעיתים גם פחות מכך אך ר' אברהם ריין בלהט עשייה לא אמר נואש והמשיך להחזיק את הישיבה.

וסיפר רבי טוביה רוטברג [בנו של ר"ד] שהיה תקופה שלא היה כסף לישיבה והרמ"ם כבר לא יכלו להמשיך כך, ואז היתה הלוכת אמו כל יום לקחת שעונים מקולקלים של תושבי העיר, והיתה נותנת אותם לרבנו שליט"א, והוא היה מתקן אותם בלילה, ואת הכסף שקיבלו תמורת התיקון היה נותן למש' רוטנברג ולשאר הרמ"ם, וכך הצליחה הישיבה להמשיך ולשרוד. (מפי רבי מאיר וונדר שליט"א)

המשגיחים בישיבה

המשגיח בישיבה היה הגר"י כץ שהיה מכונה השותק, ולאחר מכן עזב ללמוד בכולל חזון איש, ואח"כ היו הגה"צ רבי משה בנימין ברנשטיין זצ"ל והגה"צ רבי יעקב משה הנפליג זצ"ל. והגה"צ רבי מנדל שינין זצ"ל, [בתקופה הראשונה היה הרב יצחק הוכברגר ז"ל תקופה משגיח בישיבה]

וכשהקימו את הישיבה גדולה היה תקופה הגה"צ ר' זאב אידלמן המשגיח של הישיבה.

רבנו היה מוסר שיחה קבועה בישיבה וכולם היו מחכים לשמוע את דבריו, והיו בחורים שלא רצו לחזור לביתם בשבת חופשית כדי שלא להפסיד את השיחה.

מידי פעם הגיעו רבנים חשובים למסור שיחות בישיבה, כמה פעמים הגיע מרן הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל, ופעם הגיע הרב אברהם וולף זצ"ל למסור שיחה בהשקפה, וכן היו הולכים לשמוע את רבי דוב מעייני זצ"ל רבה של מגדיאל הסמוכה, ולפעמים היה מגיע לישיבה למסור שיחה ולשיר עם התלמידים בסעודה שלישית.

לימוד המוסר

מלבד השיחות שהשמיע רבנו שליט"א, עיקר חינוכו היה בדוגמה האישית שנתן בצדקות שלו בשרות שלו שהקרינו על כל סובביו. הוא התגורר במרחק רב יחסית במושבה בחורים היו נלווים אליו. ומספר תלמידו זכורני כי היה נוטל עלים מן העץ שבחצרו ומתבונן בהם כדברי בעל חובת הלבבות. (שער הבחינה פ"ג)

עוד מספר תלמיד אחר: כשאני מסתכל איך למדו שם באותם ימים אני משוכנע שדמותו המיוחדת של מרן ראה"י שליט"א היא שעמדה לנו לגדול שכן בתחילה לא היה משגיח בישיבה, ואנו היינו אלו שדרשנו שיהיה לנו משגיח והוא בטבעיות ונוחות שכזאת מעודו לא הגביה את קולו ולו פעם אחת, בישיבה הכל עשה במתינות ובנועם, וזאת למרות שבישיבות קטנות במיוחד באותם ימים היו בעיות בילדים שלא באו כלל מחיידרים וכל אחד הגיע ממחוז אחר ועצמאי.

דמויות בישיבה

ספרו בוגרי הישיבה: מלבד רבני הישיבה, היו תושבים יקרים שסייעו לישיבה, מבין אותם שתמכו בישיבה זכור לטוב ר' זלמן קניבסקי יוצא ליטא שהיה אוהב ותומך תורה. וכן השו"ב המקומי הרה"ג ר' דוד דז'מטרובסקי זצ"ל אביהם של הגאונים לבית דז'מטרובסקי שליט"א.

זכור לטוב גם הרב אהרן שרגא רבינוביץ זצ"ל יהודי יוצא ליטא מהדור הקודם של הליטאים שסיים פעמים רבות את הש"ס, מרן הרב מפוניבז' הגיע להלויתו. כמוהו היה גם רבי משה דינן ז"ל שהיה ידיד הישיבה ובשנים הראשונות של הישיבה, ישנו הבחורים בביתו, [הוא היה פעיל אצל בני הנוער והילדים והיה מקרב אותם ללימוד התורה]. ועוד יהודים שהישיבה היתה להם למשיב נפש.

השפעה גדולה היתה אז לרבי שמואל הרצוג שהגיע מיישיבת חברון הוא דאג להכניס רוח של מוסר ויראת שמים. בהזדמנות שאל אותנו איך זה שלא הלכתם אף פעם למרן החזון איש. אכן בעידודו התחלנו לפקוד את ביתו של מרן החזון איש זצוק"ל. וכן לקח קבוצת בחורים לתפילות ימים נוראים בישיבת חברון.

כרב מקומי כיהן הרה"ג ר' אברהם ריניק הוא חפץ מאוד בקשר עם הישיבה על כן סידרו שבשבת אחר הצהריים ילכו אליו הביתה והוא ישמיע בפניהם שיעור בעיון.

רבנו ביקש מידידו הגאון הגדול רבי משה סולובייצק זצוק"ל [כשהיה בפ"ת] שיבחון את התלמידים, דרך בחינתו היתה כך, הוא נהג לקרוא הלכה ברמב"ם וביקש שיצביעו לו על מקורה בגמרא והאם היא נתונה במחלוקת.

בליל שבת היה רבנו מוסר בביתו שיעורים בהלכות שבת והבחורים היו הולכים עד לביתו לשמוע שיעורים. (מפי רבי מאיר וונדר שליט"א)

כמו כן היה מוסר רבנו חבורות בענינים שונים לבחירי הבחורים, ועם חלקם היה לו קביעות ללמוד קצות החושן בכל שבת.

התנאים הגשמיים

חדרי השינה בפנימיה היו בצפיפות גדולה, חדר האוכל היה ממוקם בצריף קטן בחוף שם גם פעל מעין מטבח, טבחית ניצולת שואה יחד עם בעלה בעלה ר' דוד קלפהולץ בשלו את האוכל, לא היה הרבה מדי ההורים התלוננו שהילדים אינם נראים מספיק טוב, את היתר השלימו החבילות ששלחו מהבית.

הגר"מ סלנט זצ"ל

אחרי שרבנו עזב את הישיבה, מילא את מקומו הגאון רבי משה סלנט זצ"ל שהיה באותה תקופה ר"מ בישיבת באר יעקב. שם התגורר קרוב לשנה, והיה שווה שם כל השבוע ובשבת הי' חזר לביתו, ורבנו היה כל השבוע בב"ב ובשבת היה חוזר לכפר סבא וכמעט לא נפגשו, רק בשבת רביעית שהיה נשאר הגר"מ בישיבה היה מדבר עם רבנו כל ליל שבת על דרכי חינוך התלמידים.

הגר"מ זצ"ל נאלץ לעזוב את ישיבת חפץ חיים שבכפר סבא בשנת תשי"ז בתקופת מלחמת סיני אז שב לירושלים עיה"ק והחל להרביץ תורה בישיבת באיאן.

בני תורה

סיפר הרב מאיר וונדר שליט"א: בתקופה ההיא הבחורים הגיעו משפחות פשוטות הלכו עם מכנסים קצרות וקסקטים, ורבנו שליט"א בנה אותם לבני תורה, שלב אחרי שלב הוא גידול אותם לבני תורה אמיתיים.

דבר ראשון הורה שאב"א לילך במכנסים קצרות כי נוגעים במקומות המכוסים ומפריע ללמוד, ואח"כ לימד שכל הלכה במשנ"ב זה הוראה למעשה, וכשלמדו ה' כוונות השמות הסביר להם כיצד צריך להתפלל במתינות, וכך גם בבית הזמנים בבית כבר הורגלו להתפלל כמו שצריך, וזה גם השפיע למשפחות והוריהם ששינה להם את המבט הפשוט שהיה עד אז למבט של תורה.

בדרכי החינוך של רבנו בישיבת כפר סבא

שלוש שעות

מעשה שהיה עם בחור בישיבה בכפר סבא שעמד ליד כניסת הישיבה עם אבנים כדי לזרוק על אחד הרמ"ם, כי העניש אותו על מעשיו, ואותו בחור סבר שאי"ז מגיע לו. ורצו לסלקו מהישיבה, ורבינו אמר שהוא ידבר עמו והסתובב עמו שלוש שעות ברחובות כפר סבא ודיבר אתו עד שהלה הביע חרטה עמוקה ואמר שיותר לא יעשה כן, הרבנית שאלה את רבינו למה בזבז כ"כ הרבה זמן עם הבחור, אמר לה רבינו: **הקב"ה השאיר אותנו בעולם בשביל לחנך את הנערים.** (צדיק כתמר יפרח)

שתקתי לא הגבתי

סיפר רבינו: שבזמן שהיה בראשות הישיבה בכפר סבא, הגיע פעם לשבת איזה רב, ואנשים מסוימים רצו להתפאר בפניו שיש להם מוסדות, הראו לו את הישיבה שכביכול זה אחד מהמוסדות ששייך להם, אבל שתקתי ולא הגבתי כלום [ורבינו נימק כמה טעמים להנהגה זו] ואכתוב דבר אחד שאמר לי רבינו שאין דרכו להכנס למחלוקת וויכוחים, ומאז כבר עמדו עליו כמה בעלי מחלוקת ולא משיב להם דבר. (צדיק כתמר יפרח)

בנעימות

עוד אמר רבנו שליט"א, לבנו הגר"ש שליט"א גם כאשר הייתי ראש ישיבה יחיד בישיבת כפר סבא לא דברתי בתקיפות, לדוגמא בענין קבלת תלמידים רק דיברתי בנוסח של שמא, אולי, אפשר, ואם מדברים בתקיפות אדרבה זו סיבה שהדברים פחות יתקבלו. ופעם אמר לתלמידו הרב איסר שוב השגתי את כל עניני חינוך מול התלמידים בשתיקה וללא דיבור. (מאחורי הפרגוד)

בהקמת המדינה

שמעתי מרבינו שבעת הקמת המדינה כולם עשו יו"ט, ואצלם בישיבה בכפר סבא לא עשו כלום, בא אבא אחד וצעק עליו מאד מדוע לא עשיתם שום דבר לכבוד יום זה, לא השבתי לו כלום מה אני אומר לו בין כך לא יבין ולא יסכים.

יראת הרוממות

שח רבנו: וזכורני כשהייתי בישיבה בכפר סבא הבחנתי פעם איך בתלמיד אחד מזהיר את השני בשפתם של תלמידים כי הנה הרב מתקרב, וענה לו רעה: "הוא ממילא לא יעשה לנו כלום" ואעפ"כ נהגו כלפי בדרך ארץ ואפ"י שהיו אנשי צוות אחרים שנהגו עמם ביד יותר חזקה ומשמעת שהטילו היתה יותר חזקה, וזה הכל כפי מה שאמר בשם מרן החזו"א שבחינוך משיכה יותר טוב מחזקה.

היה תלמיד, שסיפר שלמד אחרי זה במקום אחר שם פחדו, אבל כאן יש דרך ארץ.

השיחות בישיבה

סיפר הרה"ג ר' שמרי' אלפא שליט"א שרבינו היה מדבר בישיבה בכפר סבא גם דברים גבוהים שלא היו שייכים אליהם, ומ"מ היה מהשיחות חיזוק גדול בישיבה, והביא דוגמא לדבר שיחה אחת, ויסוד השיחה היתה, על שלימות ונקיון המעשים: דאם אדם לא עושה מעשה בשלימות, אין הפי' שנחשב שעשה מעשה רק שאינו שלם, אלא שנחשב שלא נעשה כלל המעשה, והביאו על כך ג' ראיות מסדר התפלה:

א] מברכת אהבה רבה: ...לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה: ... ודבק לבנו במצותיך, ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך: ולא נבוש לעולם ועד: הרי דבלא זה יהיה מצב **של נבוש לעולם ועד.**

ב] ...ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. הרי דאם לא היה בלבב שלם יתכן מצב **של ניגע לריק.** ועוד מקום שאינו זוכר.

ושיחה זו עשתה בשעתה רעש בכל הישיבה וגרם לחיזוק רב, והרה"ג הנ"ל עד היום אינו יכול לשכוח שיחה זו. (צדיק כתמר יפרח)

מה אתם רוצים מהם

סיפר רבינו שבבנין הישיבה בכפר סבא שהיה בבית הכנסת הגדול, ושם היו מדרגות לעלות לגג, והגג היה ללא מעקה וכדי שלא יעלו לגג עשו מחיצת אבנים, והילדים [שמלאים מרץ] שברו את הקיר, והבעה"ב שהתפללו בבית הכנסת הגדול, כ"כ התרגזו על הילדים, אמרתי להם מה אתם רוצים וכי אתם עושים כל מה שצריך? מה אתם רוצים מילדים. [א.ה. אין הדבר מתייחס לחיוב תשלומין].

ומאיך התלמידים מספרים שבאותו יום נתן להם רבינו שיחה ואמר במקרא 'וירב יעקב בלבן ויאמר לו מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי, ואני שואל: היכן היתה כאן מריבה, הרי זה היה תחנונים.

התשובה לכך היא, כי הכל תלוי איך מדברים ואז הרה"י הרים מעט את קולו בעצב ואמר מי נתן לכם רשות לפתוח את הקיר, זה לא שלכם איך פותחים זאת ללא רשות.. (הגר"ד כץ שליט"א)

מסכת מדות

שח תלמיד ותיק ר"מ וונדר: אמנם הלימוד היה חזק מאד למדנו גם דברים שלא מסדר הישיבה, זכורני כי כשלמדנו מסכת מדות בנינו אז בחצר בטיט שהיה שם דגם של מזבח עם כבש לפי המשניות, רבנו שליט"א יצא לבדוק האם הדברים תואמים את המתואר במשנה, ומאוד נהנה ממה שעשינו.

תבקש ברכה

סיפר הגר"ר שמריהו אלפא שליט"א, בצעירותי כשלמדתי בכפר סבא אצל רבינו, סבלתי מאד מאד מאנגינה, והייתי נופל משום כך הרבה פעמים למשכב, עד שפעם אחת הרבנית רוטברג [אשתו של ר' דוד] אמרה לי אני מבניה אותך אצלנו כל פעם שילדי חולים אני מבקשת ברכה מהרב שטינמן והם נעשים בריאים ואיני צריכה רופא, וכך עשיתי, הלכתי ובקשתי ממנו ברכה, ומאז הפסיק האנגינה, [שסבלתי מכך קשות] עד שעזבתי את כפר סבא ועברתי לפוניבז', ומיד בהתחלה הי' לי אנגינה.

עמדו כל הלילה

סיפר הגר"ש שטיינמן שליט"א שהיתה הערכה רבה לרבינו בישיבה בכפר סבא: שכשהיה ילד ניגשו אליו ואמרו לו, לא עוזבים אותך עד שתגלה לנו מתי אליהו הנביא בא ללמוד עם אביך. והיו שניסו לעמוד ע"י ביתו כל הלילה, בתקוה שיזכו לראות את אליהו הנביא כשיבוא אליו.

דרשות בר מצוה

בחורים צעירים שהגיעו לישיבה לפני שבאו לגיל בר מצוה, היה רבנו שליט"א מכין להם את הדרשה לבר מצוה.

התנפלות על התלמידים

באחד השבתות הגיע בחור מחוץ לישיבה וצעק ברחובות על מחללי שבת, הם כעסו מאוד ובאו להכות בתלמידים, ורבנו שליט"א היה בביתו שהיה רחוק מהישיבה, ובאו לקרוא לו לישיבה, והרבנית ע"ה סיפרה שהיא פחדה מאוד שרבנו היה צנום וחלש, אבל ב"ה כשהגיע אליהם ובנעימות דיבר עמם עד שנרגעו.

אמנם באחד השבתות הגיעו בני נוער העובד והלומד שבאו מן האיזור כולו מכפר סבא מגדיאל רעננה ורמתיים שלא אהבו את הישיבה, ובאו לעשות פוגרום בישיבה. הסכנה הייתה גדולה ביותר.

עד שאחד השכנים שהיה נהג משאית גברתן [חילווי לגמרי] הוא שמע את הקולות וראה את מה שמבקשים אותם נערים לעשות, הוא נכנס להיכל הישיבה ועמד ליד הארון הקודש ותפס ספסל עץ כבד ונעמד מול כולם והכריז: אני אשמור את לומדי התורה חלילה אם מישוהו יתקדם וייכנס לכאן, אני ...והם פחדו ממנו וברחו מהמקום וניצלו כולם הבחורים מהם, אבל הזיקו לישיבה ולחפצים.. (מפי רבי שמריהו אלפא שליט"א).

וכפי שדיווחו בעיתונות התקופה: אתמול ביום השבת (כ"ד חשוון - חיי שרה תשי"א) התנפלו פורעים אלמונים על ישיבת הנוער האגודתי בכפר סבא, הם ניגשו לארון הקודש וניסו לחלל את ספרי התורה ושאר ספרים, לאחר התנגדות של הבחורים וראשי הישיבה ברח אחד הפורעים והביא תגבורת הפורעים עשו שמות בישיבה וגרמו נזקים גדולים. (משמרת חומתנו ניסן תשי"ד)

יראת הרוממות

שח בנו הגר"ש שליט"א: הבית בו התגוררנו בכפר סבא, היה משני הצדדים מגורים של שני אנשים חילונים לגמרי, אנטי דתיים, עד כדי כך שבזמן שהיו כולם חוזרים בשבת מבית הכנסת הם היו יוצאים בכוונה מהבית שלהם לחצר ומעשנים וכי' כדי להרגיז את כולם, אבל, כשאבי היה חוזר מהישיבה הם מיד היו מסתלקים מהמקום מרוב יראת הרוממות הנוראה שהרגישו כלפיו. פעם הם אמרו - אם כל הדתיים היו כמוך היינו נראים אחרת...

יש"כ לכל אלו שטרחו להביא לנו חומר אודות תקופה זו, ואנו פונים למי שיש בידו חומר נוסף אודות תקופה זו של רבנו, נשמח אם ימסור לנו למערכת.

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 111 • שמיני תשע"ו

ראשיכם אל תפרעו (י, ו)

במס' מו"ק (יד:) גרסינן, אבל אסור בתספורת, מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו [גידול שער, והאי קראי גבי מיתת נדב ואביהוא כתיב, ומדאצטריך קרא למישרי להו מכלל דאחריני אסורין, רש"י].
ושם בדף י"ח. גרסינן, זוג בא מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו צפרנים [בימי אבלו, רש"י] והתיר להם, ואם בקשו ממנו שפה התיר להם [כלומר אנא חזינא לדעתיה אי שאלו לגלח השפה היה מתיר להם דאין בהן משום בל תשחית פאת זקנך, רש"י].
עוד ענינים:

- א. אשה שדרכה להסתפר שערה כדי שיהא נוח לכסותו, שפיר דמי להסתפר ערב הרגל שמבטל את הל', דזה נמי חשיב כבוד יום טוב שעי"ז מרגשת יותר בטוב.
ועל כן בערב פסח שפיר תספר קודם חצות וכמבואר.
ב. תספורת בערב פסח קודם חצות בפגע תוך ל', לענין צפרניים [אף דהיה מקום לומר דאין כ"כ סיבה מספרת להתיר קודם חצות] מ"מ אין טעם להתיר תספורת ולאסור צפרנים.
ואף דברחיצה אסור עד אחר חצות אף דנאסר רק אטו תספורת, מ"מ רחיצה הוא ענין אחר.
ג. אם יש הצעות שידוכים, יש להתיר התספורת, וללוא הגבלות, ואף לא להמתין עד עבור ג' חדשים מהפטירה.

איסור תספורת עד שיגער בו

במס' מו"ק (כ"ו:) גרסינן, על כל המתים כולן מסתפר לאחר ל' יום, על אביו ועל אמו עד שיגער בו חבריו [שכבר גידל פרע יותר מדאי, רש"י] ובתוס' כתבו, נראה דרגל אינו מבטל דבר זה מדאמרינן בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ח) רבי שמואל בר אבדימי דמנה תלתין יומין קמי מועדא שאיל לרב מנא, אמר ליה כל דבר שהוא תלוי בז' ול' הרגל מפסיק, ברם הכא עד שישלח פרע ויגער בו חבריו ויאמרו לו צא מעמנו וכו', עיי"ש.
ושיעור גערה, כתב בדרכי משה בשם התרומת הדשן והאגודה דנהגו שלשה חדשים וכן הורה מהרי"ל וכו', ובכל בו כתב דשיעור גערה שלשים יום אחר שלשים יום הראשונים. ומדברי ב"י משמע דלאחר שלשים יום הוי שיעור גערה, וכן הוא באור זרוע ביום אחד א ביום שני לאחר שלשים הוי שיעור גערה, עיי"ש.
ועפ"ז פסק כאן הרמ"א דנוהגין שיעור גערה הוא ג' חדשים, וענין שיעור היתר תספורת שקבעו חז"ל בגערת חבריו.

עוד ענינים:

- א. גערה לענין תספורת באביו ואמו, לדינא דגמ' תלוי בגערה. והמנהג ג' חדשים. וכיון שהוא שיעור גערה אם כן בפשטות תלוי מזמן שהסתפר ולא מזמן האבילות, אע"פ שהיה קודם מיתת אביו, ומ"מ יש אחרונים שחשו לומר שהוא מזמן האבילות.
ב. אין השיעור גערה משום המשכת האבילות זמן רב, אלא משום ריבוי השער.
ג. אבל שג' חדשים מן התספורת האחרונה חל בחול המועד פסח, אם הגיע לשיעור גערה - שנראה משונה - קודם הפסח, יש להקל, ואין צריך שיגער בו בפועל. (חוט שני הל' אבילות)

את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים ובנחלים אותם תאכלו (יא, ט)

חתיכות דגים ודגים טחונים

בשו"ע (סי' פ"ג סעיף ד') כתב, מצא חתיכות דגים ויש באחת מהן קשקשת, אם החתיכות מתאימות כולן מותרות חזקה מדג אחד באו, ואם אינן מתאימות, את שנמצאו בהן קשקשים מותרות והשאר אסורות, אפילו כולן מלוחות ביחד, ע"כ. והוא מהגמ' ע"ז (מ.) ופרש"י, כשהחתיכות שוות, כשמחברין אותם יחד מתחברת וניכרות וניראות שהיו כולן מדג אחד, עכ"ל.
ולפי"ז הקונה חתיכות דגים וכפי מה שמצוי בזמנינו בחנויות, ובחלקם ישנם קשקשים ובחלקם אין קשקשים, אם יכול להשוותם עד שיהיו ניכרות ונראות שכל החתיכות מדג אחד מותר לאוכלן, ואם אינו יכול להשוותם ולא ניכר שהם מדג אחד, דינם שהחתיכה שאין בה קשקשים אסורה באכילה, אא"כ המוכר נאמן והוא מעיד שהוא חתך אותם מדג כשר.
וכן הבאים לשמחות וסועדים שם, או המתארח אצל חבריו, ויש שם דגים לאכילה, וכן דגים מלוחים או הערינג וכיוצ"ב **צריך לברר אצל בעל השמחה אם אדם נאמן בדק כל דג ודג מאלו ונמצאו כולם טהורים.** (חוט שני)

שם.

הגאון רבי דוד שמידל שליט"א מסר מה שאמר לו החזו"א זצוק"ל וז"ל... אנשים חושבים שבשביל להכשל במאכלות אסורות צריך לקחת אוטו ליפו ושם אולי אפשר למצוא מאכלות אסורות. תדע לך, שאפשר להכנס כאן בבני ברק ולקנות מאכלות אסורות דאורייתא כמו א פעקל פילה [חבילת פילה – בזמנם היה מצוי אריזות ובהם דג פילה בלי עור]. (שם)

ת"ח אחד שליט"א שלומד בכולל סיפר לי שנהג להשתמש בחתיכות פילה בלי קשקשים כהיתרם של רבני ירושלים שסומכים על הנאמנות של הביח"ר שכותבים על החבילה שהם מדג טהור ושמע שמרן החזו"א אוסר עד שיהי' על כל חתיכה עור עם שני קשקשים לפחות כנ"ל, הוא בישל לשבת כמנהגו פילה בלי קשקשים, פעם נמלך בעש"ק לפנות ערב לשלוח לשאול את מרן ושלח אחר במקומו לשאול משום שמרן הי' מחמיר לת"ח הנ"ל (כך אמר לי) ושאל השליח בעש"ק לפנות ערב את מרן בלשון זה עני אחד שואל שבשל דג פילה לשבת ומצא קשקשים פזורים על הפילה אבל בלי עור וענה מרן שיזרוק את הפילה ויכשיר את הקדירות והסכו"ם משום שצריך שיהי' עור ועליו קשקשים אבל מזה שהקשקשים פזורים אין ראי' לכשורת הדג משום שאפשר שנפל עליו מבחוץ.

ולעובדא הנ"ל יש המשך: גיסו של מרן החזו"א הגאון מוהר"ר נחום מאיר זצ"ל (אביו של הגר"נ קרליץ שליט"א) ספר שהוא הציל לת"ח הנ"ל את הצלחות מחרסינה שלא יצטרך לשברם כי מרן הי' בדעה שצריך לשברם ור' נחום מאיר צדד שלא, מטעם כלי שני או שלישי והסכים מרן זצוק"ל עמו שלא לשברם. (אורחות רבינו)

דג סלומון

עוד סיפר הת"ח הנ"ל ששאל את מרן החזו"א זצוק"ל מ"ט בקופסאות סלומון משתמשים והשיב לו מרן אתה רוצה שאאסור גם את הסלומון. אחר זמן סיפר הגר"ק שבעת המלחמה עם הערבים הגיעו חבילות מזון מאמריקה ובתוכם היו קופסאות סלומון ואסרם מרן החזו"א באיסור מוחלט ומהטעם הנ"ל שא"א להכיר את החתיכות שהם מדג טהור ואין עליהם עור וקשקשים וזה למרות שהי' כתוב על הכתב שהוא מדג טהור ורבני אמריקה התירו לאכלם ולמרות שהי' שעת הדחק ועת מלחמה בכ"ז אסרם מרן. (שם)

והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני (יא, מד)

תניא והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים וכו' (ברכות כ"ג:)

להפסיק באמירת אשר יצר בין נטילת מים אחרונים לברכת המזון

במשנה ברורה (סי' קע"ט סק"א) כתב, שיש להזהר לכתחילה שלא להפסיק בדיבור אפילו מעט [אחרי נטילת מים אחרונים] דתיכף לנטילה ברכה וכו', וכל שכן שלא לעסוק באיזה עסק, אך אם צריך להפסיק בדבר נחוץ או בדיעבד אם הפסיק, יטול ידיו שנית כדי להיות תיכף לנטילת ידים אחרונים ברכה.

וצ"ע שם במשנה ברורה (סק"ב) שכתב דלהפסיק בדיבור [אחרי נטילת מים אחרונים] כשאנו רוצה לאכול ולשתות או להתעסק באיזה עסק אסור לכו"ע. וכתב לבאר בשער הציון (סק"ז) נראה הטעם משום דלא שייך בזה שיטול ידיו שנית כיון שלא אכל עוד וידיו נקיות מזוהמת אכילה אם כן הנטילה אינו מעלה ואינו מוריד.

ועל פי זה נראה, דהעושה צרכיו לפני ברכת המזון יטול ידיו ויברך אשר יצר, ואין צריך לחזור וליטול ידיו לשם מים אחרונים.

נשים האם חייבות ליטול מים אחרונים

בשו"ע (סי' קפ"א סעי' א') איתא, מים אחרונים חובה.

ובמשנה ברורה (ס"ק א') כתב, הטעם משום שהידים מזוהמות הן מן האכילה ופסולות לברכה וסמכו חז"ל אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים, והתקדשתם אלו מים ראשונים [שיקדשו ידיהם קודם האכילה לטהרן מטומאה], והייתם קדושים אלו מים אחרונים, ואפילו למי שאינו מברך בעצמו אלא שומע לצאת מפי המברך, ויותר מזה אפילו כשאין ידיו מזוהמות כלל מן האכילה, גם כן חייבו חז"ל בנטילת מים אחרונים, והוא מפני חשש מלח סדומית דבכל סעודה הלא נמצא מלח ויש לחוש שמא מעורב בהן מעט ממלח סדומית שמסמא העיניים למי שנוגע בהם ואח"כ יגע בעיניו, ואף עכשיו שאין מצוי מלח סדומית יש לחוש למלח אחר שטבעה כמותה.

ובשו"ע (שם סעיף י') איתא, יש שאין נוהגין ליטול מים אחרונים, ואפילו לנוהגים כן אדם שהוא איסטניס ורגיל ליטול ידיו אחר הסעודה לדידיה הוו ידים מזוהמות וצריך ליטול ידיו קודם ברכת המזון (ר"ל דזה מדינא צריך ליטול ידיו במים אחרונים לכו"ע, משנה ברורה ס"ק כ"ג).

ובמשנה ברורה (ס"ק כ"ב) כתב, יש שאין נוהגין ליטול מים אחרונים, מפני שאין מלח סדומית מצויה בינינו, ומשום ידים מזוהמות אין חוששין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרוי זוהמא לנו. ודעת הגר"א בביאורו דצריך ליטול גם האידנא (דטעם מלח סדומית וידים מזוהמות גם עתה שייך וכמו שכתבתי בסעיף א'), וכ"כ המגן אברהם בשם המקובלים דכל אדם יזהר במים אחרונים, וכן החמיר המהרש"ל בים של שלמה וכן כתב הברכי יוסף עיי"ש שהחמיר הרבה בזה.

ולכאורה לפי כל הטעמים שיש ליטול מים אחרונים אף בזמנינו, אין נפק"מ בין נשים לאנשים, אולם למעשה רוב נשים אין נוהגות ליטול מים אחרונים, ואין למחות בהן. (חוט שני, ברכות)

נא להמשיך להעתיק
לרפואת מרן רבי יעקב בן
מרים בת גיטל לרפוא"ש
בתושח"י

גליון ע"ג, פ' שמיני
כ"ג אדר-א' ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

מארת

[עיבור השנה]

שיחה שנאמרה בר"ח אד"א תשע"ד
גליון מיוחד ל'קובץ גליונות'

בשנה רגילה יש שנים עשר חודשים, בשנה הזו יש י"ג חודשים, זו שנה מעוברת. אנו נסביר למה מדי פעם, עושים שנה מעוברת ומוסיפים חודש. וכשיוצא שצריכה להיות שנה של חודש נוסף, למה דווקא אדר, למה לא עושים פעמיים תשרי - תשרי הרי החודש הראשון, או כסלו א' וכסלו ב', למה בחרו דווקא לעשות אדר א' ואדר ב'. הטעם הוא פשוט, מכיון שמוסיפים עוד חודש, סופרים י"ב חודשים וצריך לעבר את השנה. החודש האחרון לפי השמות של התורה, הוא חודש אדר. ניסן נקרא בחמשה חומשי תורה, החודש הראשון. ביום כיפור כתוב בתורה, 'בעשור לחודש השביעי תענו את נפשותיכם', וזה החודש שהוא תשרי, השביעי מניסן שהוא החודש הראשון. שמות החודשים של התורה מתחילים מניסן, א"כ החודש שלפניו הוא אדר, לכן היו מוכרחים לעשות את אדר כי אחרת יהיה בלבול בשמות החודשים, וכיון שאייר הוא החודש השני (שבו עושים פסח שני) אם יעשו את העיבור בתשרי, אז תשרי ב' יקרא החודש השמיני וכו', יצא שאייר יהיה החודש השלישי, לכן השמות של כל חודש וחודש נשארים יציבים תמיד תשרי שביעי חשון שמיני וכו'.

הסיבה שהשנה היא לא כמו כל השנים קשורה בפסוק^א בתורה: 'וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי מֵאֵת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיָּם וּבֵין הָאֲרֶץ וְהָיָה לְאֵת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וְלַלַּיְלָה'.

הקב"ה אמר שיהיו מאורות, מאורות זה פרוז'קטור גדול, גוף גדול שמביא אור, שבכדור הארץ למטה יהיה לנו אור. אלקים אמר 'ויהי', ובמאמר זה נהיה אור. אומרת התורה 'להבדיל בין היום ובין הלילה', שיהיה יום ולילה כי ישנן מצוות שזמנן ביום ויש מצוות שזמנן בלילה. השמש כשהיא מאירה זה יום וכשאין אור שמש זה לילה. 'והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים' - 'לאותות' אומר רש"י - יהיו סימנים, זה ליקוי חמה ולבנה כדי לעורר את האדם לדאוג, אז יש לפעמים שינויים.

ולמועדים - רש"י אומר ע"ש העתיד שישראל נצטוו על המועדות הם חגי השנה. מתי פסח ומתי סוכות, זה עניין המאורות. ואיזה מאור מורה על המועדים? בפסוק שאנחנו אומרים בראש חודש,

הזה יהיה על שמו. אוגוסטוס החליט שיתנו לו כבוד על שמו (אוגוסט). חודשים אחרים זה לפי ששולט הכוכב, כגון מארס (מרץ), מאדים.

א"כ, ינו' זו תחילת השנה אצל אוה"ע, באחד בינואר זה תחילת חודש, האם בטבע רואים משהו של התחלה בינואר? האם הירח בא' בינואר הוא מלא או חסר, לא, פעם ככה ופעם ככה. לא קשור בכלל למציאות של חודש, חודש זה סיבוב שקיים בטבע בבריאה ובעולם. החודש שעמ"י מונה לו, זה סיבוב שלם של הירח. לפי הספירה שסופרים הגויים, חודש זו רק חלוקה שרירותית של שנה. השנה היא נכונה אבל החודש זה רק להקל לציון תאריכים, זה שנים עשר חלקים של שנה וקבעו לכל חודש כמות של ימים. אבל אין שום מציאות אמיתית בתאריך של תחילת החודש. בטבע אין שום דבר.

אבל אצל ישראל החודש הוא חודש אמיתי זה סיבוב מדויק של הירח, שנאמר - 'עֲשֵׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים' אבל כשעוברים שנים עשר חודשי ירח על עם ישראל, עדיין לא נגמר הסיבוב השנתי של השמש. השנה של השמש שסופרים חכמי אומות העולם היא כן נכונה, שלוש מאות ששים וחמשה ורבע ימים ועוד משהו, מזג האוויר מתאים בדיוק בשנה האזרחית, הקיץ והחורף, יום ארוך ויום קצר.

יש לוח שנהגים בו עמי הדת המוסלמית, הם סופרים שנים עשר חודש ומתחילים שנה חדשה. השנה שלהם היא שנים עשר חודשים קצרים של הירח. 354 ימים. דוגמא הם אומרים שהאיש הזה המוסלמי הוא בן שבעים, לפי הלוח שלהם עברו עליו שבעים שנה, אבל אם יראו את תאריך הלידה ויסתכלו בלוח האזרחי, הוא רחוק מבן שבעים, כי השנים קצרות. בכל שנה חסרים אחד עשר יום. כי

שלוש מאות חמישים וארבע זה שנים עשר חודשים באמת, כמו שעמ"י סופר. אבל השנה של סיבוב השמש יתרה על זה עוד אחד עשר יום, שלוש מאות ששים וחמשה בסה"כ. למוסלמים לא אכפת שהמועדים שלהם יוצאים פעם בקיץ ופעם בחורף כי הקיץ והחורף אצלם אינם קובעים לעניין מועדיהם, אבל לעמ"י נאמר במתן תורה 'שָׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב

שמענו פעמים רבות
ממרן שליט"א ישיעין
להדליק נר לע"נ רבי
מאיר ב"ה ועוד נר
לע"נ החזו"א זצ"ל
לרפואת חולה או
לפני מיפול, וכן
מזמור ק"ג ומזמור כ'

וְעֵשֶׂת פֶּסַח לַה' אֶלְקֵינוּ^ב - תשמור כל השנים שיצא פסח בחודש האביב דוק. ואחד עשר יום [שבו יתרה שנת חמה מלבנה] מתוך שלוש שנים זה כבר מצטבר לחודש. ולכן אם יצאו הרבה שנים קצרות, יצא שהפסח באמצע החורף, על זה קיבלו בעם ישראל מפי משה רבנו שקיבל תורה מסיני שלשם זה יש לעשות מדי פעם שנה מעוברת, לעשות שנה ארוכה יותר. את הימים שהצטברו מצרפים לעוד חודש ועושים אדר שני. זה הטעם שיש היום שנה מעוברת.

"עֲשֵׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שָׁמֹשׁ יָדַע מְבֹאָהוּ", - לפי הירח קובעים את המועדים כי הירח מה מלמד אותנו? - חודש הוא סיבוב הירח, כשאין נראה בכלל ירח והוא מופיע אח"כ, זה נקרא מולד, ומשם מתחילים לספור חודש - עד המולד הבא. ואת המועדים הרי קובעים לפי כמה ימים בחודש, יום כיפור עשרה בחודש, סוכות ט"ו בחודש, א"כ מהיכן אנו יודעים מתי לעשות סוכות, מהירח - זה 'למועדים'.

יולימים - איך סופרים את מספר הימים? לפי השמש, כל פעם שהשמש שוקעת מתחילים יום חדש, כל מה שתלוי בימים זה ג"כ תלוי במאורות, ו'שנים', לפי איזה מאור קובעים את היחידה ששמה שנה. לפי סיבובי השמש. יש קיץ וחורף. בקיץ השמש משפיעה על החום, בחורף פחות. והסיבוב של הקיץ והחורף זה לפי השמש. כולם יודעים, יש 365 ימים בשנה. זה 'שנים' הכתוב בפסוק בבראשית.

ישנן הלכות שתלויות בשנים, אם אדם הוא בן עשרים שנה ונודר נדר של ערך נפשו, אז הסכום הוא חמישים שקל, ואם הוא פחות מבן עשרים, עשרים שקל. כמה שנים כבר חי האדם? הוא חי כך וכך שנים שכל שנה היא בת י"ב חודש. ואנחנו סופרים את השנים לפי סיבוב השמש. אילו היינו קובעים שנה בת י"ב חודש לפי חודשי הלבנה, הייתה השנה שלוש מאות חמישים וארבע ימים. ובאמת רוב השנים שלנו הם י"ב חודשים עם אדר אחד.

כאן אנחנו מגיעים לדעת מה הסיבה שעושים אדר ראשון ושני. ברוב ארצות העולם, אצל אוה"ע, את 'השנה האזרחית' כפי שקוראים לזה, קובעים עפ"י איזה יום מיוחד שאומרים שמפה תתחיל השנה. בארצות אירופה ובאמריקה קבעו את 'ינואר', הסיבה שלהם, שבדת הנוצרית קידשו את התאריך הזה והתחילו מינו', ודצמ' זה החודש האחרון אצלם. לפני שהייתה הנצרות השנה לא התחילה מינואר, התחילו ממרץ. עד היום השמות של חלק מהחודשים נשארו לפי מה שהיה אצל הרומאים והיוונים הקדמונים; ספטמבר זה בעצם שבע, חודש השביעי. אוקט' שמונה חודש השמיני, נובמבר תשיעי, דצמבר -

דצה זה עשר (כמו דצימטר), חודש העשירי. צריך להיות אחרי זה, אחד עשר ושנים עשר, ינואר זה חודש אחד עשר ופברואר שנים עשר, יוצא א"כ שמרץ הראשון, ז"א שהעמים הקדמונים התחילו את השנה מניסן מהאביב כמו שכתוב בתורה 'החודש הראשון'. הנוצרים הקדמונים התחילו את השנה לפי חגי הדת שלהם, וכך יצא ינואר. ומלכי רומא הקדמונים שכבר התחילו לספור לפי הלוח הנוצרי רצו כבוד, היה מלך 'יוליוס קיסר', הוא עשה חודש על שמו (יולי), כך הוא רצה אז הוא החליט שהחודש

^א דברים טז, א'

^ב תהלים קד, יט ('ברכי נפשי')

^א בראשית א, יד

לעילוי נשמת: יעל בת משה אלפרד בייח ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, נסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. ז"ל

אחרי שהתחיל ניסן כבר, כבר אי אפשר לעבר, השנה כבר נגמרה. אבל השאלה הייתה, ובוה יש פלוגתא בגמרא, הרי את אדר אפשר לעשות ל' יום או כ"ט ימים, איך זה אם ה'ל' של אדר שעדיין זה ספק אם הוא יהיה ניסן או אדר. החליטו סנהדרין - נעשה את זה ל' באדר, ממילא אפשר כבר לעבר, או שמא לא, מכיוון שהיום ה'ל' זה כבר ראוי להיות ניסן ואי אפשר כבר לעבר. אומרת הגמרא שזו הייתה פלוגתא בין חזקיהו המלך לסנהדרין שבאותה תקופה, הוא פסק שאפשר לקבוע אדר שני בל' לאדר ראשון. כי עדיין לא התחיל ניסן, אז אמר היום ל' אדר ראשון והוסיף עוד אדר. הסנהדרין אמרו שהואיל ול' כבר ראוי להיות ניסן, אדר כבר נגמר ואי אפשר לעבר. זה אחד מג' דברים שחזקיהו המלך עשה על דעת עצמו פסק הלכה ורוב הסנהדרין לא הודו לו¹.

אומר הרד"ק, שלא הודו לו לעשות כן לכתחילה. אבל אחרי שכבר עשה את זה, נהגו ישראל אחר הפסק שלו, כי בדיעבד זה מעובר, אבל לא הודו לו לעשות כן לכתחילה, לעבר את השנה בל' לחודש אדר ראשון.

בלומדנו את ההלכות, אנחנו מאמינים שכמו שאמר ישעיהו הנביא "וְאֶשְׁכְּחַהּ שְׁפָטֶיךָ כְּקִרְאָהּ וְיִעְצָךְ כְּבִתְּחִלָּה"², "שופטיך" זה הסנהדרין שפוסקים הלכות, "יועצריך" זה הסנהדרין שבקיימים במולד הירח ובתקופת החמה, וזה נקרא היועצים שיש להם את החכמה של האסטרונומיה הזאת וידעו. ומעניין שמה שחכמי אוה"ע גילו הרבה יותר מאוחר, אצל עמ"י היה הכל ידוע מאז מתן תורה וגם איוון תקופת שנת השמש עם חדשי הירח זה תמיד מדויק, אצל אוה"ע נהגו לפי הלוח של שלוש מאות חמישים ימים בשנה ועוד רבע של יממה, ועברו לפי הלוח של יוליוס קיסר, רק אחרי הרבה שנים ראו שיש פיגור גדול כי זה משהו פחות מרבע יממה. ועשו לוח חדש שנקרא גרגוריאני, ע"ש האפיפיור גרגוריוס שראה שהצטבר להם פיגור של 13 יום, ומאז עשו שינוי. בהתחלה היו עושים כל ארבע שנים - פבר' 29 ימים במקום 28, כי זה ארבעה רבעי יממה שהם יממה אחת, ולכן כל ד' שנים לא עושים עשרים ושמונה רק עשרים ותשע, אח"כ קבעו, שלא היה ממש בדיוק. אלא בסוף מאה שנה, לא עושים עשרים ותשע, אז באמת במשך אלף שלוש מאות שנה הגיע לשלוש עשרה יום.

אז שוב הם כל פעם עושים שינוי. ולמה באמת הגויים עושים את השינוי בפבר' ולא בחודש אחר. הדבר פשוט מאוד, - לפי שדצ' הוא החודש העשירי וינו' אחד עשר פבר' שנים עשר, מרץ התחלת השנה, אז פבר' כבר סוף השנה כי במרץ זו כבר התחלת השנה החדשה אצלם, לפני שהנוצרים השתלטו על הלוח לכן עשו זאת כך. זה מקביל למה שאצלנו קבעו שאדר מעובר כי זה סוף השנה. כך את היום החסר הנוסף השאירו ליום האחרון של השנה, זה פבר', ולפי מה שכתוב בתורה שניסן הוא החודש הראשון זה מקביל לחודש מרץ אצלם.

אנו עושים ר"ח ועיבור לפי החשבון שהיה ידוע כבר מימי משה רבנו, כי בזמן הזה אין סנהדרין, ואנחנו חיים כאילו שזה זמני, לכן לומדים ה'ל' קידוש החודש כי אנחנו מאמינים שזו רק תקופת ביניים בין חורבן לבניין. וכשיבנה בהמ"ק השלישי ויהיה שוב סנהדרין, אומר הרמב"ם שיפסיקו לקבוע לפי הלוח, לא יעשו לוח קבוע מראש על כל השנה. **יחכו כל חודש וכל שנה לשמוע מה השידור מירושלים - מתי ר"ח ומתי שנה מעוברת** יה"ר שנזכה לכך במהרה בימינו אמן ואמן.

השמים, היה הרבה גשם שקלקל את התנורים ולא יוכלו לצלות קרבן פסח.

"אָבֵל אֵין מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא מִפְּנֵי הַשֶּׁלֶג וְלֹא מִפְּנֵי הַצֶּנֶחַ". אם יש מזג אויר קר והיו שלגים אבל הדרכים בסדר, זו לא סיבה לעבר השנה, אע"פ שקר מאוד, אפשר להתחמם בבגדים. ויעלו לרגל לירושלים ויחממו את המקומות במדורות, זו לא סיבה לעבר השנה.

"אֵין מוֹשִׁיבִין לַעֲבֹר הַשָּׁנָה לֹא מִלֶּךְ וְלֹא מִפֶּה גְדוֹל"³, כשבי"ד יושבים לעבר השנה, ולפעמים גם המלך הוא ת"ח גם הוא רוצה לשבת להשתתף בדיון, צריך הרי להיות חכמים גם בהלכות וגם בהבנת הטבע, את המלך לא מושיבים כי המלך הוא פסול, הוא נוגע בדבר, דיון שהדבר נוגע לו אישית פסול, ומה זה נוגע לו? "מִלֶּךְ, מִפְּנֵי הִלּוּתוֹ וּמִלִּקְמוּתוֹ שֶׁמֶא דַּעְתּוֹ נוֹטֶה בְּשִׁבְלֵן לַעֲבֹר אוֹ שְׁלֹא לַעֲבֹר", לעתים הוא רוצה להתגרות עם השכנים האויבים ולגרום למלחמה, חשוב לו מאוד מזג האוויר, לפעמים עדיף לו שיהיה עיבור השנה ואז אחרי פסח יהיה חם ויותר קל להלחם. לפעמים לא לעבר שאת המלחמה יותר נח לנצח כשחורף ואז האויב ג"כ לא יכול להגיב. תלוי באיזו מדינה הוא רוצה להלחם. למלך יש שיקול צדדי, אבל כאן בסנהדרין זה רק שיקול של הלכה.

וההבדל בין מלך לבין תנור פסח שזה להלכה - מצוות קרבן פסח, עלייה לרגל זאת גם הלכה, מצווה לעלות לרגל, ועניין השעורים נצרך למצוות הקרבת העומר פעם אחת בשנה אלה הן הלכות, ושיקולי המלך דלעיל אינן הלכות.

"וְאֵין מוֹשִׁיבִים לַעֲבֹר הַשָּׁנָה כֹּהֵן גְּדוֹל מִפְּנֵי הַצֶּנֶחַ שֶׁמֶא לֹא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ נוֹטֶה לַעֲבֹר כִּי שְׁלֹא יֵבֵא תִשְׁרִי בְיָמֵי הַקָּרָה וְהוּא טוֹב לְיָוֵם הַפְּפוּרִים חֶמֶשׁ טְבִילוֹת"

"וְאֵין מַעֲבְרִין בְּשִׁבְעִית שֶׁדִּי הֵפֵל שׁוֹלֵטָה עַל הַסְּפִיחִין וְלֹא יִמָּצְאוּ לְקָרֵב הַעֶמֶר וְשִׁמֵּי הַלֶּחֶם"

אין מעברין את השנה בשנה השביעית. אפשר היה לחשוב שדין זה טעמו פשוט שקשה לסבול עוד חודש בשנת השביעית ולא לחרוש ולא לזרוע והפירות הם הפקר, אבל הרמב"ם אומר טעם של הלכה - שמכיון שבשביעית הפירות הפקר, יד הכל שולטת על השדות, והחשש הוא שלא ימצא שדה לקרבן העומר מן השעורים. כמו"כ צריך גם חטים מן היבול החדש, מהספיחין לשתי הלחם, מאיפה לוקחים אם לא זורעים, רק מספיחין, מה שצמח מאליו. לכן שנת ה' משתדלים שתהיה רגילה פשוטה, לא לעבר אותה ולא להאריך אותה יותר.

אנחנו לומדים גם את ההלכות של קידוש החודש, שזה נושא נפרד איך לקבוע מתי ר"ח. אנחנו למדנו עכשיו איך לקבוע שנה מעוברת. שנה מעוברת אפשר לעשות לכתחילה עד פורים, אחרי פורים כבר משאירים את השנה קצרה. למה, כי בני ישראל בכל המקומות רגילים שאחרי פורים מכינים הכנות לפסח ואלה שגרים במקומות רחוקים סופרים שלוש ימים ועושים פסח א"כ זה יכלול אותם, לכן צריך להשאיר כך אחרי פורים, זה לכתחילה. אבל בדיעבד גם אחרי פורים אפשר לעבר - עד אחרי ר"ח ניסן. אבל מה הדין אם באותו יום של ר"ח ניסן, רוצים סנהדרין לקבוע ולהכריז שעכשיו זה לא ניסן זה אדר שני,

כשעם ישראל בארץ ישראל היה מסודר⁴, והיה להם סנהדרין, ביה"ד הגדול שקיבלו סמיכה והוסמכו ממש רבנו ואח"כ יהושע בן נון, היו קובעים איזו שנה מעוברת. על סמך מה קובעים? ביה"ד הגדול היו בודקים את זה. כתב הרמב"ם בהל' קידוש החודש: "על ג' סימנים מעברים את השנה. ביה"ד יושבים בתחילת השנה ומתחילים לבדוק את הסימנים. מתשרי עד אדר, אלה החודשים שביה"ד יכולים להחליט על שנה מעוברת. לפני תשרי אין לבי"ד לקבוע שהשנה הזאת תהיה מעוברת. לפני מאה וגם אלף שנים כבר ידעו כולם ששנת תשע"ד תהיה מעוברת, כי לנו יש לוח לפי החשבון, וזה מסודר מראש מהלל אחרון הסנהדרין, אבל כשהייתה סנהדרין רק הם היו קובעים, גם הם ידעו את החשבון, אבל הייתה מצווה שתהיה סמכות וכוח בידי סנהדרין. ובכל שנה ושנה הם רואים את המצב וקובעים שנה מעוברת. אומר הרמב"ם (והכל לקוח מהגמרא), "על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן". תקופה, יש חשבון שנקרא תקופה, זה רבע שנה של שנת החמה. כל רבע שנה יש התחלת תקופה. תקופת ניסן, תקופת תמוז, ותקופת תשרי ותקופת טבת. בין תקופה לתקופה זה מספר הימים השעות והדקות, כמה יש בין התחלת רבע שנה לרבע שנה, אז רואים את התקופה שנקראת "תקופת ניסן" - זו מסגרת שמניסן ועד תמוז, אם זה מתאחר כ"כ עד אחרי ששה עשר בניסן, ואז הפסח שהוא ט"ו ניסן מוקדם מדי, מהאביב תקופת ניסן יכולה להתחיל גם מראש חודש ניסן או י' בניסן, אבל אם זה ט"ז והלאה אז זה סימן שצריך שנה מעוברת, להוסיף עוד אדר. "ועל האביב" - היינו התפתחות צמיחת דגן בשעורה והחיטה. "ועל פירות האילן", התפתחות חנטת פירות שבעת המינים לביכורים.

סימן שני ה'אביב', ראו ב"ד שעדיין האביב לא הגיע (הדגן, החיטה והשעורה עוד לא צמחו) בודקים בשדות בחודש טבת, שבט, אדר, ורואים שלא יהיו שעורים להקריב קרבן העומר, מהקציר הראשון של השעורים. הייתה שנה קרה מדי, אז עושים שנה מעוברת.

סימן שלישי, מפני הפירות וכו' והוסיף הרמב"ם⁵ עוד דברים אחרים של צורך; 'מפני הדרכים' - הדרכים משובשות העם לא יכול לעלות לרגל, אז מעברים את השנה שיפסקו הגשמים ויתקנו את הדרכים. בימינו יש כבישים מסודרים אולי אם היה היום סנהדרין גם בגשם הכביש היה נשאר פתוח. בזמנם שלא היה כביש סלול, היו דרכים של כורכר או של חול, אז בימות הגשמים הבין מכסה את כל הדרכים ושוקעים בכוכ, אי אפשר לקיים תחבורה כדי לעלות לרגל.

ומפני הגשמים - יש בארץ ישראל נחלים. הירדן, הירדן, נחל אלכסנדר, יש גשרים שעוברים בהם מעבר הירדן ומהגליל, מצוי שהגשרים נחרבו מהשיטפונות והתמוטטו, ומעברים את השנה עד שיתקנו הגשרים.

"ומפני תנורי פסחים שֶׁאֶבְדוּ בְּגִשְׁמִים וְאֵין לָהֶם מָקוֹם לְצִלּוֹת אֶת פְּסָחֵיהֶם מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שֶׁיִּבְנוּ הַתְּנָוִרִים וַיִּבָּשׂוּ", את הפסח צולים בתנור של חרס, התנורים הם לא בבית, הם בחצר תחת כיפת

¹ מגילה ב', ע"א ורש"י שם

² רמב"ם, הל' קידוש החודש, פ"ז ה"ב

³ שם, ה"ה

⁴ שם, ה"ה

⁵ ברכות י', ע"ב
⁶ ישעיהו א', כו

שואלים ודורשים בהלכות וקדשתו

לע"נ הרה"ג ר' אביגדור נחמיה בן הר"ר מיכאל פוזן זצ"ל + לע"נ הר"ר משה בן הר"ר שמחה ז"ל + להצלחת הדירה החדשה

- א. מצוה להקדים כהן לכל דבר שבקדושה, שנאמר וקדשתו (גיטין דף נט, שר"ע או"ח סי' רא סעי' ב) וי"א שוקדשתו הוא דאורייתא (מ"ב סי' רא ס"ק יג בשם המג"א) ומי שנזהר בזה, זוכה לאריכות ימים (מ"ב סי' קסז ס"ק עא מהגמרא)
- ב. י"א שבכהן קטן אין מצות וקדשתו (מג"א רפ"ו) וי"א שיש להחמיר גם בקטן כיון שהוא ספק דאורייתא (שו"ת כת"ס סי' טו, ברוך ומקודש בשם הגר"ש אלישיב. ועי' מנחת חינוך מצוה רסט שכ' דלפי החינוך יש מצוה גם בקטן. ובספר אורח דוד מביא מהגר"ד בהר"ן שהורה, דכשמכבדים ילדים בגלילת התורה, יש להקדים את הילד הכהן. ועי' בדרך חכמה הל' כלי המקדש פ"ד ו) ולפי"ז גם כשמחלקים ממתקים לילדים, יש להקדים את הכהן (ברוך ומקודש) וכהן שוטה אין בו מצות וקדשתו (דולה ומשקה מהגר"ח"ק)
- ג. גם בכהן בעל מום יש מצות וקדשתו (הגה' רע"א על המג"א שם) ומזה ראייה שגם בקטן יש מצות וקדשתו (מנ"ח שם)
- ד. כהן שנשא גרושה, אין נוהגין בו קדושה כלל (שר"ע קכח מ) וה"ה חללה זונה וחלוצה (מ"ב שם) ואין מעלים אותו לתורה לכהן ולוי (שר"ע שם) אבל מותר לתת לו שאר עליות (שו"ת אג"מ ח"ב סי' לג)
- ה. "שליח ציבור" כהן קודם לש"ץ לוי וישראל, כששניהם שוים, אבל אם הישראל חכם וכהן ע"ה, ישראל קודם (מ"ב נג לו)
- ו. אשה כהנת אין בה מצות וקדשתו (דולה ומשקה מהגר"ח קניבסקי)
- ז. יש להקדים את הכהן לברך ברכת המזון (שר"ע רא ב) ואם הישראל חכם והכהן עם הארץ, יקדים את הישראל (שם) אבל מותר להחכם לתת רשות להכהן עם הארץ לברך (שם)
- ח. בכל דבר שמקדימים את הכהן, יכול הכהן למחול ולכבד אחר (מג"א רא ד ומ"ב שם) חוץ מקריאת התורה שתיקנו חז"ל שאין הכהן יכול למחול ללוי או ישראל לעלות לפניו (מ"ב סי' קלה סק"ט, מ"ב סי' רא סק"ג)
- ט. בישיבה שכל הבחורים רוצים לזמן בברכת המזון, יש לבקש מהכהן למחול לאחרים. ומ"מ יש לכבד את הכהן יותר מאחרים (להורות נתן חט"ו סי' י) ויש לכבד את הכהן בתחילת כל סדר, כגון בתחילת זמן חדש, יכבד את הכהן ראשון, ואח"כ אחרים (הגר"י כהן בשם הגר"ח קניבסקי)
- י. מי שיש לו חתן כהן, ויש לו גם ישראלים, אינו צריך לתת להכהן לזמן כל פעם, אלא יעשה תור, ויכבד הכהן ראשון (וישמע משה בשם הגר"ח קניבסקי והגר"ד לנדא עמ' עד)
- יא. כשישראל [או לוי] מברך ברכת המזון ויש שם כהן, צריך ליטול רשות מהכהן, ולא מהני לומר "ברשות הכהן" (מ"ב קסז ס"ק עה)
- יב. יש לכבד את הכהן לברך ברכת המוציא להמסובין. ואם הכהן עם הארץ, ת"ח קודם לו. ואם הכהן גם ת"ח, אלא שהוא פחות מן השני, טוב להקדימו, אבל אין חיוב בדבר (רמ"א סי' קסז סעי' יד) ואסור לת"ח להקדים את הכהן עם הארץ לפניו, כי בזה מבזה את התורה (מ"ב שם מהגמרא) אמנם אם אינו מקדימו מחמת שהוא כהן, מותר (שם)
- יג. יש לתת להכהן מנה יפה ראשון (גיטין דף נט, מ"ב רא יג) ואם יש כמה כהנים בסעודה, י"א שאין צריך לכבד ראשון את כל הכהנים, אלא יש לכבד את שבט כהונה, ודי בכהן אחד. וכן הוא בכל דבר שמקדים את הכהן, די להקדים כהן אחד [והראיה מקריאת התורה] (תפארת יעקב גיטין נט, שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' ס, שיעורי הגר"ד פוברסקי גיטין אות תקצז)
- יד. הדין הנ"ל של מנה יפה ראשון, היינו דוקא בחברים המסובין בסעודה, או בצדקה [כגון שיש חלוקה וכדומה], אבל כהן וישראל שהם שותפים, לא יתן להכהן חלק היפה, כי אמרי' בגמ' כל הנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם (מ"ב רא יג)
- טו. בחורי ישיבה שלוקחים לבד, אין צריכים שהכהן יטול מנה ראשון, כיון שזה נאמר רק כאשר הישראל נותן לו, ולא כשכל אחד לוקח לעצמו (הגר"י כהן בשם הגר"ח קניבסקי)
- טז. י"א שאם כיבד כהן אחד [כגון במנה יפה ראשון], והכהן סירב והחזיר אותו, א"צ להקדים עוד כהן, כי כבר קיים מצות וקדשתו (פשט ועיון להגר"מ שטרנבוך ברכות דף מו)
- יז. אף שמנה יפה ותור אינם דברים שבקדושה, יש שיטות ראשונים שגם בדברים שאינם של קדושה יש להקדים את הכהן (עי' רא"ש נדרים סב ע"ב ושטמ"ק שם, יד רמ"ה ב"ב יג ע"א, ועוד)
- יח. כשיש תור לנטילת ידים לסעודה, י"א שיש להקדים את הכהן משום וקדשתו (וישמע משה בשם הגר"ח קניבסקי. ועי"ש שאינו דומה למים אחרונים שהוא משום זוהמא) וי"א שאין בזה משום וקדשתו (שם בשם הגר"נ קרליץ. ועי"ש שאינו דומה ללולב הנ"ל. וכ"ה בעזר מקודש שבסוף השו"ע סי' סב)
- יט. י"א כשעומדים בתור לקיים מצוה [כגון ליטול לולב של צדיק], יש להקדים הכהן להיות ראשון בתור משום וקדשתו (וישמע משה בשם הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי)
- כ. שני ישראלים וכהן אחד שהולכים בדרך, יש לתת את הכהן ללכת באמצע (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ד) ואם הם שנים, יש לתת להכהן בצד ימינו (קדושת הכהנים כהלכתה בשם הגר"ש אלישיב ע"פ יומא לז ע"א)
- כא. כשיש כמה דרשנים, ואחד מהם כהן, יש לכבד את הכהן לדבר ראשון (מ"ב סי' רא ס"ק יג) וכן לענין "הצלה", יש להציל כהן ראשון (הוריות דף יג ע"א) וכן לענין "הלוואה", יש להלוות לכהן ראשון (ח"ח באהבת חסד ח"א פ"ו סעי' ו)
- כב. אין צריך לעמוד לפני כהן, דלא מצינו מצות קימה אלא באביו ורבו (ברוך ומקודש בשם הגר"ח קניבסקי, ועוד)
- כג. כשיש רק כסא אחד לשבת, יש לכבד את הכהן (ברוך ומקודש בשם הגר"ח קניבסקי. ועי"ש דאם הישראל כבר יושב, א"צ לקום)
- כד. י"א שיש מצוה להקדים כהן בתור בבנק או בקופת חולים, אבל אינו חיוב כשעי"ז מפסיד זמן, והפסד זמן הוא כהפסד ממון שאין חייבים בוקדשתו (קונטרס וקדשתו בשם הגר"ש אלישיב והגר"צ אבא שאול, וכ"ה בשיעורי הגר"ש גיטין נט ע"ב, דולה ומשקה בשם הגר"ח"פ שיינברג והגר"נ קרליץ) וכן באוטובוס מצוה להקדימו כשאין לו הפסד מזה (שם) וי"א שגם בהפסד ממון יש מצות וקדשתו (מהר"ם שיק או"ח סי' נט, ספר נכ"כ בשם הגר"ח"פ שיינברג) ויש מסתפקים בכל זה (הגר"י כהן בשם הגר"א"ל שטינמן)
- כה. יש לכבד כהן בכניסה ויציאה (המעין בשם הגר"ש אלישיב)

כו. בכיבודים בחופה, אם יש שם ת"ח, הוא קודם לכהן. ואם לא מתכוננים לתת לכהן ברכה, א"צ לחפש כהן כדי לתת לו, כי החיוב הוא לכבד אותו להיות "ראשון", והוא לא ברשימה כלל. אבל אם רוצים לתת לכהן, והוא ת"ח, צריך לתת לו ראשון (הגר"י כהן)

כז. יש מסתפקים האם יש מצות וקדשתו לאחר מיתה, כגון שיש כהן וישראל לקבור, האם צריך להקדים את הכהן או לא (הגרא"ל שטינמן באילת השחר אמור כא ח. ומהגר"ח קניבסקי שמעתי, דאם שניהם שוים, "יכול להיות" שצריך להקדים את הכהן) ופעם הגיע שאלה למעשה להגר"ח קניבסקי, ופסק שאחר מיתה אין מצות וקדשתו (הגר"י כהן)

כח. כהן וישראל שהזמינו מוהל, יש להמוהל להקדים למול את הכהן (שבט הלוי ח"ה סי' קמז, פסקי דינים בשם הגר"נ קרליץ)

כט. שני בעלי מקצוע, כהן וישראל, והכהן לוקח מחיר כמו הישראל, מצוה להקדים את הכהן (מאיר עוז בשם הגר"ח קניבסקי)

ל. כשמבזה ומבייש כהן, חוץ מהאיסור הרגיל שיש לכל אחד, בכהן עובר ג"כ על "וקדשתו", וראוי לעונש יותר מכאשר מבזה שאר בני אדם (שו"ת הריב"ש סי' צד) וכן הדין כשמספר לשון הרע על כהן (חפץ חיים פתיחה עשי ט)

לא. אשה שמגישה בסעודה, וישב שם בעלה וגם כהן, צריכה להקדים את בעלה כיון שמשועבדת לו (ברוך ומקודש בשם הגר"ש אלישיב, חוט שני שבת חלק א-ב עמ' שלד) ומ"מ מצוה על הבעל לומר לה להקדים את הכהן (שם מהגר"ש אלישיב)

לב. סעודה שיושב שם אביו וכהן, צריך ליתן לאביו מנה יפה ראשון, ולא להכהן (שמעתי מהגר"ח קניבסקי)

לג. כשמכבד אדם חשוב שהוא כהן, יכוון שמכבדו מצד הכהונה, ולא מחמת שהוא אדם חשוב (ברוך ומקודש בשם הגר"ש אלישיב)

לד. כשיש שני חיובים ישראלים, ו"א שיכול לבקש מהכהן לצאת, ויאמר לו שמן הדין א"צ לצאת אא"כ רוצה לוותר (ברוך ומקודש בשם הגר"ש אלישיב) ו"א שאין לבקש מהכהן לצאת (אליבא דהלכתא וברוך ומקודש בשם הגר"נ קרליץ והגר"ש דבליצקי. ומהגר"ח קניבסקי מובא, דכשיש בר מצוה לשני אחים תאומים, יתן לאחד מהם הגבהה, ולא יבקש מהכהן לצאת) [ובכתבי הגר"ח קניבסקי מובא מהחז"א: "שמענו שהקפיד שלא לבקש לכהן לצאת קודם קריה"ת כדי לקרוא לאחר במקומו, שאין זה וקדשתו. ומ"מ לפעמים במקום צורך גדול, כגון שהיו חיובים לעליות, התיר לבקש מהכהן שיצא" עכ"ל]

לה. בבית הכנסת שיש רק כהן אחד כל השנה, אעפ"כ לא יבקש מהכהן לצאת כדי לכבד אחר (דינים והנהגות להחז"א)

לו. בית הכנסת שמכרו שם עליות, ובזמן המכירה לא היה שם כהן, ואח"כ נכנס כהן, חייב לכבד את הכהן בעלייה משום מצות וקדשתו. וגבי הממון שהתחייב, ו"א שא"צ לשלם, והוא כהקדש בטעות (שבט הלוי ח"ה סי' כה) ו"א שחייב לשלם, והוא כקנה מצות וקדשתו (חוברת קול התורה חלק סד בשם הגר"נ קרליץ)

לז. כהן שהמיר או שהרג את הנפש, וחזר בתשובה, אע"פ שלענין נ"כ יש מחלוקת, לענין וקדשתו בודאי חייבים לכבדו (מנ"ח רסט)

לח. כהן א"צ לכבד כהן אחר, דאין בזה מצות וקדשתו (שו"ת כת"ס אר"ח סי' טו, הגר"ח קניבסקי בספר דולה ומשקה)

לט. יש מסתפקים האם מותר ללוי לעבור לפני המתפלל כדי ליטול ידיים לכהן בברכת כהנים (תפילה כהלכתה בשם הגר"ש אלישיב) ויש מקילים בצדדים שלפניו דוקא (הגר"י כהן בשם הגרא"ל שטינמן)

מ. אם יש עוד לוי בבית הכנסת, אין הלוי צריך ליטול ידיים לכהנים כדי שלא יפסיד מלענות אמן, אבל אם אין לוי אחר, צריך ליטול לכהנים את ידיהם (תשובות הגר"ח קניבסקי)

בדין איסור שימוש בכהן

מא. אסור להשתמש בכהן אפי' בזמן הזה, אם לא מחל על כך (רמ"א קכח מה) שנאמר וקדשתו (מ"ב שם ס"ק קעד) ואם מחל הכהן, יכול להשתמש בו (מ"ב שם ס"ק קעה)

מב. ו"א שאע"פ שהכהן מוחל, אסור להשתמש בכהן, אא"כ יש להכהן איזה הנאה מהשימוש, כגון שמקבל שכר, או שהוא אדם חשוב שנהנה לשמש אותו. אבל אם אין לו שום הנאה מזה אסור (מ"ב שם ס"ק קעה בשם הט"ז) וטוב להחמיר לכתחילה (מ"ב שם) אבל על "כבוד" ו"כיבודים" לכו"ע יכול הכהן למחול (שם)

מג. בשעת הדחק יכול לסמוך על הדעה ראשונה במ"ב הנ"ל, שהכהן יכול למחול (פוסקים ע"פ באה"ט שם ס"ק פג, שו"ת מהר"ק אר"ח סי' נט בשם החת"ס שמעיקר הדין מותר, ועוד) ולכן מקילים לסמוך על מחילה באשה ע"י בעלה כהן, ואב ואם ע"י בניהם.

מד. יש לזהר לא להשתמש בכהן "שימוש בזוי" לכו"ע (מ"ב שם) אבל אם הכהן עובד כאח או רופא, אין איסור לקבל טיפול בזוי (נשמת אברהם בשם הגרש"ז אורבך) אבל לכתחילה אין לכהן לקחת עבודה שיש בו דבר של בזיון (שם)

מה. האיסור להשתמש בכהן הוא גם בשימוש זעיר, כגון מזיגת כוס והעברת לחם (ארחות חיים הל' קריה"ת) ויש מצדדים להתיר לכהן למזוג כוס לבעה"ב בליל הסדר (חשוקי חמד פסחים) ויש נוטים לומר שגם בזה לא ישתמש בכהן (מאיר עוז מהגר"ח קניבסקי)

מו. הגרא"ל שטינמן והגר"ח קניבסקי מאוד לא ניחא להם שנכד שהוא כהן ישמש להם, כגון להביא להם מים לנטילה וכדומה (הגר"י כהן-נכד הגרא"ל והגר"ח) [ועי' ט"ז קכח לט, דאם הכהן מתכבד בכך מותר]

מז. מותר לכהן להיות גבאי בבית הכנסת, ואינו נחשב שימוש בכהן, אלא הוא שררה וכבוד להכהן (מאיר עוז בשם הגר"ח קניבסקי) וכן כל דבר של זכות, כגון להגיה דפים, מותר לבקש מכהן אע"פ שאינו נוטל שכר (הגר"י כהן-מגיה דפים שואלים ודורשים)

מח. ו"א שאף שכ' המג"א שאין מצות וקדשתו בקטן, יש להחמיר לא להשתמש עם כהן קטן, כיון שיש שיטות שגם בקטן יש מצות וקדשתו, והוא ספק דאורייתא (שו"ת כתב סופר אר"ח סי' טו. ועי' מנ"ח מצוה רסט)

מט. כהן להשתמש בכהן אחר, אפשר שמותר (ביאור"ל סוף סי' קכח) ו"א שיש להחמיר בזה (שו"ת כתב סופר סי' טו. ויש פוסקים שדנים בזה"ז שאינו כהן ודאי, א"כ צריך לכבד כהן אחר שמא הוא אינו כהן והאחר כהן-עי' מנ"ח שם)

נ. יש מצדדים להקל להשתמש בכהן עם הארץ (ביאור"ל סוף סי' קכח) ומ"מ בשימוש בזוי בודאי נכון לזהר (שם)

נא. ו"א שמותר להשתמש בכהן בעל עבירה (מנחת חינוך מצוה רסט) ו"א שיש בו מצות וקדשתו (שו"ת מהר"ם שיק אר"ח סי' נט. ועי' פמ"ג בפתיחה להל' נשיאת כפים שמסתפק בזה)

נב. נחלקו הפוסקים האם צריך לכבד לוי לפני ישראל (עי' טור סי' רא ומג"א שם) וכ' המ"ב, שטוב להקדים גם את הלוי לפני ישראל, אם הם שוים בחכמה, בברכת המזון והמוציא ובצדקה (מ"ב סי' רא ס"ק יג) [והגר"ח קניבסקי נוהג לענות להמכתבים לפי הסדר כהן לוי ישראל]. ובברכת המזון לברית מילה יש נוסחאות "ברשות הכהנים הלויים-ברשות הכהנים", ותלוי בשיטות הנ"ל (שיעורי הגר"ש ע"מ גיטין דף נט ע"ב)

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". שמיני גליון מס' 57

בס"ד

אטימות לב

אַל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשְׁתֵיכֶם בְּכָל הַשְׂרֵץ הַשְׂרֵץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם (יא, מג)

תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם ת"ר ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מלמטה מטמאין אותו מלמעלה בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא (יומא לט, א).

המילה 'ונטמאתם' כתובה חסרה, ללא האות אל"ף, והיא נקראת גם מלשון טמטום, לכן דרשו חז"ל שהעבירה מטמטמת [אוטמת וסותמת. רש"י] את לבו של האדם. וביאר רבנו (ח"י עה"ת בפרשתנו), שלאחר שהאדם עושה עבירה, לבו ונפשו נסתמים ואינו מרגיש כלום אחריה, ולכן אינו מתבונן כלל על מעשיו. משל, לבעל חנות בשמים שנכנס פעם אחת לבורסקי [מקום עיבוד עורות, שריחם רע], ובגלל הריח הרע שלא הורגל אליו, ברח משם כל עוד נפשו בו. לאחר זמן, ירד מנכסיו ונאלץ לעזוב את עסקי הבשמים ולהיות בעל בורסקי בעצמו. בתחילת עיסוק, סבל רבות מהריח הרע של העורות, אולם לאחר זמן התרגל לכך, וישב שם כל שעות היממה בלי להרגיש את ריח סירחון העורות, עד שראה את עצמו כבורסקאי מבטן ומלידה. כן הוא בכל העבירות ובכללם אכילת מאכלות אסורות, שלפני אכילתם האדם מואס בהם, אולם לאחר שהוא מתרגל אליהם, לבו מטמטם ונסתם וכבר אין נפשו מרגישה במיאוסם, ויקשה עליו לפרוש מהם. לכן ציותה התורה, שלא יאכל מהם אפילו פעם אחת.

רבנו (נדחי ישראל פכ"ח) מוסיף לבאר, את גודל חומרת אכילת מאכלות אסורות. שמלבד הלאוין הרבים שעובר על כל אכילה ואכילה [האוכל פוטיא עובר על ארבע לאוין, האוכל נמלה על חמש, והאוכל צירעה עובר על שש לאוין (עירובין כח, א)], שמכל לאו נברא מלאך משחית המוליכו לגיהנום לאחר מותו, בזמן שכבר אינו יכול לחזור בתשובה על חטאיו. ומלבד טמטום הלב האמור בכל עבירה, כנ"ל. הלא מבואר בגמ' ביומא הני"ל, שכשמטמא את עצמו באכילת מאכלות אסורות, ממשיך עליו רוח טומאה מלמעלה, המטמאת אותו יותר. וכן מבואר בתורה, שאכילת מאכלות אלו משקצת את הנפש, כפי שנאמר (כ, כה) "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטהור לטמא ואל תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא".

נוסף על כך, באכילת מאכלות אלו לא רק נפשו נטמאת, גם גופו מתפטם משקצים ורמשים, נבלות וטריפות. ואם מתרגל באכילתם, במשך הזמן כל גופו מלא בטומאתם. אם כן, גם אם יש לאדם זכויות רבות ממצוות אחרות שעשה, הממליצים טוב בעדו שיקום בתחיית המתים עם שאר מתי ישראל, וגם לאחר שיקבל את העונשים בגיהנום על עבירות האכילות האסורות, הלא גופו מלא טומאה ויש לזכור מטומאה זו. זיכור הגוף נעשה בקבר, שבשר הגוף הטמא מתעכל וחלק הרע שבו יוצא ממנו, ושאר הגוף הטוב מזכך וראוי לקבל את אור ה' לנצח. אולם, כשכל גופו מלא טומאה, יצטרך להתיישר יסורים מרים וקשים, שכל גופו ממש יצטרך להתעכל בכדי לזכות לקבל את אור ה'.

לעומת זאת, השומר עצמו ממאכלות אסורות, אף שזמן שקשה לפרוש מהם. זוכה להינצל מכל צרה וצוקה, כפי שמבואר בזהר (שמות קכה, ב) שבזכות שדניאל חנניה מישאל ועזריה נזהרו מאכילת איסורים (דניאל א, ה-טו), זכו להינצל מנבוכדנצר.

אורחות חיים במחיצת רבינו: "הגזירה אמת והחריצות שקר". באמת כמה שפסקו מזונות לאדם, לא תועיל לו שום חריצות להשיג יותר, כמו שאמר הרמב"ן: "הגזירה אמת, והחריצות שקר".

מרן ה'חפץ חיים' זצוק"ל מבאר את זה בדרך משל: לאחד יש חבית מלאה מים ויש להחבית ברז, ירצה לעשות עוד ברז כדי שיצאו משם יותר מים, בוודאי זה שטות גדולה, כי בזה שיעשה עוד ברז לא יצאו יותר מים מהחבית ממה שנמצא שם. כך אם האדם רוצה להוסיף על פרנסתו שנגזרה עליו, זהו כמו שעושה עוד ברז להחבית.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם.

אדם הנמשך אחר התאוה, הטומאה נאחזת בו. וזהו מה שאמר הכתוב "אל תטמאו בכל אלה ונטמאתם בהם", דהיינו שכיון שאדם מתרצה להימשך אחר תאוות הגוף ולעבור על רצון יוצרו, תיכף נאחז בו הטומאה אלא שאינו מרגיש בעודו בחייו.

(שם עולם ח"ב פ"ט)

וזו כוונת הכתוב "ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם" - אל תנסו כלל ח"ו לטמא את עצמכם בנבילות וטריפות, משום שבפעם הראשונה אמנם קשה יהיה עליכם הדבר, כפי שאנו רואים באמת יהודים חולנים לא עלינו, שהרופאים מצווים עליהם לאכול מאכלות אסורות, כמה קשה עליהם הדבר עד להקאה ממש. ברם מי שניסה פעם ופעמיים ושלוש, הרי הוא מתרגל לדבר עד שהוא מגיע ל-"ונטמאתם בהם", כלומר שוקעים אתם בטומאה ואפילו אינכם מרגישים בכך.

(משלי ה'חפץ חיים)

האדם בחוטאו ממשיך עליו רוח הטומאה, כמו שכתוב "ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם", ואמרו חז"ל: "אדם מטמא עצמו מלמטה, מטמאים אותו מלמעלה" (ילקוט). כי בכח מעשיו הרעים ניתנת רשות לסיטרא אחרא להשרות עליו רוח טומאה.

והעצה היעוצה איך להיטהר מן הטומאה היא ללמוד תורה, שהיא מקור הטהרה וע"י עסקו בה ינקח את עצמו מזוהמת החטא ויטהר כאילו לא דבקה בו חלאת הטומאה.

כך אנו מוצאים בנבואת יחזקאל (לג, י) כלפי המתאוננים: "כי פשעינו וחטאותינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה". מה הוא משיב להם (שם פסוקים יד-טז): "ובאמרי לרשע מות תמות ושב מחטאתו ועשה משפט וצדקה, חבל ישיב רשע גזילה ישלם בחוקות החיים הלך לבלתי עשות עוול חיו יחיה לא ימות, כל חטאותיו אשר חטא לא תזכרנה לו". היינו שהחטא נמחה לגמרי, כאילו לא נעשה מעולם, כאדם הנוגע בשרץ ואחרי כן הוא טובל בטומאתו, שהטבילה מטהרתו כאילו מעולם לא נגע בטומאה.

(חפץ חיים ח"ו)

והתקדשתם והייתם קדושים.

הנה הכתוב אומר "והתקדשתם והייתם קדושים", ואמרו חז"ל: "אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה; מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה; בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא". והנה בזה כל המאמר כפשוטו, הקב"ה שהוא מקור הטוב והחסד, מכיון שהאדם כופה יצרו וממשיך עצמו לצד הקדושה מעט, הקב"ה משפיע עליו קדושה הרבה במלוא חפניו, וכמו שאמרו חז"ל שאמר הקב"ה פתחו לי פתח כמחט של סידקית ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. "מלמטה - מקדשין אותו מלעלה", היינו שנמשכת קדושה מלמעלה על שורש נשמתו. "בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא", היינו בעת שיעלה למעלה ויצטרך לעמוד לפני כסא ה', מלבישין אותו בגדי הוד והדר של קדושה. [והוא מה שכתב שם אצל יהושע בן יהוצדק (זכריה ג, ד) "והלבש אותך מחלצות"].

(שמירת הלשון ח"ב פ"ב וכולל בהגה"ה)

באמת כמה צריך האיש הישראלי להתקדש במעשיו ובפעולותיו, אחרי שאנחנו נקראים על שמו של הקב"ה שהוא קדוש בכל מיני קדושות, וכדאיתא בתנחומא על הפסוק "קדושים תהיו", וז"ל: לפי שהדבקתי אתכם למתני, שנאמר (ירמיה יג, יא) "כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש" וגו', לפיכך "קדושים תהיו כי קדוש אני". אמר הקב"ה לישראל, הואיל ונתקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם, ה"ו קדושים כמו שאני קדוש וכו', עי"ש.

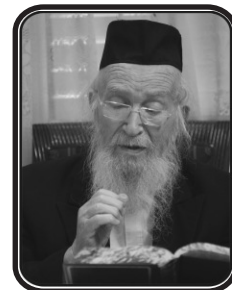
(נדחי ישראל, פרק כג)

מאכלות אסורות.

ע"י השמירה ממאכלות האסורות ממשיך על עצמו קדושה מלמעלה, כמו דכתיב "ולא תשקצו את נפשותיכם וגו' כי קדוש אני ה'", וגם נאמר בפרשת ראה "לא תאכלו כל נבילה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' וגו', ואמרו חז"ל (יומא לט): "תנו רבנן, 'והתקדשתם והייתם קדושים', אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה; מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה; בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא". ואם כך, כל שכן שבזה שהוא מקדש את נשמתו כמה ימים ושנים וברוב עמל ותלאה, ודאי יתרבה עי"ז קדושת נפשו לעתיד לבוא עד למעלה למעלה.

(דבר בעתו, פרק ט)

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

שלו. לכך לומדים אנו בסוף פרשת שמיני - "כי אני ה' א' והתקדשתם", ומבאר רש"י: "כשם שאני קדוש שאני ה' א', כך והתקדשתם, קדשו עצמכם למטה". רצון הבורא הוא שיתקדשו בניו עד כי יגיעו לדרגה רוחנית של דביקות ב - ה' ככתוב "ואתם הדבקים ב - ה'", ומשמגיע האדם הזוכה להגיע לידי דרגה שכזו אזי זוכה הוא למעלה רמה ונשגבה של "והייתם קדושים" וכביאור רש"י - "אקדש אתכם למעלה ובעוה"ב".

בדברים הללו מבאר ומרחיב ה"העמק דבר" וכותב שהנה הקדושה אותה רוצה בורא עולם להשפיע לבניו הינה קדושה בדרגה נשגבה ביותר עד לבלי גבול. אמנם ככל שעדיין יכול האדם להגיע ולהשיג דרגה אחר דרגה בכוחות עצמו, ככל שיכול הוא להתקדם ולהתרומם בעמל כוחותיו ובמסירות נפשו הרי שודאי שלא נאמר שיקנה לעצמו דרגות אלו בהשפעה מלמעלה. הן כל שיכול האדם להשיג בכוחות עצמו, צריך ומחוייב הוא לעשות זאת. כאשר עדיין נמצא האדם במצב אשר כזה אמנם זוכה הוא לסיעתא דשמיא והשפעה מלמעלה בכדי שיהיה באפשרותו להתגבר על הקשיים ולא להיכשל בנסיונות, אולם את המעלות משיג הוא בכוחותיו ועדין אין הוא זוכה להשפעה מלמעלה. דרגה זו בה עמל האדם להשיג את דרגת הקדושה וממילא זוכה הוא לסיעתא דשמיא להתגבר על הקשיים ולהשיג עוד ועוד דרגות אשר נמצאות בטווח השגתו, היא הדרגה עליה מדברים חז"ל כאשר אומרים הם "אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה". באם התחלת לקדש עצמך הרי שמובטחת לך שפע של סיעתא דשמיא בכדי שתוכל להמשיך ולקדש עצמך.

קדושה של מעלה

אמנם משמיצה האדם את כוחותיו והגיע לרום אפשרויותיו להשיג ולקנות בעצמו מעלות הקדושה, אזי מגיע הוא לשלב הבא עליו מדבר המדרש - "מקדשין אותו מלמעלה". בשלב זה מגיע האדם לידי מצב בו השיג הוא את כל אשר יכול הוא להשיג בכוחותיו שלו בזכות העזרה הגדולה משמיא, אז נכנס הוא למצב חדש בו משפיעים עליו קדושה מלמעלה, קדושה אשר אינה כלל ועיקר בגדר השגתו מכוחותיו שלו, אז נמצא הוא במצב בו "מקדשים אותו מלמעלה".

אכן אף משזוכה האדם לקדושה של מעלה הרי שעדין אל לנו לשכח כי נמצא הוא האדם בעולם הזה, עולם הגשמי, ואם כן ברור שלא יוכל להגיע לפסגות דרגת הקדושה

מעלות הקדושה

מעניינה של פרשת שמיני ומעניינה של פרשת פרה, נביא בגליון זה מדברי רבינו אודות חובת ומעלת שמירת העינים וטהרת המחשבה.

למדנו בגמ' ביומא (ל"ט.) - "אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעוה"ז מקדשין אותו לעולם הבא". באם לומדים אנו את הדברים בפשטות הענין הרי שבאים אנו לבאר את כוונת דברי חז"ל באופן דלהלן - אף אם רק התחיל האדם את הנהגת חייו באופן הראוי והנכון על דרך של "קדש עצמך במותר לך" ועדיין הוא בגדר מתחיל, הרי שבכל זאת זוכה הוא אותו אדם מתחיל לכך שיקדשו אותו מן השמים במידה מרובה אחת כמה וכמה על מה שהשיג עד עתה בכוחותיו הוא. זוכה הוא אותו אדם לסיעתא דשמיא גדולה לעלות ולהצליח במעלות הקדושה וטהרה.

אמנם ודאי שנכונים הם הדברים, אולם באם מעניינים אנו בדברי המסילת ישרים אודות דברי הגמ' הללו, ובאם מדייקים אנו בלשון חז"ל במדרש הרי שנוכל בס"ד לפתוח פתח להבנת הדברים על פי שיטתו של בעל המסילת ישרים בצורה שונה. הנה כותב המסילת ישרים (פרק כ"ו) שענין הקדושה תחילתו עבודה וסופו גמול, תחילתו השתדלות וסופו מתנה. אודות דבריו אלו וכסיעתא מביא המסילת ישרים את דברי המדרש שהבאנו לעיל "אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה" וכו'. ובאים אנו לחקור ולהבין עומק דברי המסילת ישרים וממילא מה סיעתא מוצא הוא לדברים אלו מדברי המדרש.

קדושה של מעט והרבה

תחילה בכדי לפתוח פתח של הבנה והעמקה צריכים אנו לתת את ליבנו ללשון המדרש. חז"ל בדברי המדרש נוקטים ב - ג' אופנים אודות התוספת סיעתא דשמיא שמקבל האדם במאמצי ההתקדשות והטהרות. האחד - מעט לעומת הרבה, השני - מטה לעומת מעלה והשלישי - עולם הזה לעומת העולם הבא. נבוא בס"ד להבין ולדעת מה עניינם של שלושת חלקים הללו.

הן ברור הוא לכל בר דעת כי הרבה דרגות ישנם במעלת הקדושה עד לבלי סוף. עוד ברור הוא כי ישנם מעולת גבוהות ורמות אליהם לא יוכל האדם להגיע בכוחותיו

מצב

חרש בו

משפיעים עליו

קדושה מלמעלה, קדושה

אשר אינה כלל ועיקר בגדר

השגתו מכוחותיו שלו,

מצב בו "מקדשים

אותו מלמעלה"

קיומם ומעלתם נגזר באופן ישיר מטהרת מחשבת הלב והמח. הנשמה עצמה טהורה היא בתכלית הטהרה ומוזהרים אנו לשומרה שלא תפגם טהרתה. האמצעי הטוב ביותר לשמירת הטהרה והקדושה הוא שמירת העיניים, ההקפדה ושימת הלב שלא להביט ולא לראות את אשר אינו צריך ולא ראוי שיראה.

צריכים אנו להביט במאורעות הזמן, הצרות והיסורים של הכלל ושל משפחות ויחידים. אמנם דרכי ה' נסתרו מעמנו, אך ברור הוא כי מאורעות רבות תלויות ועומדות בענין הטהרה והקדושה. שמירת העיניים וטהרת המחשבה - זהו הדבר הראשון לכל הצלחת האדם, וגם הדבר האחרון המביא לידי קדושה של אין סוף עד רוח הקודש.

אשר הינה ללא כל גבול. לכך הוסיפו חז"ל אף את החלק השלישי אשר לפיו "מקדשין אותו לעולם הבא", היינו שע"י השפעת הקדושה מלמעלה שורה עליו הקדושה בדרגה כה גבוהה עד כי אין מושג בעולם הזה לקדושה והתדבקות שכזו בדביקות העליון ב"ה, ואמנם זו היא דרגה השייכת לעולמות העליונים.

שמירת העיניים

אחת המעלות העיקריות אשר כל גופי תורה תלויים בה, והינה תנאי הכרחי בדרך העלייה להשיג מעלות ושלמות והצלחת החיים לזכות לחיי נצח היא שמירת העיניים. על ידי שמירת העיניים יכול האדם לקדש את משכן המוח והלב. כל דבר טוב שיפעל האדם, בין בתפילה בין בלימוד התורה ובמעשי קיום המצוות, ערך

למען דעת

קדושת הבית

רבות דיבר רבינו על הנהגת הבית בקדושה, טהרה וצניעות.

נביא בזה דברים מספר מיני רבים אותם השמיע רבינו במרוצת השנים.

ובכלל זה צריך להקפיד מאד על כל הנכנס לבית הן בשמיעה והן בקריאה, כי כיום הפרוץ מרובה בזה מאוד, מבית ומחוץ, והדברים פוגמים בטהרת הנפש פגמים אשר מי יודע אם אפשר לתקנם.

צניעות בגידול הילדים בבית

אברך בן תורה שפרנסתו מצומצמת וחי עם משפחתו בדירה צנועה וקטנה, שאל למו"ר שליט"א שהיות ובניו הגדולים כבר בני 8-9 ובתו כבר בגיל 12 והם ישנים בחדר אחד, האם צריך להתאמץ ולהדחק בהלואות בשביל להרחיב את הדירה כדי להפריד בשינת הבנים והבנות שישנו בחדרים נפרדים. רבינו ענה שבגיל זה כבר יש להפרידם שישנו בנפרד. והוסיף בזה רבינו זללה"ה כי אמנם פעם חיו משפחות שלימות בחדר אחד, ולא הפרידו בין הילדים, אך אז המצב הכללי בעיני צניעות היה אחרת. היום שהרחוב והאווירה כל כך פרוצה בכל גדרי הצניעות והבושה, נגד כל הגיון ושכל, יש להקפיד בשמירה יתירה.

סרטים "כשרים"

סרטים אפילו כשרים, יש להרחיק מלהשתמש בהם, כי יש בה כח להימשך אחריהם וההתדרדרות יכולה להגיע לשימוש בסרטים שרח"ל יחריבו את הגוף והנפש של כל באיה לא ישובון, ולא רק בזמן הלימוד, אלא אף בבין הזמנים - שהוא זמן מיוחד לחזור על כל מה שהספיקו במשך הזמן, וקצת גם למנוחת העייפות מהזמן.

מקומות המכוסים

למד אצלי בחור, היה לומד בהתמדה רבה והיה רציני לא פחות מאחרים, ומשום מה לא הצליח בלימוד, לימוד התורה לא האיר לו פנים ולא ראה ברכה בעמלו. הוא הלך למרן החזו"א זצ"ל לשאול מדוע הגיע לכך, והשיבו החזו"א כי אולי בזמן הלימוד הוא נוגע במקומות המכוסין שבגוף, דבר המונע את הצלחת לימוד התורה.

חובת האב בהנהגת ביתו

א' מהדיעות מה שכל אחד צריך לדעת - כי הקב"ה קידש את כלל ישראל בקדושה. "קדושים תהיו כי קדוש אני" (ויקרא י"ט, ב'). - כמו שהקב"ה הוא "אתה קדוש ושמך קדוש", כך הוא הצווי על ישראל שצריכים להידבק במעלות הקדושה, להידמות להקב"ה. והידיעה הזאת מחייבת את כל אחד לחיות אחרת ממה שהוא חי. והנה חז"ל אמרו (שבת נ"ד, ב'): "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו", וברש"י ד"ה נתפס: "נענש על עבירות שבידן". ומכאן שעל כל ראש-בית מוטלת החובה להשגיח על בני הבית, שהבית יתנהל בתכלית הצניעות, מה שעיי"ז יבנה כל הבית כולו.

צניעות האשה משפיעה על כל הבית

אמרו חז"ל (תנחומא פרשת וישלח) "אימתי כגפן פוריה בזמן שהיא בירכתי ביתך, ואם עשתה כן בניך כשתילי זיתים סביב לשולחניך, תעמיד בנים נמשחים בשמן המשחה סביב [דהיינו כהנים גדולים]. למדנו מכאן כי צניעות אינה ענין של קיום מצוה של האשה לעצמה, אלא זה מעמיד את כל החיים שלה וזה בונה את כל הבית שמעמידה, והפעולות הטובות של הצניעות לא רק שמזכים את האשה שתקבל שכר רב על כך, אלא נבראת מכך מציאות חדשה, נבראים עולמות רוחניים, נוצרת השפעה רוחנית שהבית הופך להיות כעין מקדש וממילא הבנים שגודלים בו סופן שנעשים כהנים גדולים.

הנהגת הבית משפיעה על הילדים

כשהבית מונהג ברוח של פשטות, על יסוד של תורה ומצוות ומידות טובות, נחרט הדבר בלב הילד, אך אם ח"ו מורגש בבית קצת מאוירת החיים המתירני של זמנינו - הדבר משפיע גם על הילדים. ולכן צריך זהירות גדולה בהנהגת הבית, שלא יקלטו הבנים והבנות דברים שאינם בתחום שלהם, ושאינם צריכים לדעת מדברים אלו.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 88 פרה שמיני תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות והוצאות, חוספת מעים, הוצעות והערות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

בגליונות הבאים נכנס לסוגית פסח אשר תפסה מקום גדול במשנת רבינו ז"ל. ודורשת הכנה מרובה. מפאת אריכות המאמרים חילקנו אותם לכמה חלקים. עיין מש"כ רבינו [נדפס אגרות דעת קס"ה] דבר שקיבל ערך בעיני האדם אז תהיה תגובת הנפש אליו במקביל. הערכה של הדברים שבקדושה הוא כפי מה שהכיר והשיג אותם דוקא. ההתבוננות היא הפתח להכנס להערכה. כדאי להשקיע בכל יום שעה לכה"פ ללמוד מאמרים בענייני דפוס המגביהים ערך הימים בעיני האדם, ולהתבונן בהם. ואז כשיבא שעת הסדר שהוא הלמעשה מזה תגיב הנפש לכל מה שספגה באופן ספונטני. ינסו זה ויראו האמת בזה.

אחרי הפסקת הדפסת העלון לכמה שבועות מתאפשרת הדפסתו שנית עד ר"ח ניסן.

רצוננו להודות לנדיבי לב שהבינו חשיבות הענין והרימו תרומתם הנדיבה. ביחוד לקורא ותיק של העלון בעיר פריז, ה' ימלא כל משאלות ליבו לטובה וימשיך במלאכת הקודש מתוך בריאות איתנה.

תקוותנו שציבור הקוראים ירתם לסייע להמשך ההדפסה. לקראת האירציי"ט של רבינו ז"ל ב"ג ניסן נשתדל להזכיר שם התורמים בעליה לקבוצה ובדאי שזכות הפצת תורתו תעמוד לכל המסייעים. לומדי ישיבת מיר יכולים לפנות לנציג במקום פרטים בטלפון 0527695449.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

לאחר שחטא נתמעטה קומתו לשיעור ק' אמה (סנהדרין ל"ח), פירושו שקומתו כבר אינה מקיפה את כל הבריאה מסוף העולם ועד סופו. ובזה התקיימה גזירת "ביום אכלך תמות", היינו שלא היתה רק בזה שסופו למות ולהפרד מן הנשמת חיים, [שכלפי מצבו של אדה"ר הוא דבר שלא בא לעולם עדיין], אלא תיכף חלה בו מיתה. כיצד בשיעור של מיעוט הקומה, שנפרד גופו מחלקים רבים שבנשמת חיים המקיפים את כל העולם מסופו ועד סופו, ונשאר בו רק חלק קטן מאוד של קישור עם הנשמה - ק' אמה בלבד. מיעוט היקף זה הוא ממילא מיעוט בשיעור כח בחירתו, ומעכשיו אינו יכול לפעול ע"י מעשיו תיקון או הרס ח"ו אלא בשיעור המצומצם של היקף נשמתו. כ' דורות לאחר מכן היה דור ההפלגה. חטאם היה המשך לחטאו של אדה"ר כמש"כ "אשר בנו בני האדם", וברש"י וכי יעלה על דעתינו שהם בני חמורים וגמלים אלא

יציאת מצרים - הגדלת היקף הבחירה [א] [עיני ישראל ח"ב רכ"א]

הגמ' אומרת גבי אכילת קרבן פסח (פסחים פ"ה ב') כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. המובן הפשוט הוא כמו שפירש רש"י שם דכשגמרו לאכול הפסח בבית היו עולים על הגג לגמור את הלל. ולגודל ההמולה היה נראה כאילו נשבר הגג עכ"ד. דברי חז"ל במליצה נאמרו, ורמזו בזה לדבר גדול כמו שיתבאר בעז"ה.

התמעטות כח הבחירה בחטא עה"ד ובדור ההפלגה

האדם הראשון נוצר עם כח הבחירה, כאשר שיעור עוצמת כח הבחירה שלו הוא כפי כמה שהנשמת חיים שלו חובקת בבריאה. היינו שגדר כח הבחירה הוא שניתנה לאדם בעלות על הבריאה כביכול לפעול בה לטוב או למוטב ח"ו [א.ה. כוונתו למה שמאריך בנפח"ח ש"א שהאדם הוא המעלה ומוריד את העולמות במעשיו, ובוה הוא יותר גדול מהמלאכים], וכפי שיעור היקף בעלותו בבריאה כך הוא שיעור בחירתו. ונבאר הדברים יותר בפרטות.

בתחילת יצירת האדם חבקה נשמתו של האדה"ר את כל הבריאה כולה, עליונים ותחתונים, וכמבואר בפסוק ויפח באפיו נשמת חיים ויהי אדם לנפש חיה, ובנפח"ח ש"א הביא מחז"ל דפירושו שנעשה לנפש חיה של כל העולמות, שהנשמת חיים שלו חבקה את כל המערכות ושיעור פרקי הקומה של כל עולם ועולם, וניתן לו כח לפעול ע"י מעשיו בכולם, לבנות ולהוסיף אור וקדושה ע"י מעשיו הטובים, או ח"ו להיפך להרוס ולהחשיך ע"י מעשיו הלא טובים. כל זה משום שנשמתו הקיפה וכללה את כולם, לכן היה בכחו לפעול בבחירתו בכולם לטוב או למוטב.

שכפרו בטובה כאדה"ר. ועוד שהרי חטאו של אדה"ר הוגדר ע"י חז"ל [סנהדרין ל"ח] כ"מינות", ואם כי אין אנו מבינים זאת כלל [א.ה לרום מעלתו של אדה"ר], אבל המובן לפי ערכינו הוא שהיתה לו תפיסה שיש רשות אחרת בדקות עצומה. בדור ההפלגה פיתחו מהלך זה לבנות ממש רשות נוספת ואמרו נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ואז חל המיעוט הגדול ביותר בשיעור היקף האדם וכח בחירתו, שקומת האדם הכוללת את כלל הבריאה התפוצה ונתחלקה לחלקים קטנים רבים, שיש לכל אחד מסגרת פרטית מצומצמת מאוד. שיא המיעוט מבואר בפסוק (עקב ד' י"ט) ופן תשא עינך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת כל צבא השמים וגו' אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים אשר תחת השמים, ופי' הרמב"ן שהעמיד את כל האומות תחת ממשלת צבא השמים והמזלות, והיינו שהיקף קומתם הוא רק עד צבא השמים שהוא המהלך הטבעי, וכח בחירתם מגיע רק עד שם ותו לא. זהו השיא של התמעטות כח הבחירה, שאדם ובעל חיים שוים כמעט.

בנין הבחירה תחילתו בעבודת האבות

כאשר הגיע המיעוט של כח הבחירה לשפל כזה שא"א ליפול יותר, התחיל כח הבחירה לצמוח מחדש אצל אברהם אבינו שהיה באותו הדור, דהוא נקרא אדם כמ"ש עליו "האדם הגדול בענקים", שהודיע דרכי ההשגחה בעולם, ובכל מקום שהלך פירסם את שמו ית' ולימד את דרכיו, ובזה התחיל לבנות מחדש את קומת האדם המכיר את קונו, והעמיד שוב את דרכי העבודה של האדם בעל הבחירה, ע"י שהגיע לשלמות בעבודת החסד. יצחק אבינו המשיך את הבנין ע"י שהעמיד את העבודה בדרך הפחד והיראה. יעקב נתן את חותם האמת לדרכים אלו שיהיו יציבים ולא ימוטו לעולם, ובזה נעמד מחדש כח הבחירה של האדם.

דוגמא לענין זה [שכשמגיעים לשפל המדרגה מתחיל הבנין מחדש] בסוגיא שלהי ר"ה (ל"א ב') י' גלויות גלתה סנהדרין, מלשכת הגזית לחנות וכו', ומצפורי לטבריא,

וטבריא עמוקה מכולן וכו' א"ר יוחנן ומשם עתידין להגאל שנאמר התנערי מעפר קומי ע"כ. וכן היה בבנין קומת האדם בבריאה, שאחרי השבירה והנפילה מכח חטא עץ הדעת, אז התחילה קומת האדם להבנות שנית.

אמנם בנין זה של האבות היה רק העמדת "השרשים" של כח הבחירה ועבודת האדם, כי עבודת האדם היא קיום משפטי התורה, מצוותיה וחוקותיה, ולא ניתנו עדיין ציוויי התורה לאבות. ואף שלמדו תורה כדברי חז"ל [יומא כ"ז] שלא פסקה ישיבה מהם, ונעשו ב' כליותיו של אברהם אבינו כשני מעינות, אבל היה זה רק בדרך אחיזה בשרשים של התורה למעלה, שפעלו במעשיהם אורות וקדושה בעולמות העליונים, והעמידו את השרשים בכח שתוכל להנתן תורה בעולם, אבל לא ירדה תורה בפועל לעולם בדרך ציווי גמור ועבודה מחוייבת. נמצא שהם בנו את ה"בכח" של בנין עסק הבחירה של האדם.

השלמת הבנין ביצ"מ ומתן תורה

במעמד הר סיני קיבלו ישראל את התורה בפועל, ונעשו "אורייתא וישראל חד", והמצוות שנצטוו הם מצוות התורה, דהציצית והתפילין הם חפצי התורה, ובזה חזר ההיקף העצום של קומת האדם לחבוק מסוף העולם ועד סופו, כי התורה היא למעלה מכל העולמות וכוללת את כולם שהרי "איסתכל באורייתא וברא עלמא", ונשמות ישראל המאוחדים עמה מקיפים אף הם את כל העולמות [א.ה כשם שהתורה חובקת את כל ה"עמלא" - עולמות], וחזרו להכרה של האדם לפני החטא שהיה רואה מסוף העולם ועד סופו, כי נשמתם גופא מקיפה עכשיו מסוף העולם ועד סופו, וממילא נכנס הכל לתחום ההכרה שלהם, והשיגו את הנשמה הפנימית של הכל וכמאמר הכתוב "אתה הראית לדעת כי הוי'ה הוא האלקים אין עוד".

"המעבר" בין תקופת האבות שהעמידו את השרשים של קבלת התורה והחזרת היקף הבחירה מסוף העולם ועד סופו, למעמד

המתן תורה שחזר בפועל ההיקף העצום של הבחירה, היה "יציאת מצרים". זהו מה שאמרו חז"ל (הגדה של פסח) מצה זו על שום שלא הספיק בצקם להחמיץ עד "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא" וגאלם. לא היה זה מקרה בעלמא שלרוב אהבתו של הקב"ה את ישראל נתן להם מתנה נפלאה כזו של גילוי מופלא זה, אלא זוהי עצם מהות היציאת מצרים, שתכליתה היא "תעבדון את האלקים על

ההר הזה". ולכן התחילה ביצ"מ להתנוצץ בהם הכרה זו של מתן תורה ש"אין עוד מלבדו", כי הנשמת חיים שלהם התחילה להקיף את כלל הכל, בדרך "בוצין בוצין" מקטפיה ידיע, וממילא התחילה להבין את הנשמה הפנימית של כלל הכל, היינו שנגלה להם שהשי"ת הוא "מלך מלכי המלכים" השולט על כל צבא מעלה ומטה, ויותר מכך שהוא "הקדוש ברוך הוא", ואין עוד מלבדו.

סגולת אכילת המצה [אגרות דעת קפ"א]

שיטת הראשונים שמצה שלנו היא זכר לעבדות ושיעבוד, אך שיטת המהר"ל ז"ל בגבורות ה' שהיא זכר וסמל לחירות. פירוש שיטתו, כי עבד הוא אדם שאין לו את העצמיות שלו רק הוא מצורף אל אדון, זאת אומרת שאין כאן מציאות פשוט רק מורכב. לאידך גיסא בן חורין הוא מי שיש לו את העצם שלו בלי הרכבה זרה בו. וכן עצם ופשיטות הלחם הוא רק במצה. כי פחות מקמח ומים אין בהתהוות הלחם, ובלי זה אין לחם כלל. משא"כ חימוץ המצטרף אל הלחם הוא אינו מוכרח להשם לחם רק נחשב הרכבה ואז הלחם הוא לא פשוט רק מורכב. לפיכך הוי המצה זכר לגאולה שאז קנינו עצמיותנו ויצאנו מכלל הרכבה לפרעה, וחמץ – המורכב – הוא זכר זמן העבדות ושיעבוד. עוד כתב בספרו כי ענין השימור של מצה מחמץ פ"י הוא, כי חימוץ נעשה ע"י התפתחות העיסה ע"י הזמן השייך לטבע המפתחו לאט עד שיתחמץ. שמירתו מחימוץ הוא ע"י הדילוג על גבי כח הזמן של הטבע ולא מניחים הזמן לשלוט על התפתחות העיסה. וענין זה יתפרש עד"ז, גמר יציאת מצרים הוא כמ"ש (שמות ג, יב) בהוציאך העם ממצרים תעבדון האלוקים על ההר הזה. מתן תורה היה גמר ותכלית הפקעת השעבוד. תורה קדמה לעולם כמ"ש רז"ל (ב"ר פ"ח פ"ב) בכמה מקומות ז"א שהיא למעלה מסדר זמנים ששולט בו הטבע דהאי עלמא, מהנצח הוא דוקא.

על כן בעצם היציאה צריך שיהיה כבר הכשרה וגילוי הנקודה בנפש שתשתייך אל הנצח ההוא [א.ה. שיגיעו אליו במתן תורה]. זוהי המצה הפותחת בנפש את נקודת הנצח המושרשת בה. ולכן יש בעשייתה דילוג ע"י סדר זמנים של הטבע וקישורה לעולם הנצח. ובזה פותחת המצה – על ידי קיום מצותה – נקודה זו, ועל כן נקראת מיכלא דמהימנותא. האמונה שלנו היא שהקב"ה חי החיים למעלה מכל גדר זמן. והאמונה משקפת על כל הנעשה בעוה"ז תחת השמש איך הכל דעביד רחמנא היא לטב. זה נובע בעצם מאחיזתה בעולם שכולו טוב. נקודת אמונה זו נתלהבה כאש בוערת עם מכת בכורות שאז בלי שום מהלך של חשבונות בני עוה"ז לקחו משארותם צרורות בשמלותם על שכמם ויצאו אל מדבר שממה אחרי ה', וע"ז כתיב קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כמ"ש רש"י פ' בא (יב, לט), והוא החסד נעוריק אהבת כלולותיך. שזהו הדביקות הגמור והפשוט בחי החיים ב"ה. כ"ז בסגולת המצה שלנו.

ותראה כי כשנערך הסדר בליל פסח כהוגן אז מתלהטת הנשמה בחלק הב' של הסדר יותר מן הראשון כי הוא אחרי אכילת המצה, והבן.

פסח - חשיפת העצמיות וההגעה לנעלמות [בסוד ישרים ז' פסח תשנ"ח]

ולהגיע להרגשת עילוי החיים המושפע אז [א.ה. כפי שנתבאר במאמר הראשון אודות גילוי מלך מלכי המלכים נגלה עליהם]. אבל הרי מצאנו לבישת בגד לבן גם בהיפוך הגמור, היינו מה שמלבישים את המת המסולק מהחיים בגד לבן. והדבר תמוה כיצד אותו בגד משתייך בתורת סמל לשני דברים הפוכים בתכלית. והדבר צריך פירוש.

נקדים הערה קטנה וממנה נכנס לענין. ידוע שמנהג ישראל (הובא ברמ"א הל' פסח) ללבוש בגד לבן לליל הסדר, ונקרא קיטל. אנו מוצאים לבישת בגדי לבן גם אצל כהן גדול ביום הכיפורים בעת כניסתו לעבודה בקדש הקדשים. הכהן גדול ביוה"כ והמיסב על שולחנו בליל הסדר עסוקים בתפיסה של רוממות החיים. קדש הקדשים היה המקום היותר נבחר לקדושת החיים, ובליל הסדר משתדלים להתרומם

לבן — עצמיות (וענין כניסת כה"ג לקה"ק)

נבין את הדברים על פי מה שביארו הקדמונים את מהות הצבע הלבן. בהיות הצבע הלבן הצבע הפשוט והיסודי מכל הצבעים כולם לכן אינו נכלל בין הגוונים אלא הוא קודם להם והוא הבסיס להם. שאר כל הגוונים הם כבר הרכבות בחכמת הגיוון עכ"ד. למדנו שהצבע הלבן מורה על ההפשטה מכל הרכבה ולכן מסמל את גילוי ה"בעצם" – את העצמות האמיתית של המציאות. לכן משמש הצבע הלבן סמל למצב התפשטות האדם מהגוף והבשר שלו, אשר אינם עצמיותו ומהותו אלא רק מלבוש הניתן לו כדי לחיות בתוכו בעולם הזה ואח"כ לחזור לעצמיותו. זה מה שמסמל לבוש הגוף בגוון לבן, קיטל. וכן הוא ענין כניסת כה"ג בקדש הקדשים ביום הכיפורים. עליו כתוב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו. והקשה במד"ר (שם, ובירושלמי יומא) וכי כה"ג לאו אדם הוא והרי כתיב "כל אדם לא יהיה וכו'". ותי' במד"ר (פנחס) בשעה שהיה לובש רוח הקדש היו פניו בוערים כלפידים. ביאור תירוצם הוא שהלבשת רוח הקדש היא גילוי חיות העצמיות של נשמת האדם. ואז היה אש שלהבתיה מְשַׁרְשֶׁת ועוקרת כל נטיה של חומר והגשמה אצלו. ובמקום עיקר חיבור הנשמה לגוף, שהוא הפנים של האדם אשר שם הוא עיקר ההיכר שלו, שם התראה שריפת החומר (זהו מש"כ שהיו "פניו בוערים"). ואז יצא מגדר "כל אדם" וממילא הותרה כניסתו לקה"ק. והבגד הלבן הוא הסמל על הנתבע ממנו בהיותו בקדש. שכן היה מחויב להגיע עד לגילוי העצמיות שלו. וכן עד"ז הוא מנהג לבישת הקיטל בליל סדר היינו סמל לחשיפת עצמיותו ופנימיותו של האדם (בהגש"פ דברי נגידים המיוחס להמהר"ל ז"ל כתב בפתיחתו שהבגד הלבן של ליל הסדר הוא ע"ד בגדי לבן של כה"ג בכניסתו לפנים, ונתבאר כאן בס"ד).

לחם עוני — עצמיות

נוסיף בזה ביאור על פי מש"כ המהר"ל ז"ל בגבורות ה' [פל"ו] שענין הלחם עוני של מצה אינו סמל של העבדות אלא סמל החירות (וכן מבואר במשנה פסחים דף קטז: מצה ע"ש שנגאלו). המהר"ל ביאר שהחילוק בין עבד לבן חורין, הוא שב"גברא" של העבד מורכב כח זר, אדנות האדון המשעבדו אליו. וממילא על ידי זה עצמיות הגברא מטושטשת. אבל הבן חורין יש לו את העצמיות שלו. על דרך זה יש להבין שהעני אין

לו רק את ה"עצם" שלו בלי הרכבת רכוש נוסף בקומתו, משא"כ העשיר. ועד"ז ביאר גם את ענין החמץ ומצה. לעצם תואר לחם צריך רק קמח ומים שילושו ויאפו, אין תואר זה צריך לחימוץ כדי שיהא נקרא לחם (ואדרבה, החימוץ הוא תוס' על העצמיות). כעת יובן שהמצה שאין בה חימוץ נושאת את תואר הלחם בעצם, וממילא היא סמל על העצמיות. משא"כ חמץ שהוא דבר שמורכב מתוספת על העצם. ולכן בפסח שהוא זמן חירותנו הקפידה התורה שהלחם של אותם ימים יהיה לחם הנושא בו סמל תואר העצמיות עכד"ק עיי"ש. על זה סובב כל ענין המועד של חג המצות - חשיפת ובנין העצמיות של קומת כנסת ישראל.

פסח כנגד אברהם (ראש המאמינים)

אברהם אבינו בהיותו האב הראשון בנה את הראשית, היסוד והעצם של כנסת ישראל, ולכן קדושתו היא כנגד קדושת חג המצות [כמבואר בטור], וכמש"נ. וכן מידתו שהיא מידת האמונה שגילה והשריש [ולכן נקרא ראש המאמינים] היא העצמיות היותר מוכרחת והבסיסית ביותר בבנין האדם דקדושה, כי על האמונה עומד הכל. במדרשם ז"ל הגדירו היציאה מטומאת מצרים ככניסה לסוד האמונה. ויש לבאר שמה שהאמונה נקראת יסוד זהו משום שענינה לתפוס את האמת הפנימית בכל הנעשה בבריאה. כי לפי תפיסת החוש יש בבריאה סתירות ופירוד ומשוללות היא מאחדות. תפיסת האמונה היא שכל מה דעבד רחמנא לטב עבד. הכל מאוחד ומרוסן תחת האחדות של החסד. ואף שאין אנו תופסים בחוש מפני שפלות החושים היום אבל גם היום הוי"ה אחד. והאמונה שתפיסתה היא מעל ומעבר לחושים תופסת את המציאות כפי שהיא בעצם. והיא מכרזת שה' אחד. וכן הם עיקר עניני מועד זה גילוי ובירור העצמיות דקומת כנסת ישראל.

[א.ה. עיין במכתב במוסגר שלתפיסה זו מגיעים בחלק השני של האגדה. ציור חושי להשגה זו הראה רבינו זצ"ל. שמענו מעד נאמן מבני ביתו שליט"א שבחלק השני של האגדה לא היה מפסיק רבינו זצ"ל לבכות מרוב דבקות בקונו. תלמידו הגרש"ד פינקוס זצ"ל היה מגיע כמה שנים לבוא לראות את רבו בשעה זו. אי"ה נרחיב בזה עוד בגליון הבא]

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת שמע"ו -

לא תאכילום בפיקוח נפש

לא תאכילום כי שֶׁקֶץ הֵם (וי"א מ"ב)

הנה איתא בקרא 'לא תאכילום', ודרשינן בגמרא יבמות (ק"ד א') 'לא תאכילום' להזהיר הגדולים על הקטנים, דלא ליספו לקטן מאכלות אסורות בידים.

והנה יש לחקור בגוונא שקטן מוכרח לאכול מאכלות אסורות משום פיקוח נפש, מי אמרינן דגם בכהאי גוונא איכא בזה הלאו דלא תאכילום, אלא הותר הלאו משום פיקוח נפש, או דילמא במקום פיקוח נפש ליכא הלאו דלא תאכילום כלל, דהרי לא הוה אכילת איסור, אלא אדרבה הקטן צריך לאוכלו.

והנה נפקא מינה רבתא בזה, לענין היכא דצריך הקטן לאכול נבילה משום פיקוח נפש, ויש לפנינו ב' אפשרויות, או שיאכילו בידים, או שהקטן יקח בעצמו, האם אמרינן דמותר גס להאכילו בידים,

דבשלמא אם נימא כהצד השני, דאין לא תאכילום כאשר מותר משום פיקוח נפש, אם כן לא איכפת לן שיאכיל הקטן בידים, אך אם נימא כהצד הראשון דנשאר באיסור לא תאכילום אלא דמשום פיקוח נפש מותר, אם כן שלא יאכילנו.

ובאמת נפקא מינה טפי גם בגדול, כשצריך לאכול משום פיקוח נפש, ויכול גם לאכול בעצמו, האם מותר להאכילו, והיינו כד נימא דגם בגדול יש לא תאכילום. [וכדן בזה במלבושי יו"ט ח"ב יו"ד סי' י"ט]. והראוני דיש לפשוט ספיקא דידן מהריטב"א ביבמות (חדשים שם), ומתבאר מדברי הגאון המו"ל (שם אות 103) דמהריטב"א שם משמע לקולא, ובריטב"א עבודה זרה (כ"ו א') משמע לחומרא.

והנה כתב במשנה ברורה (סי' שמ"ג סק"ה) דכמו דאסור להאכיל לקטן, אסור גם כן לומר לנכרי שיתן דבר איסור לתינוק, וכמו בכל איסורין דאמרינן דאמירה לעכו"ם אסור, אך אם התינוק צריך לכך, כגון שהוא קצת חולה, מותר לומר לעכו"ם להאכיל אותו, אפילו בדבר שהוא אסור מן התורה.

הנה חזינו דגם במקום חולי אכתי איכא לא תאכילום, ויאכיל רק על ידי עכו"ם, אמנם אכתי ליכא למילף לספיקו, דהתם ליכא פיקוח נפש אלא רק חולי קצת.

תו יש לדון להוכיח מהמשנה ברורה ואחיעזר כהצד השני, וכדלקמן:

נבילה או שחיטה

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' שכ"ח ס"ז) דחולה שיש בה סכנה שצריך לאכול בשר בשבת, ואין בשר שחוטה, ויש לפנינו ב' אפשרויות, או לשחוט בשבת, או להאכילו נבילה, אמרינן דעדיף לשחוט עבורו בשבת.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ל"ט) דיש בזה כמה טעמים, חדא, דשמא יהיה קץ באכילת נבילה ולא יאכל ויסתכן, תו, דבבית יוסף הביא בשם הר"ן, דנבילה קא עבר על כמה לאוין, דהרי בכל כזית וכזית עובר על לא תעשה, משא"כ באיסור שחיטה בשבת אע"פ דהוה בסקילה, מכל מקום הא אינו עובר אלא פעם אחת, הלכך עדיף לעבור על חזא איסור חמור, מלעבור על כמה איסורים קלים.

והנה הסיק במשנה ברורה, דאם החולה אומר שאינו קץ באכילת נבילה, עיין באחרונים, [והיינו דהנידון הוא אם נקטינן כהר"ן, או גם

כהר"ן. או אולי כוונת המשנה ברורה לתשובות הרדב"ז (ח"ד סי' ק"ל) שכתב דבאין החולה קץ, לא נקטינן כהר"ן].

אמנם כתב המשנה ברורה דעכ"פ לענין קטן ודאי דמאכילין אותו נבילה ואין שוחטין עבורו בשבת. [ועיין בדעת תורה (סי' שכ"ח סעי' י"ד) שהביא תשובות שם אריה (סי' ב') בדין קטן בכהאי גוונא].

ולכאורה יש לשאול על דברי המשנה ברורה, מהו ההבדל בין גדול לקטן, דהרי אם באינו קץ לא כתב המשנה ברורה הכרעה אם כהר"ן או לא, אמאי בקטן פשיטא לן דלא כהר"ן, הא מכיון דאיידי דהקטן אינו יכול לאכול בעצמו אלא מוכרחים להאכילו, אם כן איכא לאו דלא תאכילום בכל כזית וכזית, ואם כן אם נימא כהר"ן דרביי הלאוים חמירא, נימא הקל הקל תחילה שלא יעבור בלאו על כל כזית וכזית, אלא יעשה רק איסור אחד דשחיטה בשבת.

והנה אשכחן שאילתא דא באחיעזר (ח"ג סי' פ"א אות י'), דדן מהו להר"ן בקטן, וכתב דלכאורה הרי גם לא תאכילום הוא בכל כזית וכזית, ואם כן עדיף לשחוט בשבת, ודלא כדברי המשנה ברורה.

התורה התירתו

הנה יש לדון ליישב דברי המשנה ברורה, מכאן חד גיסא הנ"ל, דנימא דמכיון שהותר משום פיקוח נפש, ליכא לא תאכילום, ואם כן אתי שפיר, דאם יאכיל לקטן נבילה, לא יעבור על לא תאכילום כלל, ואם כן ודאי דיאכילנו נבילה, ולא ישחוט עבורו בשבת.

ויש לדון בהאי תירוץ מכמה אנפי:

א. עשה דוחה לא תעשה בקטן

הנה דן באחיעזר (ח"ג סי' פ"א אות ו') באופן דעשה דוחה לא תעשה, האם יהיה אסור לספות לא תעשה לקטן, כיון דלא תעשה דלא תאכילום איכא, ועשה ליכא לגבי הקטן, [והרי בכל דוכתי היכא דעשה דוחה לא תעשה, אינו היתר גמור, אלא הוה רק דחיה], ולמשל, האם יהיה אסור להלביש לקטן שלא הגיע לחינוך בגד של ד' כנפות כלאים בציצית, ויהיה המלביש עובר בלא תעשה דלא תאכילום. [אמנם בהגיע לחינוך יש לומר כמו שכתבו התוספות בפסחים (פ"ח א' ד"ה שה) דמשום חינוך מצוה שרי].

ודחה האחיעזר, דלא שייך על זה לא תאכילום, כיון שעכ"פ התירתו התורה, הגם שהוא רק מטעם דחיה ובקטן ליכא דחיה. [ועיין שם מה שהארז עוד].

ולסברת האחיעזר, היה מקום לדון כהנ"ל, דהכי נמי נימא דכשמוותר לקטן משום פיקוח נפש, ליכא לא תאכילום, דהא לא הוה אכילת איסור, אלא אדרבה התירתו התורה לאוכלו, וכהצד השני הנ"ל.

ב. סתירה בדברי האחיעזר

אך לפי זה יקשו דברי האחיעזר הדדי, דהרי לחד גיסא כתב דבנדחה משום עשה דוחה לא תעשה ליכא לא תאכילום, אמנם לאידך גיסא הא הבאנו לעיל דכתב דבהותר משום פיקוח נפש איכא לא תאכילום, ומשום הכי אף בפיקוח נפש גמור, אם יכול שלא להאכילו בידים, אסור משום לא תאכילום להאכילו בידים, וגם עדיף שאחר ישחוט בשבת בשביל הקטן, ולא יאכילוהו נבילה ויעברו על כמה איסורים דלא תאכילום. [אם לא תאכילום דאורייתא]. ויש לומר דחלוק פיקוח נפש מעשה דוחה לא תעשה.

ג. ליישב דברי האחיעזר

אמנם לאחר העיון, יש לדון דדברי האחיעזר לא סתרי אהדדי,

דהנה לעולם נימא כאידך צד דכשהותר משום פיקוח נפש, אין לא תאכילום, וכמו בהותר משום עשה דוחה לא תעשה, והא דכתב האחיעזר דחמירא נבילה בקטן מאשר שחיטה בשבת מפאת דאיכא לא תאכילום על כל כזית וכזית, לא תיקשי שהותרה הנבילה, דהרי קיימינן דבגדול בכהאי גוונא לא יאכל הנבילה אלא ישחטו לו, מפאת דהוה רק חדא סקילה, ואם כן כל ההיתר להאכיל נבילה בכהאי גוונא לקטן, רק משום קטנותא ידיה, ולא משום פיקוח נפש, נמצא דליכא על הנבילה שם של פיקוח נפש כיון דאפשר על ידי שחיטה, ואם כן חוזר הלא תעשה דלא תאכילום.

ד. הקל הקל תחילה הוה דין דאורייתא
הנה העירו דכל זה אם נימא דהקל הקל הוא דין דאורייתא, וכדעת החתם סופר בתשובות (ו"י"ד סי' ע'), אמנם אם נימא דהוה רק דרבנן, וכדעת קרית ספר (סוף פ"ד מהל' מאכלות אסורות), אם כן ליתא לדברינו ויהא האחיעזר בסתירה, דהרי ליכא למימר דבגדול אין כלל היתר לאכול הנבילה, דהרי בעצם איכא גם היתר לאכול נבילה, רק מדרבנן אמרינן שיעשה תחילה היתר קל.

ויש לדון להוכיח דדעת המשנה ברורה כהחתם סופר, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' רע"ח סעי' א') דמותר לכבות הנר בשביל חולה שיש בו סכנה שרוצה לישן. וכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה שם סק"א) דהיינו דוקא בשאי אפשר להציל החולה באופן אחר, כגון על ידי הוצאת הנר לחדר אחר, אמנם ביכול להציל החולה על ידי הוצאת הנר, אם כיבהו יהא חייב חטאת. [להסוברים דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב].

חזינן דאע"פ דבכיבוי הנר איכא משום פיקוח נפש, מכל מקום מכיון דלא עשה איסור הקל תחילה, חייב חטאת.

אך אינו ראייה דסובר כהחתם סופר, דהרי התם הקל הוא איסור דרבנן, ובזה פשיטא דהוה כמאן דליתא לגבי דאורייתא.

ה. לדחות ישוב האחיעזר

אך באמת לבי נוקפי, דלכאורה אכתי דברי האחיעזר סותרין, דהרי מכל מקום הנבילה בעצמותה הותרה משום פיקוח נפש, אלא כיון שאפשר על ידי שחיטה אין היתר נבילה, אמנם זה רק בגדול, אבל בקטן שפיר יש לומר דאין לא תאכילום, כיון דהנבילה בעצמותה מותרת.

איסור לא תאכילום רק מדרבנן

הנה כתב באחיעזר דבאמת יש לדון כשיש לפנינו ב' אפשרויות, או להאכיל לקטן נבילה או לשחוט בשבת, לא ישחוט אלא יאכילו נבילה, וכי תימא הרי חמור נבילה דעובר על לא תאכילום בכל כזית, מכל מקום הא כתב בבית יוסף (סי' שמ"ג) דאיסור לא תאכילום דנבילה אינו אלא איסור מדרבנן, ואם כן עדיף להאכיל לקטן נבילה דאינו אלא איסור דרבנן, ולא ישחוט בשבת דהוה איסור דאורייתא. ויש לדון בדבריו מכמה אנפי:

א. לא תאכילום הוה ספק דאורייתא ספק רבנן

הנה אשכחן בנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' א') דהביא דברי הבית יוסף דהוה מדרבנן, אך כתב בדעת הרמב"ם (פ"ג מהל' אבל הי"ב) דודאי הוה מדאורייתא.

ולפי זה נמצא דיש לבאר כוונת האחיעזר, דאף אם בעלמא נקטינן כהר"ן דכמה כזיתי נבילה חמירא מלשחוט בשבת, מכל מקום הכא בקטן, אע"פ שעובר על לא תאכילום בכמה כזיתים, מכל מקום מכיון דהלא תאכילום הוה רק ספק דאורייתא, אם כן איסור שחיטה בשבת חמיר מלא תאכילום.

ונלמד מכאן דדעת האחיעזר, דאיסור ודאי קל, חמירא טפי מאיסור ספק שלצד האיסור חמירא טפי, כגון כזית ספק חלב ספק שומן, וכזית דודאי נבילה, כזית דודאי נבילה חמירא טפי. [ועיינן מה שהארכנו בזה בגליון 170, פרשת כי תשא תשע"ו].

ב. ודאי דאורייתא

הנה מסקנת הנודע ביהודה (שם) דלכולי עלמא לא תאכילום הוה מדאורייתא. [נמשום הכי קטן הוה בר זביחה, אע"פ דאינו כשר לתפילין ואף כשהגיע לחינוך].

ואם כן לפי זה יש ללמוד מדברי האחיעזר דעדיף לשחוט ולא להאכילו נבילה, וכדכתבנו בקושיין על המשנה ברורה, דהרי כל הטעם שכתב האחיעזר להאכיל לקטן, היינו רק מפאת דלא תאכילום אינו אלא מדרבנן, ולפי הנודע ביהודה לא נאמר כן. ועיינן במשנה ברורה (סי' שמ"ג סק"ד) דכתב דלא תאכילום הוה מן התורה, אך לא כתב שזה לדברי הכל.

ג. האם תרי דרבנן חמירא מחד דאורייתא

הנה בבאר יצחק (או"ח סי' י"ד) כתב דתרי דרבנן חמירא מחד דאורייתא.

והעירו, דלכאורה מוכח מדברי האחיעזר דלית ליה האי סברא דהבאר יצחק, דהרי כתב דאם לא תאכילום הוה רק מדרבנן, עדיף להאכיל להקטן נבילה, אע"פ דעובר על כל כזית עכ"פ איסור דרבנן.

ד. טלטול הנר עדיף מלכבות הנר

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רע"ח סעי' א') דמותר לכבות הנר בשביל שישן החולה שיש בו סכנה.

וכתב במשנה ברורה (שם סק"א) דברמב"ם בפירוש המשנה מבואר דהיינו דוקא בשאי אפשר לעזור להחולה באופן אחר, כגון על ידי הוצאת הנר לחדר אחר, דאם לא כן בודאי עדיף להוציא הנר, ויעבור רק על איסור דרבנן דטלטול מוקצה, ולא יכבה הנר, דכך יעבור על מלאכה דאורייתא דמכבה.

חזינן מדברי המשנה ברורה דאין לכבות הנר כאשר יכול להוציאו, כדי שלא יעבור על איסור אחת דמכבה, אע"פ דלאידך גיסא, הרי כשמוציא הנר עובר על כמה איסורי דרבנן דטלטול מוקצה, דהרי בבסיס לדבר האסור יש איסור גם בהמשך הטלטול.

אלא בזה יש לעיין אם יש בהמשך הטלטול איסורים נוספים, דיש לדון דמכיון דתחילת הלקיחה היתה בהיתר משום פיקוח נפש, אם כן כולה הוה בהיתר. ונפקא מינה בזה בפשיטות, במי שהוציא נר מחדר של חולה, אם מותר לו להמשיך לצרכו עם הנר לחדר רחוק שהוא אפל.

אך אולי התם גרע, דגם בלא בסיס, השתא הוה לצורך דבר האסור לשמש בו, אבל להמשיך בנר להניחו במקום רחוק אף שיכול להניחו בקרוב, אולי יהא מותר. [ויש לדון מאיזמל של מילה, וצריך עיון בפוסקים].

ה. הוכחת הבאר יצחק להנ"ל

איתא בירושלמי בשבת (פ' ר"א דמילה ה"א) דלצורך חולה שיש בו סכנה שרינן להוציא מרשות לרשות, דהוה מלאכה דאורייתא, אע"פ שיכול לעשות מחיצת בני אדם, דהוה רק איסור מדרבנן.

ובבאר יצחק (שם) הביא ראייה מהכא דחזינן דלא התירו לעשות מחיצת בני אדם, מכיון דאיכא בזה הרבה איסורי דרבנן, דהרי בכל אדם איכא עוד איסור, והרבה איסורי דרבנן חמור יותר מאיסור אחד דאורייתא.

וכי תימא דיש לדחות, [ובכך ליישב דעת האחיעזר], דאיירי באופן שעל ידי שיעשה מחיצת בני אדם, יתמהמה מלהציל הנפש, אך באמת זה אינו, דהרי בירושלמי (שם) הקשה אמאי הביאו האיזמל של המילה דרך רשות הרבים, הרי היו יכולים לעשות מחיצה של בני אדם, ותיירץ דאסירא מדרבנן לעשות מחיצה של בני אדם, חזינן דאיירי בדאפשר, והלכך הוכיח בזה בבאר יצחק דכמה איסורים דרבנן חמירי.

אבל באמת חזינן מכל הפוסקים (מובא במשנה ברורה סי' שכ"ח ס"ק ל"ט) כשחולה מוכרח לשתות יין בשבת, ויש לפניו ב' אפשרויות, או שנכרי יבשל היין בשבת, או שישראל יבשל, אמרינן דעדיף שהנכרי יבשל, אע"פ דבזה יאסר היין מדרבנן משום יין נסך, ויעבור על האי דרבנן בכל שיעור שישתה, אלא חזינן להדיא דכמה איסורי דרבנן דיין נסך, קילי מחד דאורייתא דמבשל בשבת, והשתא תיקשי הך ירושלמי.

ואם הוה אמרינן כפרשת דרכים (דרך החיים דרוש י"ט) בתחילת דבריו, דהיתירא דפיקוח נפש רק לסיבה הגורמת הצלה, ומשום הכי לא שרינן לעבור על האיסור דביטול תרומה ברוב, הוה אתי שפיר, אך הא הפרשת דרכים רמי אנפשיה מדאמרין בגמרא (שם)

דהיכא דאפשר בחולין, שיעשר ולא יאכל טבל, חזינן דשרי לעבור על איסור דרבנן ולעשר, אע"פ דאינו צורך החולה עצמו. [וכן שאר אחרונים כתבו תירוצים אחרים, עיין בתשובות חתם סופר (יו"ד סי' ש"ט) ובחזון איש (דמאי סי' ט"ו סק"י)].

קדשי קדשים שנתערבו בקדשים קלים

קָחוּ אֶת הַמִּנְחָה וְגו' וְאֶכְלֶתֶם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְגו' וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר וְגו' (וי"ב-י"ד)

אמרינן בקרא דאת המנחה תאכלו במקום קדוש, והחזה דהשלמים תאכלו במקום טהור. ופירש רש"י, דהמנחה היא קדשי קדשים, והלכך נאכלים רק במקום קדוש והיינו בעזרה, משא"כ השלמים היא קדשים קלים, והלכך נאכלים בכל העיר, דלא בעינן מקום קדוש אלא סגי במקום טהור, דהיינו מקום שהוא טהור מליכנס שם מצורעים.

[ואע"פ דשלמי ציבור הוא קדשי קדשים, והינם רק לזכרי כהונה, וגם לא רק החזה ושוק נאכל לכהנים, הכא שאני דהוה קדשי שעה, ובה דינם כקדשים קלים, והינם מותרים לנשיהם כמבואר בקרא].

והנה נמצא דקדשי קדשים רק בעזרה וקדשים קלים בכל ירושלים. ויש לעיין מה יהא הדין אם נתערבו קדשים קלים מן במינו בקדשי קדשים:

א. לכהנים אסור לאכול בחוץ לעזרה, ומהו בנשי כהונה
הנה אם נתערבו קדשים קלים מן במינו בקדשי קדשים, אף שיש ששים, יהא אסור לאכול בחוץ לעזרה, שהרי יש להם מתירין בתוך העזרה.

[אך הרי נפסלו ביוצא, ואם כן אין להם מתירין לאוכלם כדינם, ואי דאיסור יוצא בטל ברוב, אך הא מכל מקום נפסלו. אלא דנפקא מינה בגוונא דאכתי הוה בתוך העזרה, דיהא אסור להוציאם לאוכלם בחוץ מכיון דיש להם מתירין לאוכלם בפנים].

אמנם לנשי כהונה יהא מותר לאכול כדין שלמים, דהאיסור דקדשי קדשים אין לו מתירין ובטל ברוב, ואם כן שוב יש לעיין אם יהא מותר לנשים לאכול חוץ לעזרה, דלדידהו מאי נפקא מינה בין חוץ לעזרה לתוך העזרה.

ב. ביכורים אינו בטל - ביאור החוות דעת
אך הנה חזינן במשנה בביכורים (פ"ב מ"ב) דביכורים שנתערבו בחולין אסורים חוץ לירושלים ואסורים לזרים. וצריך ביאור מהו הטעם דביכורים אינם בטלין בששים.

ונחלקו המגן אברהם והחזו"ת דעת בביאור הטעם, דעת החזו"ת דעת (סי' ק"ב, ביאורים סק"ח) דטעמא דמתניתין, דגבי ביכורים יש לזר שני איסורים כשאוכל חוץ לירושלים, איסור זרות ואיסור דחוץ לירושלים, ונהי דאיסור זרות בטל בששים דאין לו מתירין, אך איסור דחוץ לירושלים אינו בטל ברוב, דהרי יש לו מתירין דיכול לאכול בירושלים, והרי זה כדינא דהצמח צדק שהביא הגרע"א (קמא סי' ס"ה) דביש שני איסורין, חד יש לו מתירין וחד אין לו מתירין, בטל האין לו מתירין, ולא בטל היש לו מתירין.

שמעינן מדברי החזו"ת דעת, דאם משום פיקוח נפש צריך זר לאכול ביכורים, ויכול לאכול או חוץ לירושלים או בתוך ירושלים, יאכלנו בתוך ירושלים, דכך יעבור רק באיסור זרות ולא באיסור דחוץ לירושלים.

ג. ביכורים אינו בטל - ביאור המגן אברהם
אך המגן אברהם (סי' ש"ח סק"ב) סבירא ליה דטעמא דמתניתין לא משום איסור דחוץ לירושלים, אלא משום איסור זרות, דכיון דהוה דבר שיש לו מתירין לכהנים, דהרי יכולים לאכול בירושלים, ומהאי טעמא נאסר לכהנים חוץ לירושלים, אם כן נאסר נמי לזרים, דאע"פ דלזרים אין לו מתירין, מכל מקום כיון דלכהן הוה דבר שיש לו מתירין אף לזר אסור. [והגרע"א (גליון או"ח סי' ש"ח) כתב דהא דפירש המגן אברהם הכי היינו משום דלית ליה לדינא דהצמח צדק הנ"ל].

וכתב הגרע"א (גליון שם) דבאמת בתוך ירושלים, יהא מותר

לזרים, משום דאז מותר לכהנים.

הנה חזינן מדברי המגן אברהם, דאם לאדם אחד לא בטל מכיון דהוה דבר שיש לו מתירין, אם כן הוא הדין לכולם לא בטל, אע"פ דלדידהו הוה אין לו מתירין.

ד. תרומה בימי טומאתם

כתב עוד הגרע"א (שם) דלדברי המגן אברהם, תרומה דבטלה במאה ושריא לזרים, מכל מקום בימי טומאתם תהא אסירה לזרים, כיון דאסירה לכהנים בימי טומאתם, דהוה לכהנים דבר שיש לו מתירין, דיכולים לאוכלה לאחר זמן.

ולחזו"ת דעת נמי יהא הדין כן, דאיסור טמאה לא פקע כיון דהוה ליה דבר שיש לו מתירין.

[ולפי זה נמי צריך לומר דזר שצריך לאכול תרומה משום פיקוח נפש, ויכול לאוכלה או בטומאה או בטהרה, [וכגון שאינו מטמאה דלא הוכשרה], יצטרך לאוכלה בטהרה].

ה. להאמור יהא מותר לאכול בתוך העזרה

מעתה לענין נידון דידן, דחטאת בטלה ברוב שלמים, אם יהא מותר לנשי כהנים לאכלה, הנה בין להחזו"ת דעת ובין להגרע"א אליבא דהמגן אברהם יהא מותר לנשי כהנים לאוכלה בעזרה, דהרי גם לכהנים, בעזרה הוה דבר שאין לו מתירין.

אך לענין לאוכלה חוץ לעזרה לנשי כהנים, יהא אסור, דהאי איסור הוה יש לו מתירין להזכרים.

ו. לולי דברי הגרע"א והחזו"ת דעת

אך הנה כל זה לדברי הגרע"א והחזו"ת דעת, אך הוא חידושא רבנא, דכל תרומה שעולה באחד ומאה דמותרת לזרים, מכל מקום תהא אסירה להם בטומאתם.

ולולי דבריהם היה נראה, דכל שהתרנו לזרים, הפקיעו חכמים דין תרומה אף לאיסורים שיש להם מתירין. ולפי זה בביכורים דאסרינן לאכול חוץ לירושלים, תהא אסורה לזרים אף בירושלים, דאם היתה מותרת לזרים בירושלים לא שייך לאסור עליהם חוץ לירושלים.

והא דמפליגין דלענין תרומה בימי טומאתן שרינן לגמרי, ולענין ביכורים אסרינן לגמרי, הוא מפאת דימי טומאה הוי כמיעוטא ונגרר אחר רוב ההלכות, וכיון דהותר לזרים הותר לגמרי, משא"כ בביכורים חוץ לירושלים, כיון דאסרינן ממילא אסרינן לזרים. [וממילא יהא גם אסור לכהן טמא אף היכא דלא הוה יש לו מתירין, כגון שאינו יכול לטבול, או כגון שעד שיטבול יתקלקל המאכל].

ולפי זה בנידון דידן דחטאת שנתערב בשלמים יהא אסור לנשי כהנים לאכול אף בעזרה. וכל זה לולי דברי רבותינו דלדבריהם נמצא דאינו כן.

ז. דעת הר"ש דלא כהנ"ל

שוב ראיתי בר"ש בביכורים (שם) דסבירא ליה דביכורים שנתערבו בחולין, באמת מותרין לזרים, ומותרים גם חוץ לירושלים, וגם לכהנים חוץ לירושלים כיון דהותרו לזרים, והא דתנן דביכורים אוסרים בכל שהוא, היינו דוקא בנתערבו בתרומה, דבזה אין הנידון לזרים אלא רק על ירושלים.

והנה להר"ש בחטאת שנתערבה בשלמים דיש ששים, כיון דיהא מותר לזרים דהיינו לנשי כהנים, יהא מותר גם לאכול חוץ לעזרה בתוך ירושלים. [ואולי דוקא בביכורים בחולין דהוה חולין גמורים, משא"כ חטאת בשלמים דנשאר שם קדשים].

והנה המגן אברהם שכתב שכיון דלאחרים הוה יש לו מתירין, ממילא אסירה גם לו, אע"פ דלדידהו הוי אין לו מתירין, הוא רק לפי הרמב"ם, אבל לפי הר"ש אין ראייה. [אך לא נוכל לומר דלהר"ש יש ראייה להיפוך, דכיון דמותר למבשל יהא מותר לאחרים, דיש לומר דדוקא התם דבטל שם ביכורים].

והנה להר"ש ודאי תרומה שעולה באחד ומאה, מותרת גם בימי טומאה כיון דהותרה לזרים.

עתה ראיתי באור שמח (פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ז) באורך בהאי דינא דביכורים וקדשים שנתערבו.

ודע דיש לעיין בסוגיא דיבמות (פ"א ב') גבי חתיכות קדשים דאמרינן דקדשים אין בטלים ברוב. [ובזה תירץ בחזון איש במכתב שנדפס באבן ציון קושיית הכרית ופלתי (סי' ק"א ס"ק א ד"ה ויש) המובאת בחו"ד (סי' ק"א סק"ה) אמאי אמרינן דאם יש חד קרבן פסח וארבע שלמים שיש איסור חזה ושוק לכהנים מפאת שלא למנוי דיתבטל ברוב].

בעניני פסח - ענף א'

מכתב בענין חמשה שנתערבו פסחיהן

לכ' מו"ר הגרא"ג שליט"א

הנה זה עתה יצא לאור ספר ושמו 'קרואי מועד' ומוצאים בו הרבה חידושים ממו"ר הדר"ג שליט"א, וראה ראיתי בשיעור מתאריך ד' חוה"מ פסח תשנ"ו שהביא קושיית הגרע"א על מה שכתבו תוס' (חגיגה ד' א' סדיה אלא) דטומטום אינו מביא קרבנות ויתנה דעל הצד שהוא נקבה הר"ז נדבה, משום דא"י לסמוך, והק' הגרע"א דאכתי יתנה דעל הצד שהוא נקבה הר"ז חולין, ויסמוך, ואח"כ יקדיש על הצד שהוא נקבה, עכתו"ד הגרע"א.

ובהיות שזה מכבר ה' לי הרהורי דברים בזה ולא העזתי להציעם, אבל השתא שראיתי שמו"ר שליט"א כבר נחית לדברי הגרע"א אלו, אמרתי אשיחה וירוח לי.

הנה קושייתו דהגרע"א לא על התוס' אלא על הגמ' בפסחים גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן (פ"ה ע"ב) דמבואר בגמ' דאינם מביאים פסח שני בתנאי דאם אינם חייבים הר"ז נדבה, ומתרץ בגמ' משום דקמבטל מצות סמיכה, ותיקשי גם שם קושיית הגרע"א הנ"ל, וצ"ע על רבינו הגרע"א מדוע נקט קושייתו על התוס' ולא על הגמ'.

ועוד קשה לי, דלכא"ל קושיית הגרע"א על התוס' ל"ק כלל, דהרי מבואר ביצה כ' א' דקיי"ל כב"ה דמביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן משום דבעינן תיכף לסמיכה שחיטה. וא"כ אף כאן בטומטום דהק' הגרע"א שיתנה ויסמוך, מתי יתנה, אם בעריו"ט הרי לא מקיים תיכף לסמיכה שחיטה, ואי ביו"ט הרי אינו יוכל לסמוך כשיש ספק שמא הבהמה חולין, שהרי סמיכה אסורה משום שבות.

ואין לתרץ דהרי בין כך מקריב הבהמה בחוה"מ ואז יעשה התנאי, הא ליתא, דהרי אם לא חזי בראשון לא מקריב בשני, ורק היכא דהיום גורם בזה כתבו תוס' דמקריב בשני, אבל בני"ד דא"י להקריב ביו"ט מצד חסרון סמיכה א"כ הוי אינו ראוי בראשון מצד עצמו ולא מצד היום, והגם דכל מאי דאינו יכול לסמוך בראשון הוא מחמת היום, מ"מ כיון שלמעשה אינו ראוי לסמוך חשיב אינו ראוי מצד עצמו, וא"כ דברי הגרע"א צע"ג, ומיהו על הגמ' בפסחים שפיר תיתכן קושייתו.

ואבקש מוטו אם יוכל הדר"ג להאיר עיני הטרוטות בדברי אורן של ישראל הגרע"א ז"ל.

מינאי תלמידו המתאבק בעפר רגלו
ישראל גריינימן, זכרון יעקב, [צ"ל]

תשובת רבינו זצללה"ה

אשר הק' על הגרע"א דהו"ל להקשות על הגמ' בפסחים אמאי מבטל סמיכה, יקדישו תחילה להצד שפטורים מפסח שני ויסמכו, ואח"כ

עניני שבת

להסיר האבן, (שו"ת דבר שמואל סי' קע"ג), או מפאת דהוה על ב' מקומות, (תוספת שבת שם ס"ק י"ד, ובהגרע"א שם סע' ד', וביאור הלכה שם). ולביאור השני, הכי נמי בנידון דידן לא חשיב בסיס לאיסור ולהיתר.

ג. האם יכול לנער

ואם נימא דהארון הוה בסיס לדבר האסור ולמותר, אם כן יכול לנער הימנו המגירה ולהוציא האוכל.

אך דינא דניעור דשרי, היינו דוקא משום טלטול מן הצד, דשרינן לצורך דבר המותר ולא לצורך דבר האסור, כדכתבו תוספות בשבת (מ"ג ב' ד"ה דכ"ע), ומעתה יש לעיין כשמכופף הארון על מנת שתצא הימנו המגירה על מנת להוציא האוכל, האם חשיבא לצורך דבר האסור או לצורך דבר המותר, דאם חשיבא לצורך שהמגירה תצא החוצה, הוה ליה לצורך דבר האסור, ואם חשיבא לצורך שנוכל לקחת האוכל הוה ליה לצורך דבר המותר.

והנה כתב בחזון איש (מועד סי' מ"ז סק"ה) בסוגיא דמוכני, דטלטול המוכני הוה לצורך דבר האסור שצריך את המוכני, ואם כן הוא הדין נימא הכי בנידון דידן. אך יש לחלק דהכא קיל, דרצונו רק באוכל ואין המגירה משמשת, ולא דמיא למוכני.

עובדא במוקצה

הנה עובדא הוה בארון עם מגירות, ובאחת המגירות הניח אוכל לשבת, והיה בהמגירה ארנק עם כסף. ויש לדון בזה כמה אנפי:

א. בסיס לדבר האסור

הנה המגירה הוה בסיס לדבר האסור, דהארנק יותר חשוב מן האוכל. [נחשיבא מניח ולא שוכח, דכאשר הניח האוכל לא חשב מידל]. אך הארון יש לומר דהוה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר של שאר המגירות.

ובמשנה ברורה (סי' ש"י סס"ק ל"א) אייתי בשם חיי אדם דהארון לעולם לא מיתסר, כיון דהמגירה בעצמותה היתר, ואם כן נעשה הארון בסיס לאסור ולמותר. וצריך עיון דמכל מקום המגירה נאסרת משום בסיס.

ב. איסור והיתר במקומות נפרדים

אבל בנידון דידן עדיפא, דיש מגירות אחרות, והנה זה כד נימא דאף בנמצא האיסור וההיתר במקומות נפרדים חשיבא בסיס לדבר האסור ולמותר, והנה חזינן (שו"ע סי' ש"ט סע' ד') לענין אבן על פי החבית, דבמניח האבן מדעתו, מיתסרא החבית משום בסיס, ותיקשי, הרי החבית הוה בסיס לאסור ולהיתר, דהרי חוץ מהאבן הוה גם בסיס להיין שבתוכו. ואשכחן ליישב, או משום דאי אפשר למזוג היין מבלי

לעילוי נשמת
עליזה בת סלימה
נלב"ע כ"ח אדר ב'
תנצב"ה

נא לתרום להדפסת
הגיליון
סוקולוב 17 א' דירה 7 ב'ב
פקס 0737263949
טל' 035703949
בין 7.30 עד 9.00

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת שמייני

"החסידה - שעושה חסד עם חברותיה"

"ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם וגו'." ואת החסידה וגו'." (פרק י"א פסוק י"ג - י"ט).

לרעך, אלא אהבת עצמו הוא, שכעת דואג הוא לחברו ואח"כ חברו לו, וזה נגד מצוות התורה, שצריך לאהוב את כל אחד מישראל אפילו שאינו חבר בחברה זו, ואף במי שעשה לו רעה נאמר "לא תקום ולא תטור" וצריך להיטיב לו. והרב סיים, "חלילה לך מלהכנס לחברה זו, שנגד התורה היא". רואים בדבריו יסוד גדול שאדם שעושה חסד רק עם חברו זה לא מראה על מידות טובות. התורה מצווה שכל אחד מישראל ינהג במידות טובות כלפי כל כלל ישראל, ולא רק כלפי חבריו. מידה זו שאדם מתחסד רק כלפי חבריו אינה מוגדרת כחסד ואהבת הזולת, אלא היא באה מאהבת עצמו שרוצה שיעזרו לו בעת הצורך.

ולפי זה מובן מאוד למה חסידה נחשבת כעוף טמא, שחסידה עושה חסד רק עם חברותיה, ולא עם כל העופות, ומידה כזו לא רק שהיא לא מידה טובה אלא היא גם מידה רעה שמראה על אהבת עצמה, וממילא זה עצמו סיבה להחשיבה לעוף טמא.

ופרש"י, "החסידה, זו דיה לבנה וגו', ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במזונות".

לכאורה אם לחסידה יש את המידה הטובה הזו, שעושה חסד עם חברותיה, א"כ יש לעיין למה היא נחשבת כעוף טמא ואסורה באכילה, הלא מן הראוי היה שעוף שיש לו כאלו תכונות ומידות טובות שעושה חסד עם חברו שיחשב עוף טהור.

ונראה דהנה בספר "בטוב ירושלים" למגיד הירושלמי הגר"צ רבי בן ציון ידלר זצ"ל, מספר על שאלה ששאל את המהרי"ל דיסקין זצ"ל, ואלו דבריו "זכורני כשנוסדה חברה חשאית, שמטרת יסודה היה שכל אחד מהחברה יעזור לרעהו בחברה וחוזר חלילה, נכנסתי לפני הרב מבריסק ושאלתיו דעתו על זה. בראשונה אמר לי, "מאי נפקא לך מיניה". ורק אחרי שאמרתי לו שלפי דעתי דבר נכון הוא, כי הרי יסודם הוא במצוות "ואהבת לרעך", אמר לי שענין זה אינו כלל בגדר "ואהבת

"איסור סחורה בשרצים"

"וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא, תנור וכירים יותץ טמאים הם, וטמאים יהיו לכם." (פרק י"א פסוק ל"ה).

סחורה בפירות שביעית ונבלות ושרצים

הנה הט"ז מקשה על השיטות שסוברים בדעת התוס' שאיסור סחורה בנבלות, טרפות, שקצים ורמשים הוא רק מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא בעלמא, מהתוס' בסוכה (דף ל"ט א', ד"ה וליתיב).

דהנה התוס' בסוכה מוכיח לגבי דין איסור סחורה בפירות שביעית, שלא כל מכירה של פירות שביעית מוגדרת כסחורה. ותוס' מביא הרבה דוגמאות של מכירת פירות שביעית שאע"פ שזה מכירה גמורה, מ"מ אינו מוגדר כסחורה לענין איסור סחורה בפירות שביעית.

ובסוף כתב התוס', "ואפשר הקונה מחבירו כדי להרוויח ולמכור ביוקר, היינו נמי סחורה". שאם מטרת הקניה של הפירות היא כדי להרוויח, שדעתו למכור אח"כ את הפירות לאחרים ביוקר, הרי מכירה זו מוגדרת כסחורה שאסורה בפירות שביעית.

ותוס' הוכיח את דבריו מהמשנה בשביעית, וכתב "ובפרק ז' דשביעית תנן שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים, לא משכחת שיהו כולם שווים לענין סחורה אלא כי האי גוונא, דבהדיא שרא רחמנא למכור כדכתיב או מכור לנכרי". וביאור דבריו דבמשנה כתוב ביחד שבעה דברים שאסורים בסחורה, ומשמעות הדברים שאיסור סחורה בכלם הוא שווה, שגדר איסור סחורה של כולם אחד הוא. אלא שבאמת זה לא יתכן שהרי הגמרא דורשת על נבילה את הפסוק "או מכור לנכרי" שמותר למכור את זה לגוי, שכלפי זה אין איסור סחורה. וכן בשרצים דורשים את הפסוק לכם שלכם יהא שאם נזדמנו לו שרצים טמאים מותר למכור. ודבר זה הוא רק בנבלות, טרפות, שרצים ורמשים, ואילו בשאר

בגמ' בפסחים (דף כ"ג א') דורשים מהפסוק יהיו - בהוייתן יהיו, שיש איסור סחורה בשרצים. ואיתא בגמ', "והרי שרצים דרחמנא אמר שקץ הוא לא יאכל, ותנן צידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מינין טמאין מותרין למוכרן לנכרים, (דיוקא שנזדמנו דלא מצרכינן להו להפקירן, אבל לכתחלה אסור לחזר אחריהן, כדתנן התם במסכת שביעית אין עושין סחורה לא בנבילות וטרפות ולא בשקצים ורמשים, רש"י). שאני התם דאמר קרא לכם שלכם יהא, אי הכי אפילו לכתחילה נמי, שאני הכא דאמר קרא יהיו בהוייתן יהו".

מבואר בגמרא שכל השרצים האסורים באכילה אע"פ שהם מותרים בהנאה, מ"מ יש בהם איסור סחורה, וזה היתור בפסוק "וטמאים יהיו לכם" בא לומר שלכתחילה אסור לחזר אחרי שרצים טמאים כדי למכורם שיש בזה איסור סחורה, ורק כאשר נזדמנו לו יחד עם כל הדגים מינין טמאים מותר למכורם כדי שלא יפסיד את טרחו.

איסור סחורה דאורייתא או דרבנן

והנה בגדר איסור סחורה בשרצים נחלקו הראשונים אם הוא דאורייתא והלימוד מהפסוק "יהיו - בהוייתן יהיו" הוא לימוד גמור, או שהוא דין דרבנן והפסוק הוא אסמכתא בעלמא.

התוס' בפסחים (ד"ה אמר קרא) כותב בפשיטות שהוא דין דאורייתא, ובתרומת הדשן מביא מגיליון התוס' שכתב על דברי התוס' שהוא דאורייתא "דלאו דאורייתא ממש קאמר, דבאמת אינו אלא מדרבנן דאסמכתא בעלמא הוא". ועיין בט"ז (יו"ד סימן קי"ז סק"א) שהביא את דעות הראשונים בזה.

בזה שאין איסור סחורה בנבלות, הלא כאן במשנה לא מדובר על איסור דאורייתא אלא על איסור דרבנן.

אלא מוכח בדעת התוס' שדין איסור סחורה בנבלות ובשרצים הוא דאורייתא והדרשה "היו - בהוייתן יהיו" הוא לימוד מדאורייתא, ומעתה מקשה התוס' איך המשנה כותבת ביחד את כל הדברים שיש בזה איסור סחורה שמשמע מזה שגדר האיסור בכולם אחד הוא, הלא בנבלות ובשרצים אנו רואים שיש פסוקים שמתירים סחורה באופנים מסויימים, א"כ איסור סחורה אינו שווה בכולם, שמה שאסור בזה מותר בזה, ומה שמותר בזה אסור בזה. ולכן תוס' מוכיח מכאן שיש סוג סחורה מסויים שזה אסור בכולם, ועל סחורה זו כוונת המשנה לכלול את כולם ביחד לומר שבכולם יש באופן הזה איסור סחורה. הט"ז מביא את דברי התוס' הללו, ומקשה מזה על הסוברים שלא יתכן לומר שהאיסור הוא דאורייתא, הלא בתוס' מוכח שהוא איסור דאורייתא.

אין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר

ומיישב הט"ז שבאמת יתכן שאיסור סחורה הוא רק מדרבנן, ומ"מ תוס' מוכיח מהפסוק שאין איסור סחורה באופנים מסויימים, משום שאין כח ביד חכמים לאסור דבר שמפורש בתורה להיתר, וממילא אם בפסוק יש דרשה מפורשת שאין איסור סחורה באופנים מסויימים, וא"כ אם בנבלות כתוב או מכור ודורשים את זה שהכוונה שאפשר למכור לנכרי, ובשרצים כתוב לכם שלכם יהא שאם נזדמנו לו שרצים יכול למוכרם, הרי חייב להיות שחכמים לא יאסרו את הדבר הזה שהוא נדרש מהפסוק להיתר. ולכן בהכרח שכל איסור סחורה שיש בזה מדרבנן, הוא לא כולל את הדברים שנכתבו בתורה להיתר. וע"כ מקשה התוס' איך המשנה כוללת את כל הדברים שיש בזה איסור סחורה ביחד, בזמן שלמעשה בכל דבר איסור הסחורה שונה מחברו, ומה שאסור בזה מותר בזה.

הדברים האסורים אין התר למכור לגוי או כשנזדמן, אלא איסור הסחורה הוא גם באופנים הללו. ומעתה הוקשה לתוס' איך יתכן שהמשנה כותבת את כולם ביחד שיש בהם איסור סחורה, בזמן שבכל אחד איסור הסחורה הוא גדר אחר, שהרי בחלק מהדברים שכתוב במשנה שאסור בסחורה יש אופנים שדורשים מפסוקים שמותר לסחור בהם.

אלא מוכיח התוס' מזה שיש סוג סחורה אחד שבזה האיסור שווה בכולם, שכל הדברים הללו נאסרו בסחורה הזו, וכלפי זה כתוב במשנה שכל אלו הדברים אסורים בסחורה. ולכן תוס' רוצה להוכיח שאם קונה מחברו כדי להרוויח ולמכור ביוקר, זהו מין סחורה שאסורה בכל שבעת הדברים הללו בשווה ללא שום צד התר, וזהו הצד השווה שכולם אסורים בו, ועל זה כוונת המשנה להכליל את כולם באיסור סחורה אחד, שאת כולם אסור לקנות כדי למכור אח"כ את זה ביוקר.

בדעת התוס' יש להוכיח שהוא איסור דאורייתא

ולכאורה אם איסור סחורה בנבלות, טרפות ושרצים הוא רק מדרבנן, והפסוק שלומדים ממנו איסור סחורה הוא רק אסמכתא בעלמא, א"כ תמוהים מאוד דברי התוס' מה הוקשה לו על המשנה בשביעית שכתוב שם את כל הדברים שיש בזה איסור סחורה ומשמע מזה שגדר האיסור בכולם הוא אותו דבר, וממילא מקשה התוס' הרי באמת איסור סחורה בכולם אינו אותו דבר שבנבלות וטרפות והוא הדין בשרצים יש פסוק שמתייר באופנים מסויימים סחורה.

ולכאורה תמוה מאוד מה הקושיה, הרי מן התורה אין איסור סחורה בנבלות ושרצים, וכל הפסוקים של איסור סחורה הוא רק אסמכתא, וא"כ בהכרח שכאשר כתוב במשנה שיש בזה איסור סחורה, הכוונה היא איסור מדרבנן. ומעתה יתכן מאוד שבאיסור דרבנן נאסרו כל האופנים של סחורה בנבלות ושרצים, וממילא מה התוס' מקשה מהפסוק שרואים

*

אם יש כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר - במלווה עם הבית אם מותר לו לדור שם

גמורה היא מדרבנן, ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם".

מבואר בלשון התוס' כיסודו של הט"ז שאע"פ שבדיני ריבית דבר זה מוגדר כריבית דרבנן, מ"מ כיון שבבתי ערי חומה התורה התירה את זה, ממילא חכמים לא העמידו שם את דבריהם. רואים מזה שבדבר שכתוב מפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו, ולכן בבתי ערי חומה כיון שהתורה התירה למוכר להחזיר את הכסף ולקחת בחזרה את הבית, ע"כ בזה חכמים לא העמידו את דבריהם ולא אסרו שם את זה מדין ריבית. ומפורש כדברי הט"ז שבכחאי גוונא אין כח ביד חכמים לאסור.

תקנת חכמים מחמת תקלה ומכשול, ומחמת סייג

אמנם באמת בדקדוק לשון התוס' יש לדייק שלא כדברי הט"ז, דלשון התוס' הוא "ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם", משמע שבאמת מעיקר הדין יש כח ביד חכמים לאסור אפילו דבר המפורש בתורה, אלא כאן בבתי ערי חומה לא רצו חכמים להעמיד את דבריהם. והביאור בזה הוא דאע"פ שיש כח ביד חכמים לאסור גם דבר המפורש בתורה, אולם כדי לעשות כן צריך סיבה מאוד חזקה שחייבים לתקן ולאסור את הדבר המפורש בתורה להיתר. ובכל תקנות חז"ל כשראו שיש צורך מסויים לתקן את זה תיקנו, ואסרו את הדבר שהיה נראה להם שצריך לאסור וכן כחאי גוונא. אבל כדי לתקן תקנה ולאסור איסור כנגד דבר המפורש בתורה להיתר, לא מספיק עצם הדבר שרבנן ראו צורך לתקן כן, אלא בזה צריך שתהא סיבה מוכרחת מאוד כדי לתקן כן, ואם הסיבה אינה מספיק מוכרחת הרי בזה חכמים לא רצו להעמיד את דבריהם ולא אסרו את המותר.

ויסוד הדבר הוא דהנה בתקנות חז"ל יש שני סוגי תקנות, יש מקומות שרבנן ראו שיש חשש של תקלה ומכשול באיזה דין מדיני התורה, שמחמת שדבר מסויים מותר לעשותו זה גורם שיגיעו לידי תקלות ואיסורים, ולכן עשו גזירה ותיקנו לאסור את המותר כדי שמכח זה לא יגיעו לידי איסורי דאורייתא. ובאופן הזה נראה שבוודאי גם בדין

ונראה דמהתוס' בבבא מציעא (דף ס"ד ב') יש להביא ראייה ליסודו של הט"ז שדבר שמפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו, דהנה במשנה באיזהו נשך תנן, "המלווה את חברו לא ידור בחצרו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית". ובתוס' מביא את דעת ר"ת שסובר שכל מה שיש איסור ריבית כששוכר ממנו את הבית בפחות, זהו דווקא כאשר שוכר את הבית לאחר ההלוואה, אבל אם כל ההלוואה היתה על הבית, שלקח את הבית בתור משכון על הלוואה, מותר לדור בבית בפחות כשהוא מנכה לו כל שנה סכום קצוב מהלוואה. ואין זה מוגדר כריבית כיון שהסכום הקצוב יורד בקביעות מדמי הלוואה גם אם לבסוף יקרה איזה נזק לבית שיפול או ישרף ולא תהיה אפשרות לדור בו, א"כ הסיכון הזה שלוקח את הבית ומשלם בדעתו סכום קצוב גם אם בסוף הבית לא יהיה ראוי לדירה, זה סיבה שהדיור בבית בסכום פחות מדמי שכירות לא יחשב כריבית, אלא הסכום הוא פחות מחמת הסיכון הזה ולא מחמת ריבית. ודבר זה דומה למשכונא של כרם דמבואר בגמ' (דף ע"ב א') שאינו נחשב לריבית מחמת הסיבה הזו.

והקשה התוס' מהגמ' בערכין (דף ל"א א') שכתוב לגבי המוכר בית בבתי ערי חומה שהוא יכול לגאול את הבית כל שנים עשר חודש, ואיתא בגמ' דדבר זה הוא ריבית גמורה והתורה התירה. שכאשר המוכר חוזר וגואל את הבית תוך שנים עשר חודש, נחשב הדבר שהלוקח דר בבית בחינם שאינו משלם על הזמן שדר בתוכו, אלא המוכר צריך להחזיר לו את כל הכסף בשלמות, וא"כ בשכר המתנת מעות שלו כשהיו ביד המוכר הותר לו לדור בו בחינם, וזהו ריבית גמורה, אלא איתא בגמרא שבבתי ערי חומה התורה התירה וקבעה שאין בזה איסור ריבית.

ולכאורה לדעת ר"ת תמוה למה זה נחשב כריבית גמורה, הרי כיון שכאשר לוקח את הבית יש סיכון שמא בסופו של דבר לא יוכל לדור בו שיפול או ישרף, א"כ התשלום הוא על הסיכון הזה ואינו מוגדר כריבית דאורייתא, ולכל היותר זה רק אבק ריבית כמו שמבואר במשכונא של כרם ולא ריבית דאורייתא.

וכתב התוס' ליישב, "ולפירוש רבינו תם צריך לומר דהכי פירושו רבית

ובאופן כזה אם הדבר המותר הוא מפורש בתורה להיתר, חכמים לא רצו להעמיד את דבריהם ולאוסרו. ובזה מדבר התוס' בבבא מציעא לענין ריבית דמה שחכמים גזרו במלווה על הבית שיחשב כריבית, הוא רק בגדר סייג כדי להרחיק ולשמור את האדם מאיסור ריבית, אבל זה לא דבר שיש בו חשש שאם לא יהא אסור יבואו מחמתו לאיסור ריבית. ולכן בזה כותב התוס' שחכמים לא רצו להעמיד את דבריהם במקום שהתורה התירה להדיא, שכזו גזירה שהיא רק משום סייג, חכמים לא רצו להעמידה במקום שמפורש בתורה להיתר. וממילא אין מדברי התוס' הוכחה לדעת הט"ז שאין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר, אלא להפך, מדיוק לשון התוס' היה נראה שיש כח ביד חכמים לאסור גם דברים המפורשים בתורה להיתר, אלא שבמקום כזה שהגזירה היא רק משום סייג חכמים לא רצו להעמיד שם את דבריהם.

”בטומאת נבילה אם היא רק לאחר מיתה”

”וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב”. (פרק י"א פסוק ל"ט).

שחיטה נפסלה בשחיטה קרינן בהו וכו'.

איסור נבילה וטומאת נבילות

ובספר ”תבואת שור” מיישב שיש חילוק בין איסור נבילה לטומאת נבילות, שבוודאי איסור נבילה יכול לחול בבהמה מחיים, אבל טומאת נבילות לא חלה מחיים אלא לאחר מיתה. וממילא הרמב"ם מדבר לענין איסור נבילה ובזה כתב שבניקב הושט חל בבהמה דין ”נבילה מחיים”, וכל דיני איסורי נבילה כבר מחיים חלו בה, שאיסור נבילה לא יתחדש בה רק לאחר השחיטה, אלא כבר מחיים יש בה דין איסור נבילה. אבל בגמ' מדובר לגבי טומאת נבילות, ובזה אמרין שטומאה לא חלה בבהמה מחיים אלא לאחר מיתה, דמדיני הטומאה הוא שהטומאה תחול רק לאחר מיתה, ואע"פ שכבר חלו בה דיני נבילה מחיים מ"מ אינה מטמאה אלא לאחר מיתה. וממילא אין סתירה בין ההלכה של ”נבילה מחיים”, להלכה שאינה מטמאה אלא לאחר מיתה, שלגבי טומאה יש דין מיוחד שחלות הטומאה חל רק לאחר מיתה, ואינו תלוי בדיני נבילה, וגם כאשר חל בבהמה דין נבילה אבל אם הבהמה עדיין חיה לא שייך שיחול בה טומאת נבילה.

הרי מיתה ודאי

ונראה דלפי זה יש ליישב את דברי התורה כהנים שדורש מהפסוק ”וכי ימות מן הבהמה, הרי מיתה ודאי”, לומר שבטומאת נבילות חלות הטומאה חל רק במיתה וודאי, שאפילו במקומות שכבר חל בבהמה דין ”נבילה מחיים” וכבר מחיים יש בה איסור אכילה מדין נבילה, מ"מ דיני טומאת נבילות אינם חלים בה אלא לאחר מיתה. וזהו באמת דין מחודש שדיני הטומאה בנבילה אינם תלויים בחלות דין נבילה בבהמה, אלא רק במיתה וודאי, וכל זמן שהבהמה לא מתה אין בה טומאת נבילה אפילו שכבר יש בה דיני נבילה.

[ועיין בתבואת שור, שהביא שגם רש"י בחולין (דף קי"ז ב') מביא את הפסוק שכתוב בנבילה ”וכי ימות מן הבהמה”, ללמוד מזה שטומאת נבילות חל רק לאחר מיתה, ואם הבהמה עדיין מפרקת שלא מתה לגמרי אינה מטמאה טומאת נבילות. דאיתא במשנה שם ”השושט בהמה טמאה לעובר כוכבים ומפרקת, מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות עד שתמות או עד שיתז את ראשה”. ופרש"י, ”אבל לא טומאת נבלות עד שתמות, דהא וכי ימות מן הבהמה כתיב”.

ומבואר בזה שיש בפסוק הזה דרשה מיוחדת ללמד שטומאת נבילות חל רק לאחר מיתה גמורה, ואם הבהמה עדיין מפרקת, אפילו שלענין טומאת אוכלין היא נחשבת כמתה ויש בה טומאת אוכלין, אבל לגבי נבילה התחדש בפסוק הזה שהטומאה חלה רק לאחר מיתה וודאי וצריך שימות בה גם ענין הפירכוס”].

המפורש בתורה להיתר, הרי אם חז"ל יראו שיש בו חשש שמחמתו יגיעו לידי איסורי דאורייתא, הרי יש כח בידם לאוסרו, והם יאסרו את הדבר הזה אע"פ שהוא מפורש בתורה להיתר.

אבל יש עוד אופנים שחז"ל תיקנו דבר משום סייג, שבאמת בעצם הדבר הזה שמותר לעשותו אין בו חשש גמור של פירצה שמביא לידי איסורים, אלא שרבנן עשו סייג כדי לגדור ולהרחיק את האדם מהאיסור הרחק גמור לכן אסרו את הדבר המותר. וכעין מה שמצינו בגמ' בנדה (דף ג' ב') בדברי הלל שאמר לשמאי ”הכי קאמר ליה הלל לשמאי, אין טעמא קאמרת (שלא לגזור) וכו' ומיהו עשה סייג לדברך, דמאי שנא מכל התורה כולה דעבדינן סייג”. רואים מזה שגם בדבר שמותר על פי הדין לגמרי ואין בו חשש גמור שייבא לידי איסורים, הרי יתכן שחכמים יעשו בזה סייג ויאסרו בזה כדי להרחיק את האדם מהעבירה.

ובתורת כהנים איתא, ”וכי ימות מן הבהמה, הרי מיתה ודאי”.

לכאורה דברי התורה כהנים הללו תמוהים, למה צריך דרש מיוחד בפסוק לומר שטומאת נבילה היא רק במיתה וודאי, הלא כל המציאות של נבילה היא שהבהמה מתה בלא שחיטה או שנשחטה שחיטה פסולה, וא"כ החפצא של נבילה שייך לחול רק לאחר מיתה ושחיטה, ובאמת זהו מה שכתוב בפסוק ”וכי ימות מן הבהמה”. וממילא לא מובן מדוע בתורת כהנים צריך להדגיש ולדרוש את הפסוק שנבילה היא רק כשהבהמה מתה וודאי, הרי זה הפשטות של הפסוק, וגם רק לאחר מיתה שייכת המציאות של נבילה. וא"כ קשה באיזה אופן היה סלקא דעתך לומר שייך נבילה גם בשעה שהיא לא מתה וודאי, שמשום כן הפסוק צריך למעט ולומר שטומאת נבילות חלה רק במיתה וודאי.

נבילה מחיים

ונראה לומר דהנה ברמב"ם בהלכות שחיטה (פרק ג' הלכה י"ט) כותב כמה אופנים שהבהמה מוגדרת כנבלה מחיים, וכתב ”וכן אם נשברה מפרקת ורוב בשר עמה, או שנקרעה מגבה כדג, או שנפסק רוב הקנה, או שניקב הושט בכל שהוא במקום הראוי לשחיטה, הרי זו נבלה מחיים ואין השחיטה מועלת בה”.

והנה בדקדוק לשון הרמב"ם ”נבילה מחיים”, משמע שבניקב הושט ובשאר הדוגמאות שכתב הרמב"ם חל מיד בבהמה דין נבילה אפילו קודם שחיטה. דהיינו שדין נבילה מחיים לא חל בבהמה רק כלפי זה שלאחר מיתה היא תוגדר כנבילה, אלא כבר מחיים היא מוגדרת כנבילה. ובש"ך (יו"ד סימן ל"ג סק"ד), דייק את לשון הרמב"ם ”נבילה מחיים”, כמו שנתבאר שכבר מחיים חל בה דיני נבילה, והקשה דבגמ' בחולין (דף ל"ב ב') מבואר בסתמא לגבי נקובת הושט ופסוקת הגרגרת שאין בהם טומאת נבילות מחיים, שהם מטמאים רק לאחר מיתה ולא מחיים. ולכאורה אם כדברי הרמב"ם שחלים בה דיני נבילה מחיים היה צריך להיות שיהא בה טומאת נבילות, ומהגמ' שכתוב שאין טומאת נבילה משמע דלא כדברי הרמב"ם אלא כל דיני נבילה חלים בבהמה רק לאחר מיתה ולא מחיים.

וז"ל הש"ך, בתחילה הביא את דברי הרמב"ם, וכתב ”ומשמע בהדיא מדבריו דנקיבת הושט הוי נבלה מחיים אפי' קודם שנשחטה, וכן משמע דעת המחבר. אכן צריך עיון דבפרק השושט (דף ל"ב ע"ב) פריך אהא דמשני רבא דמתני' דאלו טרפות אלו אסורות קתני ויש מהן נבילות (כלומר נקובת הושט ופסוקת הגרגרת ברובו נבילה) ויש מהן טריפות, וליחשוב נמי דחזקיה דעשאה גיסטרא נבלה, ומשני כי קתני נבלה דלא מטמא מחיים, דמטמא מחיים לא קתני. אלמא דנקובת הושט ופסוקת הגרגרת לא הוה נבלה מחיים, אלא דאם שחטה אע"ג דשחט במקום

”אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם”. (פרק י”א פסוק מ”ג).

לצורך, משום שכאשר הוא מגולה יש לחוש שיכנסו לתוכו זבובים ושאר מיני שרצים. וראוי לפתוח את הפירות והירקות לפני האכילה לבדוק אם הם נקיים, שהרבה פעמים יש פרי שמבחוץ הוא נראה נקי לגמרי, וכאשר פותחים אותו בפנים מוצאים בו הרבה נגיעות וחרקים.

והכלל בזה שכל אדם כפי הזהירות שהוא נזהר ממאכלות אסורות, כך הוא מקבל סיעתא דשמיא שלא יכשל בהם. וככל שאדם יותר שומר ובודק שלא יהא במאכלו שום חשש איסור, כך הוא זוכה לשמירה עליונה בדרגה יותר גבוהה שלא יבוא לידי שום חשש ומכשול.

מרן החזון איש זצ”ל אמר לגבי תולעים בשם ”מילבים”, שפעם בעיקר בימים החמים, הם היו מצויים במאכלים, והיה קשה מאוד להבחין בהם ולהנצל מהם. ואמר החזון איש זצ”ל שפעם בשבאמת קשה להנצל מהם, אבל מי שמשדל כל השנה להזהר מאכילת תולעים, ובודק בכל דרך אפשרית את המאכלים שאוכל שאין בהם חשש איסור, הרי הוא מקבל סיעתא דשמיא מיוחדת שהוא לא יאכל ”מילבים”, שיש עליו השגחה פרטית בצורה פלאית שלא יכשל בזה בשום צורה.

אותו הדבר י”ל לגבי הנמלים ושאר התולעים המצויים, מי שבאמת שומר שלא יאכל נמלים, ובודק תמיד את מאכלו שאין בו נמלים הוא באמת יזכה לשמירה משמים שלא יכשל בזה.

ופרש”י, ”אל תשקצו, באכילתן וכו’ ונטמתם בהם, אם אתם מטמאין בהם בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבה של מעלה”.

הנה כדי להזהר מאיסור תולעים ולהנצל ממנו כתוב בחכמת אדם (כלל ל”ח סעיף כ’), ”ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועל ידי זה ינצל מכמה תולעים, ומעיד אני עלי שכמה וכמה פעמים ניצלתי על ידי זה בעזר ה’”. וכמו כן מצינו במעשה רב (אות צ”ד), שכתב ”להזהר לראות בכל דבר מאכל אם יש בו נמלים”.

והיינו שכדי להנצל מחשש איסור אכילת תולעים צריך להתבונן תמיד במה שאוכלים, לראות שבאמת האוכל נקי מתולעים, ולא לסמוך על זה שהאוכל הזה הוא בחזקת נקי, אלא לראות לפני האכילה את המאכל אם באמת הוא נקי ולא נפל לתוכו איזו נמלה או שרץ אחר.

בסוף ספר ”טעמא דקרא” מביא הגר”ח קנייבסקי שליט”א כמה הוראות של מרן החזון איש כפי שאמרה אמו. וכתב (אות מ”ד) ”כל אוכל היה מסתכל לפני האכילה אם אין בו נמלים ותולעים, ומהאי טעמא לא רצה לאכול או לשותות בחושך”.

בימי הקיץ שמצויים הרבה נמלים וחרקים ראוי להתבונן באוכל שאוכלים שהוא אכן נקי מנמלים.

עוד יש להקפיד לכסות את האוכל ולא להשאיר אותו מגולה שלא

”גם אויביו ישרים עימו אלו הפרעושים יתושים וזבובים”

ולא יעשו לנו שום נזק. וא”כ עתה שאין לנו שום דרך טבעית לסלק את הנמלים, כי בשבת אסור הרי להורגם, הדבר היחידי שעלינו לעשות הוא לחזור בתשובה ולקבל על עצמנו לעשות תמיד את רצון ה’, וכך כשהקב”ה יהיה מרוצה ממעשינו, הנמלים ישלימו עמנו ולא יגעו בעונות. למחרת בבוקר בדקו את השיש, והשיש היה נקי לגמרי מנמלים, לא היה שם זכר אפילו לנמלה אחת, אח”כ פתחו את העוגות והם היו נקיות לגמרי, אף נמלה לא היתה שם. היו כמה עוגות שפרסו אותם לפרוסות לראות אולי מסתתרת בתוכם איזו נמלה, וגם שם הכל היה נקי לגמרי, והגישו את העוגות לאורחים בשלמותם לשמחת ולרווחת כולם. והיה לפלא.

החרקים שלא שבו

פעם אחת סיפר אברך להגר”צ, שהתחילו לבוא לביתו חרקים בשם ”טרמיטים”, שדרכם לאכול עצים, וכשהם באים לבית הם יכולים לאכול ולהרוס ארונות שלמים שעשויים מעץ, הם אוכלים את העץ מבתוכו עד שהארון נהרס לגמרי. כל הפעולות שהוא עשה כדי לסלקם לא הועילו עד שלבסוף הזמין הדברה. המדביר עשה מה שעשה, אבל גם זה עזר רק לזמן קצר. וכשפנו שוב למדביר, הוא אמר שיותר אין לו עוד מה לעשות ועליו יהיה להחליף את כל הריהוט שבבית, ולעשות הדברה מיוחדת שתועיל לסלקם לגמרי, לפני שמכניס את הריהוט החדש. גם אצל השכן שגר מעליו הבית היה נגוע בטרמיטים, ולא עזר אצלו שום דבר והם המשיכו לבוא עוד ועוד.

בסוף הוא ושכנו קנו רעל מסויים ואז קרא דבר פלא, אצלו הסתלקו הטרמיטים ויותר לא שבו לביתו, ואילו אצל שכנו זה לא הועיל והם המשיכו לבוא, עד שהחרקים הללו הרסו לו את כל הארונות והמשקופים שבבית, והוכרח לשפץ את כל הבית מחדש ולעשות את ההדברה המיוחדת לפני שקנה את הריהוט החדש.

האברך סיפר להגר”צ בהתפעלות איך אצלו עזר הרעל לסלקם לגמרי, בזמן שבאמת זה לא טבעי שהם יסתלקו לגמרי, כמו שאצל השכן שמעליו שלא הועיל כלום.

הגר”צ הביא לו את דברי המדרש, ”גם אויביו ישרים עמו אלו הפרעושים”, הסיבה האמיתית שהם הסתלקו ממך היא רק מחמת הסיבה הזו ”ברצות ה’ דרכי איש”, זו הסגולה הבדוקה שמועילה לסלק את הפרעושים לגמרי ששוב לא ישובו.

בספר ”תולדות אדם” – הנהגותיו של רבי זלמן מווילנא, אחיו של רבי חיים מווילנא, כתב (חלק ג’ פרק ב’) ”פעם אחת שאל רבי שאול וכו’ בדרך צחות את רבי זלמן לאמור, הנה בביתי יש פרעושים ויתושים הרבה אולי יודע איזה תרופה ותועלת למחלה זו. ויען הצדיק במתק שפתיו ויאמר, הנה יש ויש תרופה בדוקה ומנוסה מרופא נאמן ובקי, הלא היא כתובה על ספר מדרש רבה (בראשית פרשה נ”ד) ובילקוט על משלי (פרק ט”ז פסוק ז) ברצות ה’ דרכי איש גם אויביו ישרים אתו, אמר רבי ברכיה גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון פרעושים ויתושים וזבובים”.

הספר ”תולדות אדם” היה להגר”צ פלמן זצ”ל בין הספרים שהיו לו למורה דרך, ללמוד מהנהגותיו דרך לעלות מעלה מעלה בדרך התורה והמצוות. כאשר היה מזכיר בשיעורים את דברי רבי זלמן שהביא תרופה בדוקה ומנוסה כדי לסלק פרעושים ויתושים מהבית, היה מוסיף ואומר ”הנה יש לנו עצה בדוקה ומנוסה, עלינו רק לקחת את העצה הזו ולהשתמש בה, אם רק נדאג שהמעשים יהיו רצויים לפני הקב”ה, מיד מובטח לנו שהשפשישים והנמלים יסתלקו מהבית”.

הנמלים שברחו

מעשה נפלא סיפר בענין זה הגר”י ברנפלד שליט”א – חברותא של הגר”צ.

שבת אחת היתה שמחה משפחתית בבית הגר”צ, ולצורך כן הכינו בבית הרבה עוגות בשביל האורחים שיבואו לשמחה, והניחו את העוגות על השיש במטבח.

בליל שבת בא הרב ברנפלד כדרכו לבית הגר”צ כדי ללמוד בחברותא, והנה לפני שהתחילו ללמוד נכנסה הרבנית בדאגה רבה ואמרה, שנמלים התחילו לבוא על השיש במטבח ויש חשש גדול שעוד מעט הם יעלו על העוגות. וכידוע שכאשר נמלים באות ומוצאות דבר מתוק מיד כולם קוראות לחברותיהם, ותוך דקות מספר המקום מלא בהמון רב של נמלים. וממילא עתה שבאו הנמלים ליד העוגות, החשש הוא שעוד רגע הם יעלו על העוגות שעומדים על השיש, ויפסידו אותם מאכילת אדם, והעוגות הללו היו הכיבוד העיקרי שאמור להיות בשמחה, ואם הם יתקלקלו מחמת הנמלים לא יהיה מה להגיש לאורחים.

הגר”צ ענה מיד, בדברי המדרש שהביא רבי זלמן, ”ברצות ה’ דרכי איש גם אויביו ישרים עמו – גם אויביו לרבות את הפרעושים”, שאם המעשים יהיו רצויים לפני הקב”ה גם הפרעושים והנמלים ישלימו עמנו

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

דברי התעוררות ולימוד מדרכיו של רבינו ראש הישיבה הגר"ח"ש ליבוביץ זללה"ה

א

דברים שנאמרו בעצרת המרכזית ככלות השבעה
בהיכל ישיבת פוניבז'

היינו שכל פעם שחידש חידושי תורה ושמח בזה, היה חושש שמא שמחתו היא מחמת הרגשת החשיבות במה שחידש, והרי הוא ינהנה מדברי תורה – שמנצל את התורה להנאת עצמו, וכבר יש לחשוש שמא אינו תורת אמת, וצריך שוב להתייגע, להתבונן ולבדוק אם הדברים הם לאמיתתה של תורה, כי התורה נקנית באימה וביראה ובענווה, וזה מהדברים הראשונים שהתורה נקנית בהם.

וידוע גם מבעל התיבות שחיבר ספרים רבים, נתיבות על חושן משפט, חוות דעת על יורה דעה, קהלת יעקב על אבן העזר, וכן פירושים על התורה ועל חמש מגילות, ועוד הרבה ספרים, ולעת זקנתו חיבר עוד ספר סידור דרך החיים, ובו הלכות פסוקות על סדר התפילה, וכתב שם בהקדמתו למה חיבר חיבור זה? "כי בחיבורי אשר חיברתי בעזרת צורי וגואלי לא ידעתי אם כיוונתי בהם להלכה, וגם יראתי אם לא התערב בהם כוונות בלתי רצויות חס ושלום, ואחשבה לדעת זאת וכו' לעסוק בדיני תפילה הנחוצים לכל העולם".

והיינו שחשש שמא בכל הספרים שהדפיס, נתערבה בהם איזה כוונה שלא לשמה, ועיקר שכל המצוות בעולם הבא הוא עבור קיום המצוות לשמן, כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות בסוף מכות "מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהגון ולא ישתף עימה כוונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, זכה בה לחיי העולם הבא... ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה... וזכה לחיי העולם הבא".

וחשש התיבות שמא לא הייתה כוונתו לשמה, והעצה היא שיעשה זיכוי הרבים בדבר שלא ירגיש חשיבות כלל, ובודאי יהיה לשמה, לכן חיבר את הסידור דרך החיים, שבו מביא רק הלכות פסוקות מדברי השולחן ערוך ונושאי כליו, והם הלכות פשוטות השוות לכל נפש, שלא ניכר בהם חריפות מיוחדת, ובזה כבר לא ירגיש חשיבות, ובודאי יהיה לשמה, לזכות את הרבים בדיעת ההלכה למעשה.

ואמנם ידוע שגם בדרך החיים יש חידושים עצומים, ולפעמים במילה אחת אגב אורחא מתרץ תירוצים על קושיות מפורסמות [א"ה]. עיין בשיעורי רבינו שליט"א (כתובות דף ב'), על כל פנים רואים כמה חשש התיבות ובדק את עצמו שלא תהיה כוונה שלא לשמה.

זהו מה שכתב המסילת ישרים בפרק ג' בביאור מה שאמרו חז"ל שצריך לפשפש ולמשמש במעשי, כי פשפוש היינו כפשוטו לבדוק אם הוא עושה מעשים רעים שצריך להפסיק אותם, ומשמוש היינו לבדוק את המעשים הטובים עצמם, שמא יש בהם משהו איזה חיסרון בשלמות, חיסרון בכוונת הלב, וכפי שהזכירו קודם ממה שכתוב (משלי כג, כו) "תנה בני לבך ליי", משהו חיסרון של מדרגת הענווה בלב, שמרגיש איזה חשיבות מחמת המעשים הטובים.

כל הגדולים השתדלו תמיד שלא להרגיש חשיבות בגדלות שלהם, מרן החזון איש זצ"ל הדפיס את ספרו 'חזון איש' בלי שם המחבר, רק רמז את שמו בראשי תיבות אי"ש, כדי להסתיר את עצמו, כמאמרם (סנהדרין יד, א) הוי קבל וקיים, וכן מרן הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל קרא לספרו 'קובץ הערות', כביכול אין בו חידושים, רק הערות. ובאמת זכו שמשמשים בספריהם בכל העולם, ולא בחינם זכו לזה שעוסקים בדברי תורתם, בזכות מידת הענווה.

ואמנם אין זה פשוט להתחזק במידת הענווה, אבל יש ספרי מוסר שמבארים את הדרכים לזה, החובות הלבבות בשער הכניעה מדבר

הנה כבר שמענו דברי חיזוק נפלאים, וצריכים סייעתא דשמיא לקיים אותם למעשה, ולהתגבר על הקשיים שיש בזה, גם שמענו על גדלותו של הנפטר הגדול ראש הישיבה זצ"ל, ועל מעשיו הטובים.

ברצוני להזכיר ענין אחד שכולל הרבה. רבי חיים ויטאל כותב בספרו שערי קדושה שמי שחסר לו משהו בשלמות המידות הטובות, חסר גם בשלמות כל התרי"ג מצוות שהוא מקיים, כך היא המציאות, אם הנפש אינה מושלמת במידות טובות, אזי כפי החיסרון בשלמות המידות חסר גם באיכות קיום כל מצוה ומצוה.

והנה המידה הגרועה ביותר היא גאוה, כמו שכתוב (משלי טז, ה) "תועבת השם כל גבה לב", ובמסילת ישרים פרק י"א האריך לבאר מה היא גאוה, כל מיני דרגות של גאוה, יותר ופחות. ולצד השני המעלה הטובה ביותר היא ענווה, כמו שאמרו (ע"ז כ, ב) ענווה גדולה מכולן, ואמרו (ירושלמי שבת א, ג) מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענווה עקב לסוליתה דכתיב ראשית חכמה יראת השם וכתוב עקב ענווה יראת השם, על ידי ענווה אפשר להגיע לכל השלמות!

אמנם זה לא פשוט לזכות למידת הענווה. לפעמים אדם חושב למה להיות עניו, ומדוע לא להרגיש את החשיבות שלי, הרי זה נכון שיש לי חשיבות, שאני עושה מעשים טובים, ויש לי כישרונות, ואני מחדש חידושי תורה טובים, ויש לי גם מידות טובות, ככה אדם חושב לעצמו, שיש לו מעלות שיכול להחשיב את עצמו בהן.

אבל באמת אין לאדם להחשיב את עצמו, אלא להיפך, צריך לדאוג על החסרונות שיש לו, כמו שכתב בשערי תשובה (ב, ט) "והנה אנשים צדיקים וישרים בלבבותם, שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם, וינהמו על חטאיהם כנהמת ים, ועל אשר קצור קצרה ידם בעבודת השם". מי שהוא צדיק וישר אינו רגוע, אלא דואג תמיד על קיצור ידו בעבודת השם, שאינו מקיים בשלמות את חובותיו.

אדם חייב לעשות כל מה שבכווח לעשות, כי מן השמים ניתנו לו הכוחות כדי להרבות כבוד שמים, כמו שכתוב (ישעיה מג, ז) "לכבודי בראתיו", וצריך לנצל כל כוחותיו לזה, כי לשם כך קיבל את הכוחות, ועל זה אנשים צדיקים וישרים שואגים במחשבותם, מי יודע אם אני מקיים את הכל, ועוסקים תמיד בביקורת עצמית האם אני עושה כל מה שאני יכול או שאינני עושה כל מה שאני יכול.

ביקורת עצמית זהו הכלל הראשון שצריך כדי להשיג איזה מדרגה שהיא, ומי שאינו עוסק בביקורת עצמית הרי הוא נשאר עם המדרגה שנולד בה, מצות אנשים מלומדה, ואינו מתעלה יותר מזה.

אנחנו רואים בהקדמה לספר 'נפש החיים' מרן המחבר הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זצ"ל, שכתב על אביו הגר"ח זצ"ל "שכל חידושים שמחדש ושיערה דעתו דחדי ליביה מפלפוליה, היה חושש לנהנה מדברי תורה, והיה קרוב בעיניו שהחידוש אולי אינו לאמיתתה של תורה, ממאמרם ז"ל (פסחים סו, ב) כל המתייחר חכמתו מסתלקת ממנו, והיה מתייגע לסתור דברי עצמו ולחזור לשנות דבריו, ולשקול בפלס שכלו איך להעמיד על האמת בסברא ישרה", עכ"ד.

הרבה על ענווה, וכן המסילות ישרים כתב שני פרקים על מעלת הענווה, וכן בשערי תשובה בכמה מקומות, ובאורחות צדיקים, האריכו הרבה על ענווה. על ידי העסק בספרים האלו, עם התבוננות ומחשבה קצת, אפשר להגיע לזה, שלא להרגיש חשיבות בעצמו.

ובאיגרת הרמב"ן כתב "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך", היינו שצריך לחשוב כי השני הוא בעל מעלה יותר ממני, ויתכן שבשמים מחשיבים אותו יותר ממני, למרות שהוא עושה פחות מעשים טובים, כי לפי דרגתו זה מה שהוא יכול לעשות, ואין בכוחו יותר מזה, ואילו אני יש דברים שאני יכול לעשות ואינני בשלמות בהם.

עלינו להמשיך את דרכו של רבינו ראש הישיבה זצ"ל, במידת הענווה שלו, והפשטות שהייתה בו, הוא בעצמו לא כתב את חידושי תורתו, אף על פי שחידש הרבה חידושי תורה, אבל מן השמים היה שבשנים האחרונות הגיע לכאן, והתלמידים כתבו את השיעורים שאמר, ועל ידי זה שפתותיו דובבות בקבר (יבמות צז, א).

אם אנחנו נמשיך את ההתעוררות שישנה עכשיו, נמשיך אותה למעשה על ידי העסק בספרי המוסר, זה יהיה זכות גדולה לכל אחד ואחד כמובן, וגם זכות גדולה לראש הישיבה זצ"ל, שמוסיפים לו בזה הרבה זכויות, כיון שאמר חז"ל (שבת ל, א) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, ואינו יכול לעשות עוד מעשים טובים בעצמו, אבל אם אלו שחיים מתעוררים ועושים מעשים טובים בגללו, הוא זוכה בזה לעוד תענוגי העולם הבא, ומזכים אותו בטוב הצפון לצדיקים. בזכות זה נזכה שיהיה מליץ יושר עלינו, להשפעה של קדושה וטהרה, ולהיות מחווקים, ונזכה לגאולה השלמה, ובלע המוות לנצח ומחה השם אלוקים דמעה מעל כל פנים!

ב

דברים שנאמרו ממחרת אשכבתיה דרבי בסוף השיעור כללי

רש"י בפרשת שמיני (ויקרא י, ג) מביא מדברי חז"ל כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס. כשרואים שמידת הדין פוגעת בצדיקים זה גורם להוסיף יראת שמים, כך צריך להיות מצד המציאות. אך נתבונן מה איתנו, האם באמת אנחנו מוסיפים יראת שמים, הנה ראינו שמידת הדין פגעה בצדיקים, ומה היא היראה שנוספה לנו? במה אנחנו יותר יראי שמים? נראה שאנחנו רחוקים מהמדרגה הזאת, ואין הדברים עושים עלינו רושם להוסיף יראת שמים.

יראת שמים תלויה בהתבוננות, כתוב (איוב כח, כח) "יראת השם היא חכמה" – יראת שמים צריכה חכמה ומחשבה, אם מתבוננים שיך להוסיף יראה, כשמתבוננים במה שפגעה מידת הדין בצדיקים, וכמה אנחנו צריכים לחשוש מהדין, זה מוסיף יראת שמים.

עלינו לחשוב ולהתבונן, שאם בארזים נפלה שלהבת, אם בצדיקים פגעה מידת הדין, אם כן מידת הדין שולטת, ויש קטרוג, ומצד האמונה כל אחד צריך לפחד מי יודע מה איתי, מה הם הזכויות שלי ומה החיובים שלי, כמה אני זכאי, הרי רואים מידת הדין וצריכים לחשוש, זוהי ההתבוננות שאנחנו חייבים להתעורר מזה.

כתוב בספרים שהדיינים בבית דין של מעלה הם הצדיקים שנפטרו באותו הזמן. כשנפטר רבי ישראל סלנטר אמרו שצריכים להיזהר יותר בעניינים שבין אדם לחברו, מפני שהוא היה בעל מידות טובות מיוחדות, והיה מדקדק ונזהר מאד בעניינים שבין אדם לחברו, ממילא לאחר פטירתו שהוא יושב בבית דין של מעלה, תהיה שם קפידא יותר על העניינים שבין אדם לחברו, וצריכים להיזהר מאד בזה.

גם עכשיו כשנפטר רבינו ראש הישיבה זצ"ל, כמה גדולה הייתה הזהירות שלו בעניינים שבין אדם לחברו! מלבד כל המעלות והמדרגות הקדושות שהיו לו, התמדה בתורה, אמונה, ושמירת הלשון, שכמעט לא

היה מדבר אף פעם, וכשהיה מדבר משהו, ראו איך שכל דיבורו היה שקול ומחושב מאד מאד, וכל מה שהיה מדבר היה כפי המדרגה שלו בעצמו, לא סתם דרשה שאינו באותה המדרגה.

ממילא עכשיו אנו **צריכים להתחזק מאד בשמירת הלשון, להיזהר מלשון הרע, שלא לדבר מילת גנאי על שום אדם.**

ידוע העובדא מהחפץ חיים, שאחד מתלמידי ישיבתו אמר כי הוא רוצה להיות בגן עדן במחיצתו של החפץ חיים, אמר לו החפץ חיים שהוא מסכים לכך בתנאי אחד, שישמור את פיו שלא לדבר שום דיבור של לשון הרע, והשיב הבחור כי אינו יכול לעמוד בזה. היכן השכל של האדם? וכי באמת אינו יכול לעמוד בזה? רק שישתוק ולא ידבר, בהתחלה זה קשה, אבל כשמתרגלים כבר לא קשה.

אם לומדים חפץ חיים ושמירת הלשון, אפילו הלכה אחת או שורה אחת מההלכות ומדברי המוסר, מה שלומדים בקביעות זה משפיע, ובמשך הזמן מתרגלים לשמירת הלשון! בימינו יש הרבה שעוסקים בחיזוק שמירת הלשון, ונזהרים מכל דבר של זלזול.

ובספר שמירת הלשון (שער התבונה פ"ג) כתב שאם מוכרח לדבר על אדם מסוים, יהיה בתכלית הקיצור, ולא יאריך את דיבורו בזה, כדי שלא יבוא לידי איסור, וכתב על הגאון רבי רפאל מהמבורג כי לעת זקנתו כשהיו אנשים נכנסים אצלו, ביקשם שלא ידברו בביתו אודות שום איש, וכן כתב על גדול הדור אחר, שהיה זהיר מאד שלא להוציא מפיו שם של אדם, סייג שלא לבוא לדיבורים אסורים.

ומלבד מה שצריכים לזהר מכל דיבורים של גנאי, צריך שגם בלב לא יהיה זלזול בשום אדם, וכפי שכתב הרמב"ן באיגרתו "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד".

היינו אפילו שאתה עושה מעשים טובים יותר ממנו, יכול להיות שבשמים הוא נחשב יותר ממך, כי יש דברים שהוא שוגג ואתה מזיד, שאתה יודע את חובתך בעולמך ואינך מקיים, ואילו הוא לא קיבל בביתו חינוך טוב כמו שאתה קיבלת, ולא היו לו כל האפשרויות כפי שיש לך, וממילא אינו אשם במה שאינו מקיים, ולפי דרגתו הרי הוא בשלמות יותר ממך, ואין מקום לזלזל בו בלב.

עוד שנינו בפרקי אבות (ד, יב) כבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים. **עד כדי כך צריך לזהר בכבוד חברו, כמו מורא רבו! שלא לדבר אליו בצורה שאינה מכובדת, ולא בלשון שיש בה קלות ראש,** כך כתוב במשנה, ומשנה זה דין שצריכים לקיימו.

ובספר שערי קדושה לרבי חיים ויטאל כתב שאם חסר לאדם משהו בשלמות המידות, זהו חיסרון בשלמות כל מצוה ומצוה שהוא מקיים, כי המידות הרעות הם באופי של האדם, וזה מלווה את כל המצוות שהוא מקיים, כגון אם חסר משהו במידת הענווה, חסר בענווה של כל המצוות, שצריך לקיים את המצוות מתוך ענווה, ויש הרבה דרגות בענווה, עד לדרגת דוד המלך ואברהם אבינו ומשה רבינו כמבואר בחולין דף פ"ט, וכפי דרגת הענווה כך היא גם דרגת קיום המצוה, ואם חסר בענווה חסר בשלמות קיום המצוה.

אם כן למעשה מה שאנו צריכים להתחזק וללמוד מדרכיו של רבינו זצ"ל, מלבד ההתמדה בתורה שראינו אצלו באופן מיוחד, עלינו להתחזק בשמירת הלשון, ולהוסיף יראת שמים על ידי לימוד המוסר. יראת שמים אינה באה ממילא, אלא צריכים לעסוק בספרי מוסר המוסיפים יראת שמים, ומבארים את הדרכים כיצד לקבל יראת שמים, לכל הפחות יראת העונש, והנה הרמב"ם כתב (הלכות תשובה י, א) שיראת העונש היא מדרגה נמוכה שמלמדים אותה לנשים ולעמי הארץ, אמנם כבר אמר רבי ישראל סלנטר כי בזמנינו הלוואי שתהיה לנו יראת העונש, יהי רצון שנוזכר כולנו להתחזק בזה!

נדבת הרב ישראל שלום קריבץ שיחי'
תלמיד רבינו שליט"א, כהודיה להשי"ת
לרגל הולדת בתו שתחי', יזכו לגדולה
לתורה לחופה ולמעשים טובים!

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **ברטה יעבץ** ע"ה
בת החבר רבי שמחה הלוי במבורג זצ"ל
נלב"ע ט"ו אדר א' תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן הגאון הגדול
רבי **מרדכי לייב מן** זצ"ל
ב"ר משה זצ"ל
נלב"ע ד' אדר ב' תשנ"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה
רבי **חיים שלמה ליבוביץ** זצ"ל
ב"ר יעקב משה זצ"ל
נלב"ע י"ח אדר א' תשע"ו - תנצב"ה